

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
SOCIĀLO ZINĀTŅU FAKULTĀTE
POLITIKAS ZINĀTNES NODAĻA

**„DIVU LĪMEŅU SPĒLES” PIEEJAS IZVĒRTĒJUMS
GLOBĀLAS KLIMATA VIENOŠANĀS PANĀKŠANAI**

MAĢISTRA DARBS

Autors: **Inga Prokofjeva**

Studenta apliecības Nr.: ip09154

Darba vadītāja: pasn. Dr. sc. pol. Gunda Reire

RĪGA 2014

SATURA RĀDĪTĀJS

1. IEVADS	6
2. STARPTAUTISKO SARUNU IETVARŠ	16
2.1. Starptautiskā sadarbība un „spēles lauks”- starptautiskie režīmi un organizācijas.....	16
2.1.1 Starptautiskā sadarbība.....	16
2.1.2. Starptautiskie režīmi un starptautiskās organizācijas.....	18
2.1.3. Daudzpusēja vienošanās.....	21
2.1.4. Starptautisko sarunu process	25
2.2. Starptautiskās attiecības un spēļu teorijas.....	26
2.3. „Divu līmeņu spēle”.....	32
2.3.1. Vienošanās panākšana starptautiskajā līmenī	36
2.3.2. Vienošanās panākšana nacionālajā līmenī	40
2.3.3. Vienošanās panākšanu veicinošie un kavējošie faktori.....	47
3. STARPTAUTISKĀS KLIMATA SARUNAS	50
3.1. Starptautiskais Klimata režīms	52
3.2. Starptautisko Klimata sarunu institucionālais ietvars- ANO Vispārējā konvencija par klimata pārmaiņām.....	56
3.2.1. Kioto Protokols	57
4. CEĻĀ UZ GLOBĀLAS KLIMATA VIENOŠANĀS PANĀKŠANU	59
4.1. 2010.gada Kankūnas konference	60
4.2. Kankūnas vienošanos „divu līmeņu spēles” ietvaros veicinošie un kavējošie faktori...	61
4.3. Kankūnas konferencē panākto vienošanos analīze	72
4.3.1. Vienošanās par emisiju līmeņa samazināšanas rādītājiem.....	72
4.3.2. Caurredzamības līmeņa veicināšana	75
4.3.3. Tehnoloģiju attīstīšana	77
4.3.4. Finanšu atbalsta mehānismu dibināšana	78
4.3.5. Pielāgošanās mehānismu izstrāde	80
4.3.6. Emisiju „neitralizēšanas” platformu jeb meža platību pasargāšana un veicināšana	82
4.3.7. Valstu institucionālās kapacitātes veicināšana ar mērķi novērst birokrātiskos šķēršļus ceļā uz klimata mērķa sasniegšanu.....	84
5. NOBEIGUMS UN SECINĀJUMI.....	86
LITERATŪRAS SARAKSTS	92

APZĪMĒJUMU SARAKSTS

ANO	Apvienoto Nāciju Organizācija United Nations Organization
ASV	Amerikas Savienotās Valstis United States of America
AWG LCA	<i>Ad hoc</i> grupa attiecībā uz ilgtermiņa sadarbību Long-term Cooperative Action Under the Convention
BRICS	Brazīlija, Krievija, Indija, Ķīna, Dienvidāfrika Brasil, Russia, India, China, South Africa
CO ₂	Oglekļa dioksīds Carbon dioxide
COP	Iesaistīto pušu conference Conference of the Parties ES Eiropas Savienība
GCF	Green Climate Fund
IPCC	Klimata pārmaiņu starpvaldību padome The Intergovernmental Panel on Climate Change
KP	Kioto Protokols Kyoto Protocol
NATO	Ziemeļatlantijas līguma organizācija North Atlantic Treaty Organization
OECD	Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija Organization for Economic Cooperation Development
REDD	Emisiju samazināšana no mežu izciršanas un degradācijas Reducing Emissions from Deforestation and Forest Degradation
SEG/ GHG	Siltumnīcefektu izraisošās gāzes Greenhouse Gases
UNEP	ANO Vides Programma United Nations Environment Programme
UNFCCC	ANO Vispārējā konvencija par klimata pārmaiņām United Nations Framework Convention on Climate Change

ANOTĀCIJA

Klimata pārmaiņu jautājums ir nozīmīgs starptautiskās politikas dienas kārtības elements. Šis jautājums tiek risināts globālā klimata režīma ietvaros starpvaldību „tirgošanās” jeb „divu līmeņu” spēles formātā. Starptautisko sarunu procesā ir iesaistītas gan industriāli attīstītās valstis, gan strauji augošās ekonomikas un attīstības valstis, līdz ar to, spēlē iesaistīto aktieru vidū rodas ar interešu un iespēju konfliktu saistītas domstarpības. Starptautiskās klimata vienošanās panākšana tiek īstenota, balstoties uz vienprātības principu. Tāpēc vienošanās panākšanai ir nepieciešams nodrošināt to, lai spēlē iesaistīto valstu preferences noteiktā punktā pārklātos. Līdz ar to, starptautisko klimata sarunu process ir komplicēts, un par galveno iemeslu lēmumpieņemšanas lēnajai gaitai tiek minēts starptautisko klimata sarunu „divu līmeņu” formāts. Darba mērķis ir izpētīt, vai „divu līmeņu” spēles pieeja kavē globālas klimata vienošanās panākšanu. Darbā tiek izvirzīta hipotēze „„Divu līmeņu spēles” pieeja kavē globālas klimata vienošanās panākšanu”. Par gadījuma analīzi tiek izvēlēts 2010.gada Kankūnas Iesaistīto pušu konferences ietvaros panākto vienošanos analīze. Analīzes rezultātā hipotēze tika apgāzta.

Atslēgvārdi: Globāla klimata vienošanās, starptautiskās klimata sarunas, „divu līmeņu” spēle, ANO Vispārējā konvencija par klimata pārmaiņām, post-Kioto Protokols, COP16

ANNOTATION

The climate change issue is an important element of the international politics agenda. The global climate regime serves as an issue-solving platform and the negotiations are being held in „two-level” format as an intergovernmental bargaining process. The process requires a global involvement, which means the industrially developed countries, the emerging economies and the development countries have to go through clash of opinions due to significant gap in interests and opportunities. Taking into account that the global climate agreement requires consensus of all parties involved, the overlapping of national „win-sets” is the key element for reaching the agreement. Thus, the process of climate negotiations is highly complicated and the „two-level” game format is claimed to be the main reason for the slow pace of the decision-making process. Therefore the aim of the thesis is to analyse, whether the „two-level” game approach is holding down the pace of the climate negotiations. The following hypothesis has been proposed: „The „two-level” game approach serves as an obstacle for reaching the global climate agreement”. The decisions reached during the Cancun Conference of the Parties in 2010 serves as a basis for the case analysis. Following the case analysis, the hypothesis was rejected.

The key words: Global climate agreement, international climate negotiations, „two-level” game, UN Framework Convention on Climate Change, post-Kyoto Protocol, COP16

1. IEVADS

Klimata pārmaiņu process ir zinātniski apstiprināts (IPCC; Izgūts no: <http://www.ipcc.ch/>), taču starptautiskajā arēnā joprojām nav tikusi panākta vienprātība par šī procesa cēloņsakarībām. Dažādos līmeņos joprojām pastāv domstarpības un norisinās diskusijas starp tiem aktieriem, kuri atbalsta uzskatu par to, ka klimata pārmaiņas ir cilvēces darbības rezultātā izraisīts process, un starp šo viedokli oponentiem aktieriem, kuri apgalvo, ka klimata pārmaiņu process ir dabisks un norisinās periodiski (Malone, 2009, pp. XI-XII & 2-3).

Turklāt, pamatojums par to, ka klimata pārmaiņas ir tikušas iniciētas industriālās revolūcijas rezultātā, joprojām nav zinātniski pamatots. Pētnieciskais darbs turpmāk tiks izstrādāts, balstoties uz pieņēmumu, ka klimata pārmaiņas ir cilvēces darbības rezultātā uzsācies process, jo šāds apgalvojums kalpo par argumentu valstīm uzņemties saistības klimata pārmaiņas izraisošā centrālā faktora – siltumnīcefektu izraisīto gāzu apjoma atmosfērā - samazināšanai.

Siltumnīcefektu izraisīto gāzu koncentrācija atmosfērā ir dramatiski pieaugusi. Kopš industriālās revolūcijas sākuma izmešu koncentrācija atmosfērā ir palielinājusies 1,4 reizes. Lielākoties emisiju koncentrācija atmosfērā ir pieaugusi pastiprinātas fosilās enerģijas izmantošanas dēļ (Eisenack & Reckien, 2013, pp.247).

Situācijas novēršanu par komplikētāku padara arī mūsdienās aktuālās problēmas – zemeslodes pārapsūtošanās un to pavadošā intensīvā lauksaimniecība un mežu izciršana, ekonomiskā un finanšu krīze un nabadzība, kas ir tie faktori, kas atteikšanos no lētākas fosilās enerģijas- padara par teju neiespējamu. Kā arī - ne mazāk nozīmīgs faktors ir savstarpējā atkarība, kas neļauj valstīm mazināt ekonomiskās attīstības tempus, lai notiktu ātrāka pāreja uz ilgtspējīgu, un līdz ar to, videi un iedzīvotājiem mazāk kaitīgu ekonomiku.

Augsta siltumnīcefektu izraisīto gāzu koncentrācija atmosfērā veicina zemeslodes temperatūras kāpumu. 20.gadsimtā zemeslodes vidējā temperatūra ir paaugstinājusies par 0.6 grādiem pēc Celsija skalas un tiek paredzēts, ka nākotnē temperatūra paaugstināsies vēl straujāk, tādējādi veicinot klimata pārmaiņas un to radītās sekas- dabas katastrofas. Netipiskas gadalaiku maiņas, strauja ledāju kušana, jūras līmeņa paaugstināšanās un bioloģiskās daudzveidības samazināšanās, kā arī vētras, plūdi, sausums un karstuma viļņi, jau tagad ietekmē ne vien zemes ekosistēmu, bet arī iedzīvotājus - atstājot ietekmi gan uz lauksaimniecības ražas apjomiem, gan arī uz cilvēkdrošību kopumā (Eisenack & Reckien, 2013, pp.248.)

Lai gan valstu līderi atzīst, ka klimata pārmaiņas ir svarīgs jautājums, tomēr tas tiek pakārtots ekonomikas sektora prioritātēm un šajā „klimata pārmaiņu stadijā” valstis klimata un vides jautājumus kā daļu no drošības politikas koncepta uzlūko lielākoties vien tad, kad valsti ir skārušas dabas katastrofas. Lai gan mūsdienās visnotaļ strauji attīstās ar klimata pārmaiņām saistītais cilvēkdrošības koncepts, klimata un vides jautājumi joprojām tiek skatīti kā sekundāri un tiek pakārtoti konkurētspējai un ekonomiskajai izaugsmei. Šie jautājumi tiek skatīti kā izmaksu ziņā dārgi un to risināšanai valstis vēl neatvēr pietiekoši daudz līdzekļu.

Līdz ar to, globālas vienošanās panākšana klimata pārmaiņu jautājumu risināšanai ir ne tikai viens no centrālajiem globālās dienas kārtības jautājumiem, bet arī viens no komplicētākajiem, kurš pat sabiedrotās valstis spēj nostādīt dažādās „frontes” pusēs, tostarp, par piemēru minot arī abu Atlantijas okeāna pušu valstis- ASV un Eiropu. Kopumā klimata pārmaiņu jautājumu unikālu padara tas, ka tas atspoguļo vides, ekonomikas, konkurētspējas un drošības jautājumu sinerģiju.

Neskatoties uz klimata pārmaiņu seku nopietnību, starptautiskajā arēnā joprojām pastāv dilemma par turpmāko rīcību šī jautājuma risināšanai. To lielā mērā veicina nacionālo aktieru prioritātes- drošības un ekonomikas intereses, kurām vides un klimata mērķi ir attiecīgi pakārtoti. Līdz ar to, valstu rīcībpolitikas tiek izstrādātas, novirzot lielāko daļu resursu īstermiņa un vidēja termiņa mērķu izpildei, jo tās tiešā veidā ietekmēs iedzīvotāju dzīves kvalitāti. Tāpēc visnotaļ „attālinātais” klimata pārmaiņu jautājums nereti tiek novirzīts otrajā plānā.

Lai gan klimata pārmaiņu jautājuma risināšana tiek uzskatīta par sarežģītu un izmaksu ziņā dārgu procesu, tomēr laicīgu rīcībpolitiku izstrāde šī problēmjautājuma risināšanas procesu var padarīt par mazāk komplicētu. Klimata pārmaiņu sekas var tikt neitralizētas, ja tiek ievērojami samazināts siltumnīcefektu izraisīto izmešu daudzums atmosfērā. Tas var tikt panākts, palielinot energoefektivitāti un samazinot fosilās enerģijas patēriņu.

Līdz ar to, ir nepieciešama vienota un globāla mēroga rīcība, un eksperti ir atzinuši, ka ievērojama izmešu samazināšana nepieciešama jau tuvākajā laikā. Taču globāls klimata pārmaiņu mazināšanas mehānisms ir komplicēts un nereti pārvēršas sabiedriskā labuma un „bezbiļetnieku” spēlēs (Eisenack & Reckien, 2013, pp.250).

Pievēršoties šī jautājuma risināšanas platformām, ir jāmin, ka Apvienoto Nāciju Organizācija (turpmāk- ANO) ir vienīgā globālā institūcija, kura spēj nodrošināt leģitīmu platformu klimata pārmaiņu jautājuma risināšanai, un, ņemot vērā iepriekšminēto, šis jautājums tiek risināts ANO Vispārējās konvencijas par klimata pārmaiņām ietvaros (UNFCCC; Izgūts no <https://unfccc.int/2860.php>).

Ceļā uz globālas klimata vienošanās panākšanu nozīmīgu lomu ieņem ne vien politiskie aktieri, bet arī zinātniskais aspekts (IPCC; Izgūts no: <http://www.ipcc.ch/>) - Klimata pārmaiņu starpvaldību padome (*The Intergovernmental Panel on Climate Change*, turpmāk- IPCC) ir atzinusi, ka klimata pārmaiņu process ir neparedzams un kļūst arvien straujāks gadu no gada. Atmosfēras un okeānu temperatūra pieaug straujāk, nekā paredzēts, sniega un ledus apjomi arvien samazinās, jūras līmenis, kā arī galvenais iepriekšminēto procesu veicinātājs- CO₂ izmešu koncentrācija atmosfērā turpina pieaugt (Ott, 2001, pp.280).

Līdz ar to, panākt vienošanos par klimata jautājumiem ir bijis sarežģīti valstu atšķirīgo interešu un iespēju pielāgoties klimata režīma nosacījumiem dēļ. Jau kopš Kioto Protokola (ANO Vispārējo konvenciju par klimata pārmaiņām papildinošs līgums) pieņemšanas 1997.gadā un tā stāšanās spēkā 2005.gadā, klimata mērķu saistību uzņemšanās un to pildīšana nav noritējusi, saskaņā ar iecerēto vairāku, pamatā „divu līmeņu” daudzpusējās sarunās balstītu domstarpību dēļ.

Lielā mērā pamats domstarpībām ir plaša starp industriāli attīstītajām valstīm un attīstības valstīm par provizorisko saistību uzņemšanos post-Kioto Protokola periodam. Lielā mērā tāpēc, ka Kioto Protokols paredzēja saistību pildīšanu vien industriāli attīstītajām valstīm, taču mūsdienās ir grūti novilkt robežu starp industriāli attīstītajām valstīm un globalizācijas rezultātā strauji augošajām ekonomikām, kuru saražotais siltumnīcefektu izraisošo gāzu daudzums pārsniedz Rietumu ekonomiku gadā saražoto emisiju daudzumu.

Bez atbalsta mehānismu ieviešanas starptautisko klimata sarunu process var izvērsties reālistu scenārijā par pastāvošo lietu kārtību, saskaņā ar Tukidīda apgalvojumu par to, ka „spēcīgie dara to, ko vēlas darīt un vājie cieš to, kas tiem jācieš” (Rochester, 2010, pp.21) . Līdz ar to, plaša pastāvošās domstarpības starp sarunās iesaistītajām pusēm- attīstības valstīm un industriāli attīstītajām valstīm ir viens no centrālajiem sarunu gaitu ietekmējošiem elementiem.

Vienlaikus spraigas diskusijas radās arī par saistību un caurredzamības principa ievērošanu- mazāk attīstītās valstis pārmet Rietumu valstīm par to vēsturiski saražoto emisiju daudzumu, līdz ar to, nejūtoties atbildīgas par šī brīža situācijas izraisīšanu. Līdz ar to, attīstības valstis klimata mērķu izpildes saistības uzlūko kā šķērslī ekonomiskajai attīstībai un izaugsmei.

Neskatoties uz pastāvošajām domstarpībām starp industriāli attīstītajām valstīm un attīstības valstīm, klimata vienošanos globālajā dienaskārtībā joprojām ir prioritārs jautājums. Lai vienošanos spētu panākt, ir nepieciešams atrast pareizo ietvaru un pieeju klimata jautājuma risināšanai. Proti, nodrošinot to, lai klimata apņemšanās nebūtu pretrunā ar starptautiskajā arēnā pastāvošo vienlīdzības principu, nemazinātu valstu globālo

konkurētspēju, ekonomiskās izaugsmes tempu un, vienlaikus, ietu roku rokā ar ilgtspējīgas attīstības mērķiem.

Vienlaikus, klimata pārmaiņas starptautiskajiem aktieriem ir aktuāls jautājums ne vien tāpēc, ka klimata pārmaiņu jautājuma laicīga risināšana būs ekonomiski un finansiāli izdevīgāka par potenciāli postošo seku novēršanu, bet gan tieši tāpēc, ka klimata mērķu izpilde skar arī „starptautiskajām sabiedrībām” raksturīgo kopīgo vērtību faktoru, kas gan nav novērojams „starptautiskā sistēmā”.

Vienlaikus, aktieru ieinteresētību iesaistīties klimata režīmā apliecina pakāpeniska šo aktieru vērtību maiņa un spilgtākais apliecinājums ir jaunie ANO, vēl izstrādes stadijā esošie ilgtspējīgas attīstības mērķi, kuri, kā paredzēts, aizstās ANO Tūkstošgades attīstības mērķus. Saskaņā ar šiem mērķiem, dzīves kvalitātes rādītāji vairs nebūs iedzīvotāju ienākumu līmenis un valsti raksturojošie ekonomiskie rādītāji, daudz lielākā mērā tie būs ar klimatu un vidi saistītie rādītāji: gaisa un ūdens kvalitāte, tīras pārtikas pieejamība, kā arī droša un paredzama apkārtējā vide (*UN Sustainable development goals*; Izgūts no <http://sustainabledevelopment.un.org/>).

Līdz ar to, raugoties globālas klimata vienošanās panākšanas virzienā, top skaidrs, ka aktieru uzvedību daudzpusējas vienošanās ietvaros var ietekmēt ne vien pozitīvie vai negatīvie iespaidošanas līdzekļi, attiecīgi sankcijas vai dažādi finansēšanas mehānismi (Spangler, 1991, pp.293), bet arī, daudz lielākā mērā, valstu nacionālās pozīcijas un tajās atspoguļotās intereses un prioritātes.

Valstu nacionālā pozīcija jeb nostāja ir katras valsts interešu un prioritāšu kopums, ko tā aizstāv starptautisko sarunu jeb „tirgošanās” procesa gaitā un šo elementu var atzīt par centrālo starptautisko klimata sarunu ietvaros. Starptautiskās klimata sarunas norisinās starp nacionālo un starptautisko līmeni un tās var tikt definētas kā „divu līmeņu” spēle (Putnam, 1988). Vienlaikus, starptautiskās klimata sarunas tiek uzskatītas par „divu līmeņu” spēles uzskatāmāko piemēru.

„Divu līmeņu” sarunas, saskaņā ar starptautisko attiecību autora R.Putnama (*R.Putnam*) definīciju, var dēvēt, par „divu līmeņu spēli” (Putnam, 1988), kur pirmajā līmenī notiek starptautiskās sarunas globālajā arēnā, savukārt, otrajā līmenī, notiek diskusijas mērķu un vienošanās nosacījumu pielāgošana nacionālajam līmenim, kura ietvaros tiek izlemts, vai līgums tiks ratificēts. „Divu līmeņu” spēles ietvaros vienošanās ir jāpanāk pirmkārt, pirmajā līmenī. Lai to izdarītu, valstu preferencēm ir jāpārklājas (Putnam, 1988).

Savukārt, otrajā līmenī līderim ir jāspēj panākt visu nacionālā līmeņa aktieru apmierinātību ar rezultātu. Līdz ar to, var secināt, ka koalīcijas ir nozīmīgas abos līmeņos. Pat ja vienošanās tiek panākta otrajā līmenī, tā vēl nestājas spēkā, kamēr nav ratificēta pirmajā

līmenī. Līdz ar to, ir svarīgi uzstādīt tādus mērķus, ko valstis spētu pielāgot ne vien savām nacionālajām interesēm, bet arī iespējām (Hovi, Sprinz & Bang, 2010, pp.132).

Klimata vienošanās panākšana „divu līmeņu spēles” ietvaros ir komplicēts process ne vien tāpēc, ka sarunu pārstāvim ir jāērķinās ar dalītu auditoriju gan starptautiskajā arēnā, gan nacionālajā līmenī, bet gan arī tāpēc, ka starptautiskā klimata sarunas aptver vairāku savstarpēji saistītu jomu sinerģiju. Visu šo jautājumu aplūkošana vienlaicīgi rezultējas garās daudzpakāpju un daudzlīmeņu diskusijās, nereti ļaujot aizmirst par jautājuma būtību.

Turklāt, klimata vienošanās ir izmaksu ziņā dārga spēle un vairāku vitāli nozīmīgu jautājumu risināšana vienas sarunas ietvaros padara vienošanās panākšanu par īpaši komplicētu (Ott, 2001, pp. 284). Iepriekš minētais faktors lieliski izskaidro arī starptautisko klimata sarunu „izmaksas” ne vien izmaksu ziņā, bet arī laika resursu ziņā.

Globālās klimata sarunas ir visnotaļ sarežģīts process – tās norisinās ne tikai starptautiskajā līmenī un nacionālajā līmenī, bet arī, abos līmeņos pastāvošo iekšējo koalīciju ietvaros. Ir svarīgi izcelt to, ka nacionālā līmeņa aktieru intereses dominēs un, ņemot vērā nacionālā līmeņa aktieru vidū pastāvošo interešu diversifikāciju, kas vienlaikus ir balstīta hierarhiskā valsts pārvaldes struktūrā, var secināt, ka lēmumpieņemšanas gaita būs ievērojami palēnināta.

Šajā kontekstā ir svarīgi minēt, ka veļā uz globālas klimata vienošanās panākšanu ir svarīgi pievērst uzmanību ne vien „spēlē” tiešā veidā iesaistītiem aktieriem- valdības pārstāvjiem, bet arī pastarpinātajiem spēlētājiem- nevalstiskajām organizācijām, interešu grupām un medijiem. Iepriekšminēto aktieru viedokļu harmonizācijas process būs tiešā veidā atkarīgs no informācijas pieejamības un caurredzamības pakāpes.

Augstākminētā likumsakarība par aktieru nostāju harmonizācijas procesa veicināšanu lielā mērā atklāt globālo klimata sarunu atslēgas elementu: valstu rīcībai un nostājai jābūt caurredzamai, lai aktieri spētu savstarpēji koordinēt savas intereses un nostājas un gala rezultātā- spētu panākt globālu vienošanos. Pie nepietiekamas caurredzamības un paredzamības pakāpes valstis rīkojas ļoti piesardzīgi, nereti šāda rīcība rezultējas „cietumnieku dilemmā” (Snidal, 1985, a) kas, savukārt, var pāraugt atturībā attiecībā uz vēlmi ratificēt panākto globālo vienošanos nacionālajā līmenī.

Ņemot vērā to, ka „divu līmeņu spēles” iznākumu lielā mērā raksturo pielāgošanās faktors, klimata vienošanās ietvaram optimālā gadījumā būtu jābūt iespējami elastīgam, integrējošam un visaptverošam. Līdz ar to, klimata vienošanās pieprasīs ekonomisko, vides un klimata faktoru harmonizāciju un šajā gadījumā būs svarīgi saprast un analizēt, vai „divu līmeņu spēle” šo harmonizāciju spēs nodrošināt.

Lielākais ar starptautiskie līgumiem saistītais izaicinājums ir tādu mehānismu izstrādāšana, kuri veicina valstu vēlmi tos ratificēt nacionālā līmenī un, attiecīgi, mazina vēlmi no šīm saistībām laika gaitā atteikties (Von Stein, 2008, pp. 243). Globāli līgumi lielā mērā balstā uz brīvprātības principu- valstis tiem pievienojas savu interešu vadītās, turklāt, ja līguma nosacījumi būs pretrunā ar valsts nacionālo pozīciju, valstis var izbeigt līguma saistības bez papildu sankcijām.

Līdz ar to, šajā gadījumā līgumam ir jāspēj atspoguļot visu vienošanās procesā iesaistīto pušu interešu harmonizācijas kompromisa scenāriju. Un, attiecīgi, globāla klimata līguma mehānismiem ir jābūt pietiekoši elastīgiem, taču vienlaikus tiem ir jābūt saskaņā ar sākotnēji izvirzīto klimata pārmaiņu risināšanas mērķi un tā ambiciozitātes pakāpi.

Globālas klimata vienošanās panākšanu „divu līmeņu” spēles ietvaros lielā mērā ietekmēs jau iepriekš minētais caurredzamības faktors, jo tas būs atslēgas elements ceļā uz interešu un mērķu koordināciju. „Divu līmeņu” spēles gadījumā situāciju par vēl sarežģītāku padara fakts, ka caurredzamībai un skaidriem mērķiem ir svars ne vien starptautiskā līmenī, bet arī nacionālā, jo koalīcijas un viedokļu dažādība pastāv gan vienā, gan otrā līmenī.

Vienlaikus globālu klimata vienošanos var veicināt vai, gluži, pretēji- mazināt, maigās un cietās likumdošanas metodes, attiecīgi klimata režīma ietvaros – Konvencija un Kioto Protokols. Arī šajā gadījumā rodas dilemma- ja tiek pielietota „maigā” likumdošanas metode, valstu līdzdalība un vēlme ratificēt līgumu būs augstāka.

Savukārt, „cietā” likumdošana skaidri atrunā līguma nosacījumus, līdz ar to, valstis jau sākotnēji saprot, vai spēs pildīt līguma saistības un tāpēc līgumu ratificējušo valstu skaits būs ievērojami mazāks. Līdz ar to, vienošanās panākšanas nodrošināšanai ir nepieciešams saglabāt noteiktu elastības pakāpi, taču šī elastības pakāpe nedrīkst būt pārāk augsta, jo tādā gadījumā „cietis” sākotnēji uzstādītais pamatmērķis (Von Stein, 2008, pp. 263).

Elastības mehānismi Klimata vienošanās kontekstā paredz arī atbalsta mehānismu izstrādāšanu vienošanās procesa gaitas veicināšanai un interešu starp industriāli attīstītajām un attīstības valstīm harmonizāciju. Līdz ar to, starptautisko klimata sarunu process var tikt veicināts, pastāvot ciešai mijiedarbībai un sadarbībai starp nacionālām valstīm un starptautiskām institūcijām, kuru kompetencē ir klimata jautājumu risināšana (Strippel & Bulkeley, 2013, pp. 1-3).

Līdz ar to, klimata jautājuma risināšana ne vien iedarbina starptautiskās sadarbības mehānismus, bet arī spēj radīt strupceļa situācijas, jo vienošanās panākšanai nepieciešama visu aktieru iesaiste, taču valstu preferences un iespējas ir pārāk dažādas, lai spētu panākt ar klimata režīma mērķiem pakārtotu vienošanos.

Kopš klimata pārmaiņu kā starptautisko attiecību nozares koncepta pirmsākumiem, vārienīgākais ietvars tā risināšanai ir starptautiskās ANO Klimata konferences (ANO Vispārējās konvencijas par klimata pārmaiņām Iesaistīto Pušu ikgadējā konference, *COP*), kuras norisinās „divu līmeņu” pieejas formātā. Līdz ar to, ir svarīgi apzināties šāda ietvara priekšrocības un trūkumus, kā arī saprast, vai šāda pieeja kavē vai gluži pretēji- veicina- globālas klimata vienošanās panākšanu.

Saskaņā ar „divu līmeņu spēles” teoriju, līderi izstrādā vienošanās ietvaru starptautiskajā līmenī tā, lai tas pēcāk būtu ratificējams nacionālajā līmenī. Līdz ar to, globālās klimata vienošanās gadījumā ir svarīgi, lai valstu preferences un uzstādītie mērķi noteiktā punktā pārklātos- lai valstis spētu panākt vienošanos. Vienlaikus ir jāpatur prātā arī tas, ka nedrīkst aizmirst par vienošanās mērķi un tā ambiciozitātes pakāpi, jo, pretējā gadījumā, vienošanās nebūs pamatota (Hovi, Sprinz & Bang, 2010).

Līdz ar to, „divu līmeņu spēles” pieeja rada dilemmu. No vienas puses raugoties, top skaidrs, ka, pastāvot esošajai plaisai starp industriāli attīstītajām valstīm un attīstības valstīm, vienošanās iznākums nevar būt ar abpusēju uzvaru („*win-win*”) tā drīzāk būs nulles iznākuma spēle („*zero-sum*”). Taču raugoties no otra puses, pastāv dažādi mehānismi šāda neproporcionāla spēles iznākuma izlīdzināšanai. Viens no ietekmīgākajiem mehānismiem atšķirību harmonizēšanai ir finansēšanas mehānismi, kas vērsti uz attīstības valstu iesaistīšanu klimata pārmaiņu novēršanas režīma izveidē.

Klimata vienošanās ir globāla rakstura, līdz ar to, tā būs jēgpilna vien tādā gadījumā, ja atbilstošā režīma izstrādē būs iesaistītas ne vien vēsturiski „atbildīgās” industriāli attīstītās valstis, bet arī tādā gadījumā, ja šobrīd izstrādes stadijā esošais vienošanās ietvars būs vērsts arī uz nākotnes mērķu sasniegšanu un ilgtspējas principu ievērošanu- tādējādi jau laicīgi iesaistot arī tās valstis, kuras nav „atbildīgas” par šī brīža augsto siltumnīcefektu izraisošo gāzu koncentrāciju atmosfērā. Lai nebremzētu šo valstu attīstības tempus un globālo konkurētspēju, ir svarīgi vienlaikus nodrošināt atbalsta mehānismus, jo pāreja uz zema līmeņa CO₂ izmešu ekonomiku ir izmaksu ziņā ļoti dārgs process.

Ņemot vērā mūsdienu svārstīgos un neparedzamos ekonomikas un finanšu mehānismus, kā arī neseno globālo ekonomikas un finanšu krīzi, attīstīto valstu iespējas sniegt atbalstu attīstības valstīm ir visnotaļ limitētas, tam par apliecinājumu ir jaunu, „viedu” konceptu izstrāde līdzšinējo rīcībpolitiku papildināšanai. Spilgtākais piemērs tam ir „*smart defence*” koncepts (NATO Smart Defence; Izgūts no: <http://www.nato.int>), kura būtība ir esošā drošības līmeņa saglabāšana ar mazāku finanšu līdzekļu izlietojumu. Līdz ar to, globālā līmenī pastāvošā plaisa starp vienošanās dalībniekiem ir viens no „vājajiem ķēdes posmiem” ceļā uz globālas klimata vienošanās panākšanu „divu līmeņu spēles” ietvaros.

Valstu atšķirīgās intereses un iespējas rosina meklēt jaunus konceptus un platformas klimata pārmaiņu jautājuma risināšanai. Viena no alternatīvām ir bilaterālu līgumu noslēgšana par noteiktu mērķu sasniegšanu noteiktā laika periodā. Lai gan, raugoties caur plašās pieejas prizmu, šādi mērķi ir ar izteikti mazāku ietekmi uz vidi, nekā provizoriskās globālas vienošanās saistības, tomēr, ņemot vērā to, ka līdz šim mēģinājumi panākt globālu vienošanos ir bijuši nesekmīgi, bilaterālas pieejas piensums attiecībā uz uzstādītā mērķa sasniegšanu ir uz doto brīdi skaidrāks par globālā līmeņa izstrādes stadijā esošajiem mehānismiem.

Vēl viena alternatīva ir reģionālas vienošanās. Reģionāla sadarbība provizoriski ir salīdzinoši vieglāk īstenojama, jo vienošanās panākšana norisinās mazāka aktieru loka ietvaros. Ne mazāk svarīgi- viena reģiona valstis saista līdzīgas intereses, mērķi un vēsture, līdz ar to, pastāv lielāka iespēja, ka valstu nacionālas pozīcijas pārklāsies un vienošanos būs iespējams panākt īsākā laika posmā.

Šādas pieejas attīstīšanas spilgtākais piemērs ir Eiropas Savienības dalībvalstis. Pēdējo gadu laikā tiek attīstītas arī „makro-reģionu” stratēģijas (*EU Macro-Regional Strategies*; Izgūts no: <http://ec.europa.eu/>), kuras tiek izstrādātas ar mērķi veicināt valstu sadarbību un kopīgo problēmu risināšanu, lielā mērā šīs stratēģijas tiek vērstas tieši uz vides izaicinājumu risināšanu. Šeit var minēt ES Stratēģiju Baltijas jūras reģionam (EUSBSR; Izgūts no: <http://www.balticsea-region-strategy.eu/>) kā veiksmes stāstu klimata pārmaiņu jautājuma risināšanā- valstis attīstot kopīgas programmas, meklē veidus, kā tiešā veidā adresēt ar klimata pārmaiņām saistītos izaicinājumus.

Ņemot vērā iepriekšminēto, ir svarīgi saprast, vai „divu līmeņu spēles” pieeja, kurā dominē starpvaldību „tirgošanās” process divos līmeņos un lēmumpieņemšanas procesā svarīgu lomu vienlaikus spēlē divu līmeņu aktieru mijiedarbība, ir piemērots modelis globālas vienošanās panākšanai? Šajā kontekstā vienlaikus ir svarīgi izcelt to, ka lēmumpieņemšanas procesu „divu līmeņu” spēles ietvaros par unikālu padara vienprātības un *consensus* princips, tādā veidā atšķirot „divu līmeņu” tirgošanās pieeju no, piemēram, vairākuma balsojuma starpvaldību lēmumpieņemšanas modeļa.

„Divu līmeņu spēles” ietvaros nacionālo valdību intereses ir dominējošas. Līdz ar to, ekonomiskās intereses būs centrālais elements ceļā uz globālas klimata vienošanās panākšanu. Taču vienlaikus, var minēt, ka svarīgu lomu spēlē dažādi faktori, kas var kavēt vai veicināt daudzpusējas vienošanās panākšanu, piemēram, valstu specifiskās intereses un preferences, vienošanās nosacījumi, vienlīdzības princips, starptautiskā likumdošana un atbalsta mehānismi.

Līdz ar to, darba mērķis ir pierādīt to, vai „divu līmeņu spēles” institucionālās lēmumpieņemšanas modelis, kuru raksturo starpvaldību sarunas divos līmeņos, un kuru

ietvaros nacionālā līmeņa intereses dominē, kavē vai veicina globālas klimata vienošanās panākšanu? Pētījuma rezultātā būs iespējams izdarīt secinājumus par to, kā „divu līmeņu” spēles pieeja atsauca uz globālas klimata vienošanās procesu.

Politikas un vides zinātnes pētnieku darbos, kā arī masu medijos, ir plaši izplatīts uzskats par to, ka šobrīd pastāvošais klimata režīms, kura ietvaros „divu līmeņu” spēle ceļā uz vienošanās panākšanu ir centrālais elements, līdz šim ir bijis visnotaļ nesekmīga pieeja attiecībā uz izvirzīto mērķu sasniegšanu tieši „divu līmeņu” spēles formāta dēļ. To apliecina nespēja panākt vienošanos par klimata režīma „cietās” likumdošanas instrumenta post-Kioto Protokolu jau vairāku gadu garumā, tostarp arī pēc Kioto Protokola pirmā termiņa beigām 2012.gadā. Par galveno iemeslu tiek minēta procesā iesaistīto nacionālo aktieru interešu un iespēju sadursme.

Līdz ar to, balstoties uz iepriekšminēto, darbā tiek izvirzīta hipotēze: **„Divu līmeņu spēles” pieeja kavē globālas klimata vienošanās panākšanu.** Vienlaikus darbā tiek izvirzīts problēmjautājums: Vai „divu līmeņu spēles” pieeja kavē globālas vienošanās panākšanu?

Darba pētnieciskā daļa tiks koncentrēta ap starptautisko klimata sarunu „spēles lauka” jeb starptautiskā klimata režīma veidojošo elementu strukturālo analīzi vienošanās veicinošo vai kavējošo faktoru identificēšanai. Šajā kontekstā centrālais elements būs noteikt šīs platformas ietekmi uz starptautisko sadarbību klimata pārmaiņu jautājuma risināšanai. Ar mērķi noteikt „divu līmeņu” pieejas ietekmi uz starptautiskās vienošanās gaitu, par gadījuma analīzes pamatu kalpos 2010.gada ANO Vispārējās konvencijas par klimata pārmaiņām Iesaistīto pušu 16. ikgadējās konferences Kankūnā gadījums.

Kankūnas konferences gadījums klimata sarunu kontekstā ir unikāls jo, tās ietvaros ir tikušas panāktas vairākas stratēģiski nozīmīgas vienošanās, kuras līdz šim nebija izdevies panākt un kuras ir pamats post-Kioto Protokola fināla vienošanās īstenošanai, kā plānots, 2015.gadā Parīzes Iesaistīto pušu 21. ikgadējās konferences laikā.

Kankūnas vienošanās gadījums ir pretrunā ar medijos un klimata un vides pētnieku darbos plaši atspoguļoto viedokli par klimata sarunu neefektivitāti attiecībā uz izvirzīto klimata mērķu sasniegšanu, par iemeslu minot komplicēto divu līmeņu sarunu procesu. Darbam būs ievērojams akadēmisks pienesums gadījumā, ja šo viedokli izdosies apgāzt, proti, pierādot to, ka „divu līmeņu” sarunu formāts nav starptautisko vienošanos kavējošs faktors, un sarunu ieilgšana ir saistāma ar citiem faktoriem, kuri darbā attiecīgi tiks identificēti.

Līdz ar to, darba mērķis ir noteikt to, kā „divu līmeņu” spēles modelis ir ietekmējis starptautisko klimata sarunu gaitu. Analīze tiks veikta, balstoties uz autora R.Patnama „divu līmeņu” spēles teorijā atspoguļotajiem starptautisku vienošanās „divu līmeņu” spēles ietvaros veicinošiem un kavējošiem faktoriem, kā arī alternatīvām „neitralizēt” šķēršļus vienošanās

panākšanai. Vienlaikus ir svarīgi pieminēt to, ka analīze tiks izstrādāta, balstoties uz sekojošu pieņēmumu: visas valstis ir ieinteresētas globālas klimata vienošanās panākšanā, ja vienošanās līgumā atrunātie nosacījumi nebūs pretrunā ar valstu interesēm.

„Divu līmeņu” spēles ietekme tiks novērtēta, analizējot Kankūnas konferences laikā panāktās vienošanās, balstoties uz oficiālajiem publiski pieejamajiem Kankūnas konferences dokumentiem. Hipotēzes apgāšanas gadījumā tiks sniegts akadēmisks pienesums, jo tādā veidā vienlaikus tiks atspēkota plaši izplatītā kritika par klimata jautājumu risināšanai nepiemēroto formātu.

2. STARPTAUTISKO SARUNU IETVARS

Starptautiskās sarunas tiek īstenotas ar mērķi risināt noteiktu starptautiskajā dienas kārtībā aktuālu jautājumu vai jautājumu kopumu, kurš ir aktuāls visiem starptautiskās arēnas aktieriem un kura risināšana var tikt īstenota tikai globālas aktieru iesaistes rezultātā. Šādas sarunas parasti norisinās starpvaldību formātā, lai gan lēmumpieņemšanas modeļi varbūt atšķirīgi.

Starptautiskās sarunas norisinās risināmajam jautājumam speciāli izveidota starptautiskā režīma vai arī ar to saistīta režīma ietvaros, kura ietvaros, savukārt, ir secīgi atrunātas vadlīnijas konkrētā jautājuma risināšanai. Atsevišķos gadījumos šī jautājuma risināšanai starptautiskā režīmā ietvaros tiek izstrādāts dažādu problēmrisināšanas scenāriju kopums. Starptautiskā režīma institucionālo pamatu veido jautājumam pakārtota starptautiska organizācija vai tās apakšorganizācija, kura kalpo par tiesisku ietvaru starptautisko sarunu uzsākšanai un atbilstošu normatīvo un tiesisko aktu izstrādei.

2.1. Starptautiskā sadarbība un „spēles lauks”- starptautiskie režīmi un organizācijas

2.1.1 Starptautiskā sadarbība

Globalizācijas procesi veicina valstu savstarpējo sadarbību, un, no tās izrietošo pārnacionālo un transnacionālo kopienu attīstību. Šādu pārrobežu orgānu straujāku attīstību veicina arī „*spillover*” rezultātā aktualizējošos jautājumu, kuru risināšanai nepieciešama pārrobežu aktieru cieša sadarbība, skaita palielināšanās (Rosenau, 1997, pp.134)

Nopietnu globālas nozīmes jautājumu risināšanas gadījumā var tikt sagaidīta divu veidu reakcija no starptautisko aktieru puses. Pirmajā gadījumā rodas iespēja veidot alianses, šajā gadījumā valstis īsteno sadarbību drauda novēršanai (*balancing*). Otrajā gadījumā valstis attīsta sadarbības saites ar drauda avotu (*bandwagoning*) (Walt, 1987, pp. 17).

Visiem aktieriem saistošu, taču vienlaikus no viena noteikta aktiera uzvedības neatkarīgu draudu novēršanas mēģinājumi, piemēram, cīņa ar klimata pārmaiņām, rada labvēlīgus apstākļus divu scenāriju attīstībai: a) aktieri sadarbojas ar mērķi šo draudu novērst, b) aktieri veido alianses ar mērķi kavēt šī jautājuma risināšanu dažādu ārēju un iekšēju iemeslu dēļ. Neskatoties uz atšķirīgajiem aktieru savstarpējās sadarbības mērķiem, globālu, visiem aktieriem saistošu jautājumu risināšana daudzpusējā ceļā sekmē sadarbību vai nu starp visiem aktieriem vai starp noteiktām valstu grupām, aliansēm (Walt, 1987, pp.18).

Daudzpusējas sadarbības ietvaros valstis var veidot alianses ar mērķi kavēt dominējošā aktiera/globāli izvirzītā mērķa panākšanu vai, gluži pretēji, pievienoties

aktierim/mērķa procesa īstenošanas gaitai un veicināt tā sasniegšanu. „Balansēšanas” gadījumā valstis veidos alianses ar mērķi novērst draudus, savukārt, „piesliešanās” modelī valstis pievienosies oponentam, jo noteiktu (politiski, ekonomiski pamatotu) iemeslu dēļ valstu interesēs nebūs šī drauda novēršana. Abos gadījumos valstu/citu starptautisko aktieru mērķi ir veicināt savu nacionālā līmeņa interešu izpildi un šajā gadījumā valstu uzvedību starptautiskajā arēnā noteiks tieši nacionālā līmeņa preferences (Walt, 1987, pp.19).

Alianšu formēšanās gaita lielā mērā tiek atrunāta varas balansa teorijas ietvaros. Dominējošās lielvaras nosaka „spēles” sadalījumu, tradicionāli tām kalpojot par varas centriem, savukārt, pārējie spēlētāji pievienojas vienai no tām, veidojot spēku līdzsvarus. Jautājumu risināšanā, kurā iesaistīti visi starptautiskie spēlētāji šāds strikts varas balanss pēc Aukstā kara nav izteikts un koalīciju pārsvaru nereti ietekmē tieši vidējo un mazo spēlētāju pievienošanās vienas vai otras puses „dominējošo” spēlētāju kopai. Turklāt, vājākas valstis ir ar tendenci „pieslieties” vai pievienoties mazāk bīstamajam spēkam, līdz ar to, valstu nostāja par to, kurai koalīcijai pievienoties vai pieslieties ir atkarīga no risināmā jautājuma un aktieru tā brīža interesēm (Walt, 1987, pp.19-21).

Saskaņā ar neofunkcionālisma skolā pastāvošo viedokli, arvien pieaugošais starptautisko aktieru savstarpējās atkarības līmenis veicina aktieru savstarpējo sadarbību un vienotu interešu un vērtību platformu attīstīšanu, jo „*spillover*” rezultātā rodas nepieciešamība virkni jautājumu risināt pārnacionālā līmenī. Līdz ar to, straujā globalizācijas izplatīšanās veicina aktierus sadarboties ne vien ekonomisko un sociālo pārnacionālo platformu ietvaros, bet arī veicina daudzpusējo politisko sadarbību, kura lielākoties norisinās starptautisko organizāciju ietvaros, tostarp daudzpusējai risināšanai adresējot jautājumus, kas saistīti ar pārmaiņām starptautiskajā dienas kārtībā (Benett, 1988, pp. 13).

Viena no lielākajām starptautiskās sadarbības problēmām ir ierobežotā racionalitāte, kas var veicināt starptautisko aktieru lokam nevēlamu sarunu iznākumu. Lielā mērā šī problēma ir atspoguļota „Cietumnieku dilemmas” teorijas ietvaros. Šajā gadījumā katram aktierim ir dominējošā stratēģija nesadarbībai, t.i., ar mērķi neizvēlēties tādu notikumu gaitu, kura nostādīs partneri viņam izdevīgā pozīcijā, proti, veicinot mērķa sasniegšanu (Hasenclever, Mayer & Rittberger, 2001, pp.44-48).

Izstāšanās ir dominējošā stratēģija un par spīti tam, ka tas ir racionāls gājieni un nodrošina spēlētājam visdrošāko iespējamo spēles gaitu un pamatotu iznākumu, neatkarīgi no otra spēlētāja lēmuma. Taču rezultātā abi aktieri sasniegtu izdevīgāku iznākumu tādā gadījumā, ja abi atteiktos no individuāli šķietami racionālās stratēģijas, jo šāda rīcība ievērojami ierobežo sadarbības iespēju un, līdz ar to, sadarbība ir iespējama vien nākamajā aktieru tikšanās reizē (Hasenclever, Mayer & Rittberger, 2001, pp.44-48).

Starptautiskā sadarbība ir apgrūtināta tādā gadījumā, iesaistītie aktieri joprojām, jau uzsākot sadarbību, apsver iespēju vājināt partnerus vai arī tādā gadījumā, ja aktieri nevar vienoties par sadarbības principiem un procesu, kā arī to, vai vispār nepieciešams sadarboties. Vienlaikus sadarbību var kavēt arī zemāka līmeņa šķēršļi- pat gadījumos, kad pastāv labvēlīgi apstākļi sadarbības izvēšanai. Šos šķēršļus rada sadarbības platformā atrunātie potenciālie soda mehānismi, monitorings, sadarbības rezultātā gūstamo labumu pārdales principi vai tehniski šķēršļi (Hasenclever, Mayer & Rittberger, 2001, pp.54).

Starptautisko lietu kārtību lielā mērā raksturo pārmaiņas nacionālajās un starptautiskajās politiskajās attiecībās un šīs kārtības spēļu lauks un tajā pastāvošā kārtība tiek noteikta starptautisko režīmu un organizāciju ietvaros. Ar terminu „starptautiska organizācija” saprot relatīvi pastāvīgu noteikumu un prakšu kopumu, kuri ir izstrādāti ar mērķi ietekmēt noteikta aktieru loka uzvedību, pastāvot noteiktiem apstākļiem un situācijai. Organizācijas prakšu un noteikumu kopums atspoguļojas arī organizācijas definētajos principos un šo aktivitāšu apmērs tiek atspoguļots organizācijai atvirzītajā resursu daudzumā. Vienlaikus prakšu un noteikumu kopums ietver pasākumu kopumu savstarpējās sadarbības veicināšanai un sankciju mehānismiem – tiem aktieriem, kuri pārkāpj atrunātos noteikumus (Katzenstein, Keohane & Krasner, 1999, pp.308).

2.1.2. Starptautiskie režīmi un starptautiskās organizācijas

Specifisku globāla līmeņa jautājumu risināšanai par platformu tiek izmantoti starptautiskie režīmi. Pastāv vairākas definīcijas starptautisko režīmu raksturojumam. Saskaņā ar autoru Keoheina un Naja definīciju (*Keohane and Nye*), „starptautiskie režīmi ir pārvaldības mehānismu kopums, kuri ietver noteikumu, normu un procedūru tīklus, kuru uzdevums ir regulēt uzvedību un darbības sekas noteiktā veidā”. Savukārt, autors Hāss (*E.Haas*) argumentē, ka režīmi ir abpusēji saskaņotu procedūru, noteikumu un normu kopums. Arī autora H.Bula (*H.Bull*) nostāja ir visnotaļ līdzīga- autors uzsver noteikumu un institūciju nozīmi, kur noteikumi kalpo par vadošajiem principiem noteiktai un atrunātai starptautisko aktieru uzvedībai. Savukārt, institūcijas kalpo par leģitīmu platformu šo principu ieviešanai un piemērošanai (Krasner, 1983, pp. 2).

Nereti par starptautiskajiem režīmiem tiek uzskatītas sociālas institūcijas ar mērķi pārvaldīt specifiskas aktivitātes un to darbības lauks, mērōgs un dalībnieki var izteikti variēt, atkarībā no uzstādītā mērķa. Starptautiskie režīmi ietver savstarpēji atzītus darbības modeļus, kuru mērķis ir funkciju pildīšana, atbilstoši sākotnēji izvirzītajām cerībām attiecībā uz noteikta mērķa sasniegšanu. Režīmi var pastāvēt gan formāli- starptautisku organizāciju ietvaros, gan pastāvēt ārpus tām (Diehl, 1989, pp-28-29).

Starptautiskie režīmi tiek dibināti ar mērķi pildīt tās starptautisko aktieru intereses, kuras „*spillover*” rezultātā vairs nav iespējams pildīt nacionālajā līmenī vien, jo risināmais jautājums ir globālas dabas, skar vairāku valstu intereses vienlaicīgi vai tā risināšana tiešā veidā ietekmēs divas vai vairākas valstis vienlaicīgi. Līdz ar to, starptautisko režīmu locekļi būs gan valstis, gan nevalstiskie aktieri- nevalstiskās organizācijas vai privātā sektora vienības. Vienošanās panākšana starptautisko režīmu ietvaros notiek divos līmeņos- starptautiskajā un nacionālajā. Jautājumu risināšana starptautisko režīmu ietvaros sniedz iespēju rast vienošanos, pastāvot noteiktai kārtībai un nosacījumiem, par spīti tam, ka lēmums tiek pieņemts anarhiskā vidē (Diehl, 1989, pp. 28-29).

Starptautisko režīmu darbība vislabāk ir raksturojama trīs pakāpēs- notiek vienošanās par režīma darbošanās principiem (1), tiek panākta viedokļu saskaņa par režīmu procedurālo gaitu (2); un pieņemtā lēmuma īstenošanas kārtību (3). Katra starptautiskā režīma pamatā ir tiesību (pozitīvo un negatīvo) un noteikumu kopums ar mērķi noteikt ieinteresēto aktieru darbības lauka robežas un nodibināt noteiktu, atrunātu un iesaistītajiem aktieriem akceptējamu kārtību. Ne mazāk svarīga ir režīmu procedurālā komponente, kura definē jautājumu risināšanas kārtību. Šis punkts ir īpaši svarīgs izteikti nehomogēnās vides kopējo preferenču noteikšanai caurredzamā un paredzamā veidā (Diehl, 1989, pp.35.)

Nemot vērā starptautiskajā vidē pastāvošo sākotnējo anarhiju, var secināt, ka paredzamu režīmu funkcionēšanu ir grūti nodrošināt, jo soda mehānismu neesamības dēļ valstis pārkāpj atrunātos noteikumus, kā arī interešu nepārklāšanās gadījumos mēdz izstāties no sadarbības platformas. Līdz ar to, lai režīma ietvaros pieņemtais lēmums tiktu tālāk ratificēts, ir jāņem vērā gan ekonomiskie, gan politiskie apsvērumi, kā arī potenciālie lēmuma rezultāti (Pease, 2010, pp. 25).

Vienlaikus šos soļus ietekmē gan režīmu formāts: formāls vai neformāls, gan risināmo jautājumu loks: plašs vai šaurs. Svarīgi pieminēt, ka kopīgo interešu dilemma režīmu ietvaros saistāma arī ar potenciālo iznākumu- vai tas būs vienlīdzīgi izdevīgs visām pusēm, vienlaikus ceļā uz vienošanās panākšanu dominēs „cietumnieku dilemmas” princips (Krasner, 1983, pp. 121).

Neskatoties uz nosacīto necaurredzamības pakāpi, starptautisko režīmu un institūciju funkcijas var pārklāties, un galvenā iezīme, kas atšķir režīmus no starptautiskajām organizācijām ir tā, ka režīmiem nav pastāvīgas galvenās mītnes, darbinieku, budžeta un citu organizācijas raksturojošu elementu (Diehl, 1989, pp.39).

Starptautiskie režīmi daudz lielākā mērā ir konceptuāls ietvars noteikta jautājuma risināšanai ar mērķi ieviest iesaistītajiem aktieriem saistošus noteikumus turpmākai ratifikācijai nacionālā līmenī, vienlaikus šādi režīmi var tikt izveidoti jau esošu organizāciju

ietvaros vai darboties kā neatkarīgas programmas, kuru darbībā šīs starptautiskās organizācijas var tikt iesaistītas. Kopumā var secināt, ka starptautiskās institūcijas kalpo par vidi aktieru „spēļu” īstenošanai, kuru ietvaros tirgošanās procesa rezultātā starptautiskās attiecības tiek risinātas.

Ir svarīgi atzīmēt, ka režīmi nav īslaicīgi mehānismi, kuri mainās līdz ar starptautiskajā arēnā notiekošo interešu maiņu. Vienlaikus, režīmus nevajadzētu jaukt arī ar starptautisku vienošanos, jo vienošanās raksturo „*ad hoc*” daba, savukārt, režīmu darbība ir pastāvīgāka un to uzdevums ir atvieglot vienošanās panākšanu. Autors Džervis (*Jervis*) argumentē, ka režīmi ir ne vien normas un uzvedības modeļi sadarbības veicināšanai, bet gan drīzāk sadarbības forma, kas vērsta uz ilgtermiņa interešu īstenošanu un iesaistītie aktieri šo ilgtermiņa mērķu vārdā var upurēt īstermiņa nacionālās intereses, jo starptautiskās sadarbības procesā gūtie ieguvumi būs lielāki par tiem, kas rastos īstermiņa nacionālo interešu pildīšanas gadījumā (Krasner, 1983, pp.3)

Starptautisko režīmu centrālais elements ir starptautisko aktieru vienošanās, kas panākta sarunu un „tirgošanās” ceļā. Sarunās parasti ir iesaistīti ierēdņi, kuri pārstāv noteiktas institūcijas, taču ir ieinteresēti jaunu institūciju vai režīmu dibināšanā savu interešu aizstāvēšanai pārnacionālā līmenī, jo „*spillover*” rezultātā šos mērķus vairs nav iespējams pilnvērtīgi realizēt nacionālajā līmenī. Līdz ar to, atslēgas koncepti ir hegemonija un koalīcijas (Krasner, 1983, pp. 3-5).

Starptautiskie režīmi pilda virkni politiskajiem aktieriem izdevīgu funkciju un ieņem īpaši augstu svarīguma pakāpi starptautisko attiecību risināšanas kontekstā, taču šī funkciju loka pildīšanas temps manāmi uzlabotos tādā gadījumā, ja tiktu mazināts starp aktieriem pastāvošais neskaidrības līmenis. Līdz ar to, var secināt, ka necaurredzamība ir galvenais šķērslis starptautiskajai sadarbībai un lielā mērā starptautiskās organizācijas var kalpot par veiksmīgu platformu šī šķēršļa novēršanas veicināšanai (Hasenclever, Mayer & Rittberger, 2001, pp.36).

Starptautiskajā arēnā pastāvēt anarhijai, starptautisko organizāciju loma ir saistīta ar normu un likumu dibināšanu ar mērķi aizstāt centrālas autoritātes neesamību, tādā veidā atvieglojot starpvalstu komunikāciju, sadarbību un komunikāciju. Starptautiskās organizācijas ir salīdzinoši nesens fenomēns, kas aizsākās līdz ar universālās, vispārēju mērķu realizēšanai Nāciju Līgas dibināšanu, savukārt, starptautisko organizāciju pētniecība aizsākās vēl nesenāk, 20.gs. 30.gados, līdz ar D. Mitrāniju (*D.Mitrany*) publikāciju par funkcionālismu (Rittberger, Zangl & Kruck, 2006, pp.88).

Aktieru savstarpējā sadarbība ir izteikti ciešāka starptautisko organizāciju ietvaros, nekā ārpus tām. Starptautiskās organizācijas ir nācijvalstu veidotas un to mērķis ir veicināt koordināciju starp tām. Starptautisko organizāciju ietvaros izkristalizējas tendence-vienošanos ir daudz vieglāk panākt par tehniskiem, zema līmeņa politiskajiem jautājumiem, nekā par augsta līmeņa politiskajiem jautājumiem. Vienlaikus, iespējams secināt, ka globālas organizācijas veicina sadarbību daudz lielākā mērā, nekā reģionālās organizācijas. Līdz ar to, reģionālo organizāciju vidū valdošā augstā hegemonijas pakāpe neveicina valstu ciešāku sadarbību (Diehl, 1989, pp.89-90).

Var secināt, ka starptautisko organizāciju ietvaros sadarbība ir ciešāka starp mazām valstīm, nekā starp lielvalstīm. Kā arī tā būs ciešāka starp attīstītajām valstīm, nekā starp attīstības valstīm. Vienlaikus, sadarbība starp mazām valstīm būs ciešāka starptautisko organizāciju ietvaros, savukārt, lielvalstis sadarbosies ciešāk reģionālajās platformās. Saskaņā ar pētījumiem, reģionālās organizācijas ir mazāk efektīvas par starptautiskajām organizācijām attiecībā uz izvirzītā mērķa sasniegšanu. Un, saskaņā ar autora J.M. Makmormika pētījumu, tika secināts, ka nacionālā līmeņa politika nozīmīgi neietekmē sadarbības līmeni starptautisko organizāciju ietvaros (Diehl, 1989, pp.94-96).

Starptautisko organizāciju lomu var lielā mērā raksturot kā politiskas sistēmas, kuru ietvaros ieguldījumi („*inputs*”) tiek pārveidoti par iznākumiem („*outputs*”). Līdz ar to, starptautisko organizāciju rīcībpolitikas veidošanas procesu ietekmē to konstitucionālās un institucionālās struktūras. Parasti starptautisko organizāciju pamatā ir dibināšanas līgumi, kuri, savukārt, balstās līgumu starptautiskajā likumdošanā. Šie dibinošie līgumi jeb konstitūcijas nosaka rīcībpolitikas veidošanas pamatprincipus, vienlaikus tajos ir atrunāts organizācijas darbības pamatmērķis, misija, to veidojošie orgāni un to kompetencē esošās aktivitātes (Rittberger, Zangl & Kruck, 2006, pp.88).

2.1.3. Daudzpusēja vienošanās

Globālas platformas, kuras pulcē starptautiskos aktierus vienotas rīcības īstenošanai veicina vienlīdzības principa ievērošanu aktieru starpā pat tad, ja valstis šķir acīmredzama politiskā, ekonomiskā un sociālā plaisa. Tādējādi tiek veicināta vienprātības principa attīstība daudzpusējās lēmumpieņemšanas procesa ietvaros, kas aizstājais vairākuma balsošanas principa pieeju (Desai, 2013, pp. 17).

Iepriekšminētais process ir atstājis ievērojamu ietekmi uz līgumu veidošanos un tajos atrunāto nosacījumu un noteikumu kvalitāti un saturu, jo veicina caurredzamības un vienlīdzības principa integritāti starptautisko attiecību procesos. Līdz ar to, daudzpusēji līgumi valstīm ir kļuvuši par „ieradumu”, jo globalizācijas rezultātā pieaugot savstarpējai

atkarībai ir nepieciešama globālos aktierus visaptveroša rīcība. Daudzpusējie līgumi ir starptautiskās sadarbības esence un atspoguļo nepieciešamību risināt globāla mēroga problēmas globālā ceļā (Desai, 2013, pp.18).

Mēģinājumi veicināt starptautisko sadarbību teju vienmēr pāraug starptautiskās vienošanās. Šādus starptautiskās sadarbības augļus var dēvēt par līgumiem, konvencijām, protokoliem, hartām un aktiem: šādi starptautiskie līgumi ir analogi tiem, kas noslēgti nacionālajā līmenī: tajos ir atrunāti noteikumi, ko iesaistītās puses drīkst un ko nedrīkst darīt. Galvenais starptautiskos līgumus atšķirošais elements no nacionālā līmeņa līgumiem- to stāšanos spēkā nevar īstenot trešā puse, tie stājas spēkā iesaistīto pušu vienošanās rezultātā, līdz ar to, vienošanos ne vienmēr būs iespējams panākt. Līdz ar to, var secināt, ka šādas platformas ne vienmēr veicinās starptautisko sadarbību (Barett, 1998, pp. 317).

Neskatoties uz to, starptautiskie līgumi sniedz iespēju risināt klimata un vides jautājumus valstīm ekonomiski un politiski izdevīgākā veidā nekā reģionālie un bilaterālie līgumi, jo klimata problēmjautājumi pēc būtības ir visnotaļ neskaidri un nav pilnībā zinātniski pamatoti, un, līdz ar to, rada labvēlīgu visi nesaskaņotām un pat pretrunīgām aktieru rīcībām. Taču līgumi nodrošina vienotas globālo aktieru rīcības iespējamību un sniedz nosacītu pārliecību par to, ka valstu rīcība būs saskaņota un vērsta uz problēmu novēršanu, kura attiecīgi balstās kopīgās normās un likumos (Desai, 2013, pp.2).

Šādi līgumi var tikt definēti kā vienošanās, kuru ietvaros iesaistīto pušu, parasti valstu, starpā tiek izstrādātas saistošas prasības un pienākumi, kuri ir saskaņā ar un atrodas starptautiskās likumdošanas pārraudzībā. Lielākoties līgumi tiek noslēgti rakstiskā formā (Barston, 2006, pp. 311).

Saskaņā ar Vīnes konvencijas par starptautisko līgumu tiesībām 2.pantu, „līgums ir starptautiska rakstiska vienošanās starp valstīm, kuru reglamentē starptautiskās tiesības, neatkarīgi no tā, vai šī vienošanās ir ietverta vienā vai vairākos starptautiski saistītos dokumentos, kā arī neatkarīgi no tās konkrētā nolūka” (Vīnes konvencija par starptautisko līgumu tiesībām; Izgūts no: www.likumi.lv).

Līgums var ietvert plašu instrumentu loku. Starptautiskas saistības var tikt īstenotas līgumu, konvenciju, vienošanos, protokolu vai notu apmaiņas formātos. Vienlaikus jāatzīmē, ka ne visiem līguma instrumentiem ir saistoša daba, piemēram, deklarāciju gadījumā tiek izvirzītas vadlīnijas, principi rīcībpolitiku izstrādei. Otrkārt, līgumu no citiem starpvalstu vienošanās veidiem atšķir tas, ka tas ir starptautiskās likumdošanas pārraudzībā, līdz ar to, šajā gadījumā nacionālā likumdošana nav augstākstāvoša par starptautisko likumdošanu kā tas ir bilaterālu vienošanos gadījumā (Barston, 2006, pp. 311).

Starptautiskajās attiecībās līgums ir instrumenti virknei legālo aktu- sākot ar divpusējām vai daudzpusējām vienošanās formām un starptautisko organizāciju dibināšanu, līdz pat konfliktu risināšanai. Līgumi parasti tiek noslēgti starp valsts galvām, starp valstīm, starp valdībām un starptautisko organizāciju ietvaros, atkarībā no risināmā jautājuma un tā svarīguma pakāpes. Līgumi, kas tiek noslēgti starp valstīm ir mazāk formāli par tiem līgumiem, kuri tiek noslēgti starp valstu galvām. Mūsdienās starpvalstu un starpvaldību līgumi kļūst arvien populārāki par tiem, kas tiek noslēgti starp valstu galvām. Līgumi parasti tiek noslēgti īpaši augstas svarīguma pakāpes gadījumos un var tikt noslēgti gan divpusējā, gan daudzpusējā formātā (Barston, 2006, pp. 312-313).

Daudzpusēji likumdošanas instrumenti vai regulatīvi ietvari tiek parasti dēvēti par „konvencijām”. Konvencijas parasti tiek izstrādātas starptautisko vai reģionālo organizāciju ietvaros vai diplomātisko konferenču laikā, iesaistot konvenciju izstrādes procesā valstis un citus starptautiskajām tiesībām pakļautus aktierus. Parasti par konvencijām tiek dēvēti līgumi, kuriem ir regulatīva vai likumdošanas daba un tie tiek izstrādāti ANO specializēto aģentūru, kā arī reģionālo organizāciju ietvaros (Barston, 2006, pp. 314.-316).

Līgumi un konvencijas ir visformālākie starptautisko saistību īstenošanas instrumenti. Mazāk formāli instrumenti ir vienošanās un notu apmaiņa. Vienošanās kā instruments tiek pielietotas plašam mērķu lokam, tostarp starpvalstu sadarbības ietvaru un mehānismu dibināšanai. Vienlaikus vienošanās ir iespējams iedalīt divos lielos blokos- tās vienošanās, kuras ir saistošas dabas un tās, kuras nav. Vienošanās, atšķirībā no līgumiem un konvencijām, nav tik visaptverošas un koncentrējas ap ļoti šauru apskatāmo jautājumu loku. Vienlaikus, vienošanās daudz biežāk tiek noslēgtas divpusējā formātā un retāk- daudzpusēji. Lielākoties vienošanās tiek noslēgtas starp valdībām vai pat specifiskiem ministriju departamentiem, retāk starp valsts galvām vai starp valstīm (Barston, 2006, pp. 316-317).

Visbiežāk izmantoties līguma instruments vienošanās panākšanai starp valdībām ir notu jeb vēstuļu apmaiņa. Notu apmaiņa tiek īstenota starp vēstniekiem vai citiem Ārlietu ministrijas pārstāvjiem. Iniciatīvas nota satur sekojošu informāciju: nosacījumus, definīcijas, laika perspektīvu, kā arī citus nosacījumus. Gadījumā, ja šie nosacījumi ir saskaņā ar saņēmējvalsts interesēm, korespondējošā valsts to akceptēs un tas būs pamats vienošanās īstenošanai. Vienlaikus notu apmaiņa var tikt īstenota kā konstanta komunikācija starp valstīm vai starptautiskajām organizācijām (Barston, 2006, pp. 317-318).

Savukārt, deklarācijas tiek aktīvi izmantotas kopš Otrā pasaules kara beigām un tās atspoguļo arvien pieaugošo starptautisko aktieru loku, politisko grupējumu diversifikāciju un arvien pieaugošo starptautisko aktieru sadarbību, vienlaikus jābilst, ka tām bieži ir administratīva darba un nereti to ietvaros tiek izstrādātas vadlīnijas valstu turpmākajai rīcībai.

Deklarācija ne visos gadījumos pildīs likumdošanas funkcijas kā līguma instrumenti. Tādi piemēri būs vienpusējas valstu deklarācijas par karu vai deklarācijas kā komunikācijas kanāls citu valstu informēšanai (Barston, 2006, pp. 319-320).

Starp citiem vienošanās instrumentiem kā viens no svarīgākajiem minams protokols, jo tas tiek gan plaši pielietots, gan var tikt izmantots plašam funkciju izpildes lokam. Lielā mērā protokola funkcijas pārklājas ar vienošanās funkcijām, vienlaikus tas var kalpot par līguma nosacījumu izvērsošo instrumentu, grozījumu īstenošanas instrumentu, kā arī tehnisku instrumentu kā vispārējās vienošanās pielikums vai arī tas var tikt izstrādāts ar mērķi veicināt līgumā atrunāto nosacījumu izpildi (Barston, 2006, pp. 321).

Starp citiem instrumentiem pieminēšanas vērti ir arī „*acte finale*” jeb starptautiskas konferences gala dokuments, sadarbības memorands- iesaistīto pušu nozaru intereses un sadarbību stiprinošs instruments, kā arī neformāls instruments - dokuments, kas interpretē tikšanās diskusijas („*agreed minutes*”); kā arī pagaidu vienošanās – tas ir instruments tādos gadījumos, ja vienošanos par risināmo jautājumu nav bijis iespējams panākt un tas tiek izmantot kā „*modus vivendi*” jeb pagaidu rīcības plāns (Barston, 2006, pp. 322-323).

Līguma stāšanās spēkā ir atkarīga no vairākiem faktoriem kā tikai ratificējošo valstu skaita. Jo īpaši lielā mērā tas attiecas uz tehniskiem starptautiskiem līgumiem. Līguma stāšanās spēkā pēc līguma parakstīšanas un ratifikācijas noteiktā laika periodā sniedz iesaistītajām pusēm iespēju veikt atbilstošo pielāgošanos nacionālajā līmenī. Līdz ar to, stāšanās spēkā noteiktā laika periodā sniedz valstīm papildus laiku ratificēšanai nacionālā līmenī (Hovi, 1998, pp. 77).

Līgumu ratificēšanas gaitu var ietekmēt vairāki faktori – valstu nacionālās intereses un preferences, ekonomiskie faktori, finanšu mehānismi, valstu attīstības līmenis. Daudzpusējie regulatīvie klimata ietvari lielā mērā ir balstīti pētnieciskajos un zinātniskajos ziņojumos. Līdz ar to, vienošanās panākšanai, valstu iespējām un uzskatiem par šiem faktoriem ir jāsakrīt. Globālā mērogā šī uzdevuma izpilde bez papildus nosacījumus harmonizējošiem mehānismiem ir teju neiespējama. Līdz ar to, var secināt, ka „divu līmeņu” pieejas ietvaros nacionālā līmeņa aktieru viedokli ratificēt līgumu lielā mērā ietekmēs iespējas gūt papildus atbalstu mērķa sasniegšanai (Desai, 2013, pp. 171).

Savukārt, iemesli, kuri mudina valstis ratificēt šos starptautiskos līgumus nacionālajā līmenī ir ne vien līgumā atrunāto nosacījumu pārklāšanās ar valsts preferencēm un iespējām, bet arī tādi faktori kā augsta caurredzamības pakāpe, vienlīdzīgi nosacījumi visām līgumu ratificējošajām pusēm un skaidri atrunāti nosacījumi (Desai, 2013, pp. 1-2). Šeit gan jāatzīmē, ka viens no veidiem, kas kavē vienošanās panākšanu, ir caurredzamības un pārskatāmības trūkums, kas, savukārt, kavē līgumu saistošās dabas stāšanos spēkā, un, lai to novērstu, tiek

izstrādāti dažādi mehānismi līgumu reģistrācijai un iespēju robežās – arī publicēšanai (Barston, 2006, pp. 328-329).

2.1.4. Starptautisko sarunu process

Starptautisko sarunu, kuras norisinās starptautisko organizāciju ietvaros, centrālais elements ir sarunas starp vispēcīgākajiem aktieriem, kuri attiecīgi organizācijas ietvaros aizstāv dažādas intereses. Ņemot vērā to, ka lēmumpieņemšanas process paredz to, ka aktieriem jāspēj veikt kompromisa soļus, gala vienošanās parasti ir visu iesaistīto aktieru interešu pārklāšanās punkts par aplūkojamo jautājumu. Līdz ar to, ņemot vērā iepriekšminēto, nacionālā līmeņa lēmumi tiek pieņemti nacionālā līmeņa aktieru un koalīciju diskusiju rezultātā un deleģētais nacionālā līmeņa līderis starptautisko sarunu procesā ieņem drīzāk starpnieka lomu, kura uzdevums ir nokomunicēt nacionālās intereses citiem daudzpusējās sarunās iesaistītajiem aktieriem (Rittberger, Zangl & Kruck, 2006, pp. 101-102).

Valdība un parlaments var ietekmēt sarunu procesu, taču viņu viedoklis parasti nav dominējošais. Starptautisko sarunu ietvaros lēmumpieņemšanas procesu lielā mērā kontrolē tieši spēcīgās valstis un tās pārstāvošie aktieri. Savukārt, organizācijas administratīvais kolektīvs starptautisko sarunu ietvaros ieņem starpnieka lomu, kuru uzdevums ir harmonizēt dažādās, nereti pat konkurējošās sarunās iesaistīto valstu intereses. Vienlaikus, ir svarīgi atzīmēt, ka lēmumpieņemšanas procesu nespēj ietekmēt neviens cits aktieris, izņemot pašas sarunās iesaistītās valstis (Rittberger, Zangl & Kruck, 2006, pp. 102).

Daudzpusējo sarunu vājākais punkts ir nepieciešamība panākt visu iesaistīto aktieru viedokļu saskaņu („*consensus*”), vienlaikus tas ir arī nozīmīgākais starptautisko sarunu kavētājs. Līdz ar to, nereti gala vienošanās ir ar izteikti zemu ambiciozitātes pakāpi, jo tā atspoguļo visu iesaistīto aktieru nostāju un interešu krustpunktu. Līdz ar to, šādu lēmumu efektivitāte attiecībā uz izvirzītā mērķa (problēmjaudājuma) risināšanu nereti ir izteikti zema (Rittberger, Zangl & Kruck, 2006, pp. 102).

Spilgtākie piemēri starptautisko sarunām kā galvenajam lēmumpieņemšanas modelim ir Eiropas Savienības „lielie” līgumi, piemēram, Māstrihtas vai Lisabonas līgums (ES līgumi, Izgūts no: www.europa.eu), kā arī ANO ietvaros tās ir sarunas, kas norisinās Vispārējās konvencijas par klimata pārmaiņām ietvaros (*UNFCCC*; Izgūts no <https://unfccc.int>).

Ir svarīgi pieminēt, ka starptautisko sarunu lielā mērā ietekmē no nevalstiskajiem aktieriem nākošā informācijas plūsma, kura sevī ietver tostarp vērtības, intereses un zināšanas par aplūkojamo problēmjaudājumu. Šo nevalstisko aktieru intereses tiek integrētas valstu pozīcijās nacionālā līmeņa sarunu procesa ietvaros. Vienlaikus, nevalstiskajiem aktieriem arī organizāciju ietvaros varbūt liela ietekme, jo šo aktieri var veikt spiedienu uz sarunās

iesaistītajiem spēlētājiem netiešā veidā. Spilgtākais piemērs tam ir ANO vides un klimata vienošanās (Rittberger, Zangl & Kruck, 2006, pp. 102).

2.2. Starptautiskās attiecības un spēļu teorijas

Starptautiskā politika vienmēr ir bijusi spēļu teoriju uzmanības centrā. Mazā aktieru loka dēļ stratēģiskā mijiedarbība starptautiskajās attiecībās ir īpaši nozīmīga. Spēļu teoriju popularitāte pieauga arvien palielinoties valstu savstarpējai atkarībai un pieaugošajai tendencei risināt jautājumus daudzpusējā ceļā. Spēļu teorijas atdzimšana lielā mērā saistāma ar spēļu modeļu piemērošanu starptautisko politiski ekonomisko attiecību risināšanā vai militāri politisko stratēģiju analizē (Snidal, 1985, b). Spēļu teorijas var interpretēt kā starptautisko attiecību skaidrojumu caur noteiktu pieņemtu „spēles” noteikumu prizmu, tādējādi ļaujot analizēt starptautiskās sistēmas notikumus un savstarpējās sadarbības fenomenus (Snidal, 1985, b).

Spēļu teorija ir stratēģiskās mijiedarbības matemātiska analīze un klasiskās spēļu teorijas pirmsākumi ir meklējami 20.gs. 20.gados, līdz ar „*MinMax*” teorijas pirmsākumiem, kuras pamatā ir „*zero-sum*” koncepts. Spēļu teorija ir stratēģiskās mijiedarbības matemātiska analīze un šī klasiskā spēļu teorijas pieeja tika attīstīta Fon Noimana un Morgenšterna darbā „Spēļu teorija un ekonomiskā uzvedība” (Von Neumann & Morgenstern, 1944). Oriģināli spēļu teorijas tika pielietotas ekonomikas nozares problēmu risināšanā. Taču pēdējo desmitgažu laikā spēļu teorijas atguva savu popularitāti arī politikas zinātnes nozarē, par spīti tam, ka tās ir visnotaļ tehniskas un sarežģītas (Morrow, 1994, pp.1-3).

Spēļu modeļi starptautiskajās attiecībās tiek izstrādāti ar mērķi labāk izprast starptautisko aktieru uzvedības motīvus, taču tie nekalpo par paraugu turpmākajām darbībām. Globālu jautājumu risināšanai var pieiet gan uzsākot rīcību nacionālā līmenī (augšupvērstā pieeja), gan starptautiskā (lejupvērstā pieeja), taču starptautiskajās attiecībās- valstu stratēģiskās mijiedarbības ietvaros, klasiskā pieeja lēmumpieņemšanas procesiem, ir raugoties *no augšas uz leju* jeb, ņemot par pamatu lejupvērsto („*top-down*”) pieeju. Taču abos gadījumos valstis spēlēs centrālo lomu.

Spēļu teorijas centrālais elements ir nācijvalstis- suverēni, nacionālo mērķu pildīšanā ieinteresēti aktieri. Savukārt, starptautiskās mijiedarbības centrālais elements ir aktieru savstarpēji „pareiza” signāla uztveršana („*perceptions*”), kas būs galvenais priekšnosacījums vienošanās panākšanai un attiecīgi nepareiza citu valstu nodomu interpretēšana („*misperceptions*”) ir viens no galvenajiem vienošanās panākšanas kavētājiem, kas, savukārt, veicina valstu uzvedību, kas raksturojama kā cietumnieku dilemma (Snidal, 1985, a).

Spēļu teoriju mērķis ir paplašināt racionālo aktieru uzvedības modeļus ārpus tradicionālās reālisma skolas perspektīvas, kuras centrā ir konflikts, taču netiek pievērsta liela uzmanība sadarbības mehānismiem. Līdz ar to, spēļu teorijas atspoguļo starptautiskās attiecības kā daudzpusēju konceptu, integrējot arī tradicionālo skolu ietvaros neaplūkotos jautājumus. Spēļu teorijas piedāvā dažādus spēļu modeļus starptautisko politisko procesu labākai izprašanai un piemērotākā ceļa jautājuma risināšanai izvēlei (Snidal, 1985, b).

Lielā mērā spēļu teorijas koncentrējas ap „tirgošanās procesiem” , kuru ietvaros valstis, par „tirgošanās” pamatu pielietojot nacionālo pozīciju un tajā atspoguļotās nacionālās intereses, cenšas panākt iespējami izdevīgākus nosacījumus turpmākai nacionālo mērķu izpildei. Spēļu teorijas starptautisko attiecību ietvaros ir iespējams iedalīt divos fundamentālos blokos. Lielā mērā šie bloki balstās uz to, kā starptautisko attiecību analīzē tiek uzlūkota valsts- kā unitārs aktieris vai kā daudzlīmeņu process (Katzenstein, Keohane & Krasner, 1999, pp.128-129).

Starptautisko attiecību spēļu teorijās uzskats par valsti kā aktieri dalās. Autori Džerviss (*Jervis*), Akselrods (*Axelrod*) un Pouvels (*Powell*) savos darbos par spēļu teoriju starptautisko procesu analīzē valstis uzlūko kā unitārus aktierus, savukārt, „divu līmeņu spēles” ietvaros autori Snaiders un Dīsings (*Snyder and Diesing*), Patnams (*Putnam*), Fīrons (*Fearon*) un citi šīs pieejas piekritēji starptautiskās attiecības skaidro caur valstu kā iekšēji dalītu aktieru prizmu (Katzenstein, Keohane & Krasner, 1999, pp.128-129).

Lai valsts starptautiskajās sarunās spētu uzstāties kā unitārs aktieris, ir nepieciešams rast pilnīgu viedokļu saskaņu nacionālajā līmenī, kas diemžēl praksē iekšējo aktieru dalīto uzskatu un interešu dēļ nav iespējams. Taču šāda reālisma skolā pieņemta pieeja, kurā valsts tiek skatīta kā unitārs aktieris, ir piemērota izteikti vispārēju jautājumu analīzei, kuru risināšanas ietvaros līderim ir mandāts pārstāvēt valsti vispārējās nacionālās politikas ietvaros. Valsts kā unitārs aktieris var tik skatīta gadījumos, ja līdera kompetencē ir lemt par visiem ārpolitikas jautājumiem (autoritāri, totalitāri režīmi) vai arī visu aktieru intereses attiecībā uz noteiktā dienas kārtības jautājuma risināšanu pārklājas vai arī gadījumā, ja valstij nav nacionālās nostājas par konkrēto jautājumu (Katzenstein, Keohane & Krasner, 1999, pp.308).

Savukārt, komplicētu starptautisku jautājumu analīzei, kuri ietver vairāku nozaru sinerģiju un jautājumu pārklāšanos (piemēram, globāla klimata vienošanās) ir nepieciešams komplicētāks- divu līmeņu ietvars. Autos R.Keoheins (*R. Keohane*) argumentē, ka „nepieciešama detalizētāku nacionālā līmeņa politikas teoriju izstrāde, veicot sistemātisku ārējās un iekšējās vides faktoru sinerģiju” (Katzenstein, Keohane & Krasner, 1999, pp.134), turklāt ir jāņem vērā arī starptautiskās anarhijas vides īpatnības, kuras ietvaros varas plūsma nav vertikāla, jo nepastāv hierarhija, tā ir atkarīga no savstarpējās mijiedarbības, sadarbības

un koordinācijas. Līdz ar to, starptautiskā arēna ir decentralizēta un katram aktieriem ir vienādas tiesības un starptautisko sarunu procesā- arī relatīvi vienāds varas daudzums (Katzenstein, Keohane & Krasner, 1999, pp.124).

Taču ņemot vērā to, ka starptautiskās attiecībās norisinās starp valstīm anarhiskā vidē, starptautisko sarunu process var tikt raksturots kā poliarhisks- sarunās pārstāvētā viedokļa formēšana nenotiek nedz starptautiskajā, nedz nacionālajā līmenī, taču ir process starp abiem līmeņiem, turklāt nav viena aktiera, kurš šīs sarunas vadītu un kurš tādējādi būtu pārāks par pārējiem sarunās iesaistītajiem aktieriem. Līdz ar to, analizējot starptautiskā attiecības, ir jāņem vērā, ka valstu daba nav unitāra un, līdz ar to, aktieru preferences variē, kā arī lēmumpieņemšanas procesā iesaistīto aktieru loks ir lielāks, jo vide starp nacionālo un starptautisko līmeni nav hierarhiska (Donnelly, 2000, pp. 83).

Balstoties uz iepriekšminēto, var secināt, ka starptautiskās politikas centrālais elements ir starptautisko sarunu poliarhiskā daba, kuras iekšējie procesi attiecīgi ietekmē turpmāko sarunu gaitu. Nacionālas valsts rīcība starptautiskajā arēnā izriet nevis no nacionālajā līmenī aprēķinātām stratēģiskajām interesēm, bet gan nacionālo aktieru „tirgošanās” procesā īstenotās interešu harmonizācijas. Arī autori G.Alisons (*G.Allison*) un M.Halperins (*M.Halperin*) ir atzinuši, ka valdības lēmums vien retos gadījumos ir rūpīgi aprēķinātas valsts stratēģiskās intereses. Tieši pretēji- tas ir iekšējo aktieru un koalīciju kompromisa lēmums. Līdz ar to, var secināt, ka lēmumpieņemšanas procesa rezultāts nacionālajā līmenī un nacionālas pozīcijas formēšana ir stratēģiskās „spēles” starp nacionālā līmeņa aktieriem iznākums (Katzenstein, Keohane & Krasner, 1999, pp.135).

Lielā mērā spēļu teorijas izriet no racionālisma paradigmas un ar to saistītajām atturēšanas („*deterrence*”) teorijām stratēģiskās sadarbības un stratēģiskās ne-sadarbības ietvaros. Racionālā institucionālisma ietvaros tiek attīstīts starptautiskās mijiedarbības koncepts, pastāvot noteiktiem institucionāliem ierobežojumiem, kura ietvaros, savukārt, tiek attīstīti spēļu teorijas koncepti. Spēļu teorija ir zināšanu kopums par starptautiskā atkarībā pieņemtiem lēmumiem- kad viena vai vairāku aktieru kopīgie lēmumi nosaka situācijas iznākumu. Vienlaikus spēļu teorijas nodrošina pamatu sociālo struktūru skaidrošanai, kā arī ļauj skaidrot individuālo lēmumu gaitu un struktūru (Katzenstein, Keohane & Krasner, 1999, pp.143).

Jebkuras spēles analīzei jābalstās definētos noteikumos, izvēlēs, ieguvumos, spēlētājos un informācijā (Evans, Jacobson, Putnam, 1994, pp.140). Caur spēļu teoriju prizmu tiek izveidoti institucionālās analīzes modeļi ar mērķi analizēt provizoriskos lēmumpieņemšanas procesa rezultātus vairāku spēlētāju stratēģiskas mijiedarbības rezultātā noteiktu politisko organizāciju strukturētā vidē. Tādā veidā tiek sniegta iespēja paraudzīties uz situāciju un

rezultātu gadījumā, kad tiek veiktas izmaiņas institūcijās, taču aktieru preferences paliek nemainīgas vai, gluži pretēji, tiek mainīta aktieru preferences, pastāvot konstantai institucionālajai videi (Katzenstein, Keohane & Krasner, 1999, pp.143).

Politiskā procesa pamatā ir stratēģija - politiskās arēnas aktieri īsteno tādas darbības, lai ietekmētu citu aktieru uzvedību un izvēli sev labvēlīgā un izdevīgā veidā, vienlaikus vienmēr ir jāpatur prātā citu aktieru iespējamās rīcības un reakcijas uz veiktajiem soļiem. Savukārt, stratēģiskas situācijas ir sociālu situāciju apakšgrupa. Sociālas situācijas paredz indivīdu mijiedarbību, savukārt spēļu teorijas ietvaros tiek skaidrota indivīdu mijiedarbība, savstarpēja atkarība un lēmumu motīvi, kā arī to veiktās sekas (Morrow, 1994, pp.305).

Spēļu teorija ir savstarpēji atkarīgu lēmumu kopums- viena vai vairāku indivīdu vai sociālu vienību mēģinājums ietekmēt notikumu gaitu un rast situācijai risinājumu. Savukārt, šo indivīdu izvēles formē sociālā vide jeb struktūra. Struktūra ir tie faktori, kas rada lēmumu sekas. Spēļu teorijas ietvaros šīs sociālās struktūras tiek formalizētas un tiek pētīta to ietekme uz indivīdu lēmumiem (Morrow, 1994, pp.305-306).

Spēles struktūru nosaka spēlētājam pieejamās alternatīvas, kā arī tas, kā šīs izvēles ietekmē gala rezultātu un kā attiecīgie aktieri uz šo rezultātu reaģē. Spēļu teorijas ietvaros nav iespējams noteikt nosacījumus pareizai pasaules kārtībai, taču tās palīdz noteikti to, kādas sekas ir sagaidāmas kādas noteiktas rīcības gadījumā. Līdz ar to, ir iespējams izšķirt vairākus ar spēļu teorijām saistītus izaicinājumus un vājos punktus: spēlē iesaistīto aktieru kopīgu pieņēmumu esamība vai neesamība(1), nevienmērīgais spēles iznākums (2), apmierinoša informatīvā bāze (3) un ierobežota racionalitāte (4), kuri detalizētāk tiks izskatīti turpmāk (Morrow, 1994, pp.305-306).

Tiek uzskatīts, ka spēlētājiem ir kopīgi pieņēmumi par to, kādas stratēģijas citi aktieri izvēlēsies(1). Kopīgu pieņēmumu kontekstā tiek paredzēts, ka spēlētāji zina, ka viņu stratēģijas ir labākā alternatīva atbildei uz citu spēlētāju taktikām. Kopīgi pieņēmumi ir spēles pamatā- bez šī elementa nebūtu iespējama nedz savstarpējā sadarbība, nedz konstruktīva rīcība (Morrow, 1994, pp.306).

Vienlaikus viens no atslēgas elementiem ir arī racionalitāte- jebkuras spēles ietvaros tiek pieņemts, ka spēlētāji rīkosies racionāli. Gan kopīgu pieņēmumu, gan racionalitātes pamatā lielā mērā ir vēsturiskais elements- mācīšanās no valstu līdzšinējās uzvedības līdzīgās situācijās, paredzot, ka rīcības modelis pārklāsies ar iepriekš izvēlēto. Taču šeit var izcelt vairākas spēli kavējošas nepilnības (Kahler, 1998, pp. 919).

Pirmkārt, spēle var tikt īstenota vien tādā gadījumā, ja spēlētāju pieņēmumi un priekšstati noteiktā punktā saskaras. Pretējā gadījumā uz mērķi orientētu valstu mijiedarbību nebūs iespējams īstenot. Otrkārt, pieņēmumu nepārklāšanās gadījumā gan pastāv iespēja

eksperimentēt ar dažādām stratēģijām, taču arī šajā gadījumā būs ierobežojumi, jo tiek pieņemts, ka citu spēlētāju rīcība būs racionāla un, līdz ar to, deviāciju iespēja netiek uzlūkota kā pamatota alternatīva (Morrow, 1994, pp.306-307).

Līdzsvara stratēģijas paredz ne vien iespējamus ieguvumus, bet arī potenciālās sankcijas, taču kopumā spēļu konflikta punkts ir nevienlīdzīgais iznākums, kam nereti par iemeslu kalpo komunikācijas trūkums valstu starpā(2). Nevienlīdzīgo iznākumu var kompensēt dažādos veidos – ar soda sankcijām vai ar pozitīvajiem līdzsvarošanas mehānismiem. Lai gan simetrisku spēles iznākumu ir panākt grūti, tomēr iespējamo līdzsvara modeļu izvērtējums ļauj valstīm izstrādāt stratēģijas iespējami labvēlīgākam iznākumam. Līdz ar to, komunikācija (starpvalstu kontaktpunktu formā) un caurredzamība būs atslēgas elementi nelīdzsvarotības iespējamai novēršanai (Morrow, 1994, pp.306-307).

Spēlētājiem pieejama informatīvā bāze nodrošina konstruktīvāku spēles gaitu, jo spēlētājiem ir izpratne par to, kādas zināšanas ir vai nav citiem spēles dalībniekiem, kā arī tādējādi visiem dalībniekiem ir izpratne par to, kāds ir vēlamais panākamais spēles rezultāts (3). (Morrow, 1994, pp.306-307).Šajā gadījumā arī racionalitāti var uzskatīt par kopīgajām zināšanām. Informatīvais elements ir īpaši nozīmīgs, jo efektīva signalizēšana nebūtu iespējama, ja vien signāla sūtītājs nebūtu informēts par otra spēlētāja uzskatiem un pārlicībām (Kahler, 1998, pp. 919).

Līdz ar to, informācija un caurredzamība kalpo par spēles iznākuma vēlamajā gultnē virzītāju. Gadījumā, ja pietiekama informatīvā bāze ir trūkstošais elements, to aizvieto intuīcija, kas, savukārt, ir viens no vājajiem punktiem un spēles virzītājiem neparedzamā gultnē. Vienlaikus var secināt, ka tādējādi tiek veicināta nepareiza informācijas uztveršana un interpretācija („*perceptions and misperceptions*”), pēcāk veicinot neracionālu scenāriju attīstību (Morrow, 1994, pp.308).

Autors H.Saimons (*H.Simon*) savos darbos ir diskutējis par ierobežotas racionalitātes konceptu mērķu orientētas uzvedības ietvaros (4). Katrs spēlētājs ir pārliecināts, ka rīkojas racionāli, taču vienlaikus spēlētāji, raugoties uz pārējiem aktieriem, patur prātā „vēsturisko” aktieru rīcību un tās analīzes rezultātā tiek aprēķināti iespējamie” pretinieka soļi kā iepriekš veiktu darbību izrietoša matemātiska likumsakarība. Līdz ar to, atbilde uz šo aprēķināto likumsakarību ne vienmēr būs racionāli pamatojama, tā drīzāk var būt matemātiska aprēķina rezultāts (Morrow, 1994, pp.309).

Līdz ar to, var secināt, ka mehāniska pieeja pretinieka stratēģijas izvērtēšanai, un nevis padziļināta daudzus faktoros ietveroša analīze, ir vēl viens spēļu teorijas izaicinājums, jo šāda pieeja ierobežo racionālu un saskaņotu rīcību iespējamību, vienlaikus kalpojot par iemeslu

konfliktam. Lai no tā izvairītos ir nepieciešams pretinieka analīzei izmantot plašāku rīcību skaidrojošo informatīvo bāzi (Morrow, 1994, pp.309).

Spēļu teoriju koncepta ietvaros aktieru savstarpējā komunikācija un aktieru izvēlētās stratēģijas tās īstenošanai ir centrālais elements. Spēļu teorijas paredz to, ka spēlētāji maina savas stratēģijas tikai, mijiedarbojoties ar citiem aktieriem, jo mierīgas situācijas apstākļos aktieri nerēķinās ar sākotnēji izvirzītās stratēģijas maiņas vai pielāgošanas nepieciešamību. Stratēģijas maiņa notiek divu un vairāk aktieru mijiedarbības, „zero-sum” spēles ietvaros, mēģinot spēles rezultātu padarīt vienmērīgāku, sasniedzot „win-win” iznākumu, tādējādi, pārveidojot sākotnējo „zero-sum” uzstādījumu par iespējamu „non-zero sum” mijiedarbību, kuras ietvaros iesaistīto aktieru intereses noteiktā punktā pārklājas (Morrow, 1994, pp. 73).

Klasiskā izpratnē ar „zero-sum” spēli tiek apzīmēta divu vai vairāku spēlētāju savstarpējā konkurence noteikta jautājuma risināšanas ietvaros. Divu aktieru mijiedarbības rezultātā pirmā spēlētāja ieguvumi ir proporcionāli otrā aktiera zaudējumiem, savukārt, vairāku aktieru mijiedarbības rezultātā divi vai vairāki aktieri, kurus vienos kopīgas intereses, īsteno koordinētu darbību, kas vērsta citu aktieru iespēju panākt izdevīgu spēles rezultātu mazināšanas virzienā (Morrow, 194, pp.73).

„Zero-sum” spēles konteksts neparedz spēlētāju iesaistīto aktieru sadarbību vai arī tā ir ļoti limitēta, savukārt, spēles, kuras tiek vērstas uz „non-zero sum” iznākuma panākšanu rada labvēlīgus apstākļus spēlētāju iesaistīto aktieru sadarbības attīstīšanai- veicot stratēģiju koordināciju caur dažādiem komunikācijas kanāliem. Uz sadarbību vērstu spēļu aktieri var noslēgt saistošus lēmumus pirms un spēles laikā, vienlaikus pastāv nepārtraukta komunikācijas plūsma (Morrow, 1994, pp. 74).

Lielā mērā gan jāatzīst, ka atšķirība starp spēlēm, kas vērstas uz sadarbību vai „nesadarbību” ir nevis spēlētāju uzvedība, bet gan paši spēles noteikumi. Uz sadarbību vērstās spēles sniedz iespēju iesaistītajiem aktieriem koordinēt savas stratēģijas saistošu līgumu ietvaros. Savukārt, uz „nesadarbību” vērstās spēlēs spēlētāji īsteno koordināciju spēles gaitā un vienošanās var būt īstenota tikai starp aktieriem, kuru intereses un preferenču loks pārklājas (Morrow, 1994, pp. 76).

Viens no spēļu teorijas centrālajiem debašu jautājumiem, kas tiešā veidā veicina vai kavē vienošanās panākšanu, ir spēlētāju iesaistīto aktieru sadarbība. Spēles var iedalīt divos fundamentālos blokos: tās, kuras ir vērstas uz sadarbību un tās, kuras ir vērstas uz „nesadarbību” (Morrow, 1994, pp.76).

Par spīti tam, ka uz „nesadarbību” vērstās spēles raksturo komunikācijas trūkums starp spēlētāju iesaistītajiem dalībniekiem, nereti tiek uzskatīts, ka šīs spēles ir efektīvākas attiecībā uz vienošanās panākšanu, jo to ietvaros tiek izstrādāti stingri mehānismi un nosacījumi tam, lai

vienošanās stātos spēkā, vienlaikus ir skaidri atrunāti soda mehānismi nosacījumu nepildīšanai. Savukārt, uz sadarbību vērsto spēļu ietvaros vienošanos ir panākt ļoti viegli, taču spēlētājiem līguma nosacījumi ne vienmēr ir saistoši, līdz ar to, šie nosacījumi visbiežāk pēcāk tiek pildīti neefektīvā veidā vai netiek pildīti vispār (Morrow, 1994, pp. 76).

2.3. „Divu līmeņu spēle”

Daudzpusējā diplomātija sāka pakāpeniski aizvietot bilaterālo sadarbību tikai pēc otrā pasaules kara, kad valstis sāka īpaši novērtēt ciešas savstarpējas sadarbības priekšrocības miera un drošības saglabāšanai. Līdz ar tehnoloģiju attīstību un, līdz ar to, globalizācijas un savstarpējās atkarības pieaugumu, valstu savstarpējā sadarbība arvien pieauga un „divu līmeņu spēles” pieeja jautājumu risināšanai sāka arvien biežāk aizvietot bilaterālos sadarbības līgumus (Muldoon, Aviel, Reitano & Sullivan, 2005, pp. 15-17).

Divu līmeņu mijiedarbību starptautisko attiecību pētniecības kontekstā aktualizēja strauji pieaugošie globalizācijas procesi, veicinot starptautisko un nacionālā līmeņa aktivitāšu mijiedarbību. Šie procesi attiecīgi veicina aktieru identitātes, interešu un stratēģiju transformāciju, vienlaikus globalizācijas procesu rezultātā starptautisko arēnu papildina jauni spēlētāji un sadarbības platformas. Līdz ar to, starptautisko attiecību pētnieki, līdz ar globalizācijas procesu izplatīšanos, arvien sāka uzsvērt ciešo nacionālā un starptautiskā līmeņa politisko procesu mijiedarbību un divu līmeņu pētīšana atšķirti vienam no otra ir pārāk šaura pieeja dziļas izpratnes radīšanai (Katzenstein, Keohane & Krasner, 1999, pp.30).

Lai gan divu līmeņu mijiedarbības nozīme netika uzsvērtā reālisma un neo-liberālisma autoru darbos tiešā veidā, tomēr tā tika skaidri atspoguļota valstu „preferenču” konceptā. Nacionālā līmeņa struktūras analīze paredz to, ka valstu preferences var skaidrot divos veidos: 1) tās ir radušās institucionalizētu normu rezultātā vai 2) tās ir indivīdu, nevalstiskā sektora un interešu grupu harmonizācijas rezultāts. Līdz ar to, pārrobežu kustības un to radītie efekti veicina nacionālā un starptautiskā līmeņa attiecību sinerģijas padziļinātākas pētniecības attīstību, kuras rezultāts ļaus labāk izprast lēmumpieņemšanas procesu rezultātus un noslēgto daudzpusējo līgumu esenci (Katzenstein, Keohane & Krasner, 1999, pp.29-30).

Nereti daudzpusējie līgumi un organizācijas rada ekspektācijas par to, ka lēmumi par svarīgu jautājumu risināšanu tiks pieņemti attiecīgās organizācijas vai konferences ietvaros starptautiskajā līmenī. Taču daudzpusējās sarunas ir daudz komplicētākas- tās ir daudzpartejiskas, aptver lielu skaitu jautājumu un pilda virkni lomu, turklāt tās reprezentē dažkārt pat pretrunīgas vērtības, līdz ar to, panākt vienošanos nozīmē risināt ne vien konkrēto dienas kārtības jautājumu, bet arī ar to saistītās „tehniskās” detaļas vienlaikus divos līmeņos.

Tādējādi harmonizējot nostāju gan starptautiskā līmenī, gan nacionālā līmenī (Muldoon, Aviel, Reitano & Sullivan, 2005, pp. 19).

Viens no daudzpusējās diplomātijas galvenajiem elementiem ir prasme veidot koalīcijas pirms daudzpusējām diskusijām, to laikā un pēc tam, jo vienošanās panākšanai nepieciešams ne vien balsu vairākums, bet arī spēja pārliecināt ārpus koalīcijas esošās puses par jautājuma risināšanas veida pamatotāko ceļu. Komplicētu jautājumu risināšanas gadījumā „divu līmeņu spēles” pieeja būs īpaši nozīmīga, jo koalīciju veidošana būs vitāli nepieciešama ne vien starptautiskajā līmenī starp valstu līderiem, bet arī nacionālajā līmenī - atrast saskaņu starp dažādām ministrijām, nevalstiskajām organizācijām un uzņēmējdarbības pārstāvjiem ir ne mazāk svarīgi gala vienošanās panākšanai (Muldoon, Aviel, Reitano & Sullivan, 2005, pp.20).

Taču divu līmeņu spēles specifika slēpjas tajā, ka garu diskusiju gaitā koalīcijas kopējais viedoklis var nereti mainīties un rezultātā vairs nesaskanēt ar sākotnēji uzstādīto. Līdz ar to, harmonizēt starptautiskajā līmenī panākto vienošanos ar nacionālā līmeņa pozīciju var izrādīties komplicētāk, nekā sākotnēji paredzēts (Muldoon, Aviel, Reitano & Sullivan, 2005, pp.20).

Galvenais nosacījums daudzpusējas vienošanās panākšanai ir izstrādāt sarunu stratēģijas un galvenos nosacījumus tādā veidā, lai vadošās koalīcijas tos atbalstītu, nevis oponentu. Savukārt, pašiem jautājumiem jābūt formētiem tādā veidā, lai to risinājums sniegtu elastības iespēju un valstu nostājas savā starpā pārklātos. Stratēģiska elastība ir viens no daudzpusējās diplomātijas pamatelementiem, lai nodrošinātu vienošanās panākšanu un vienlaikus var atzīt, ka elastības faktors ir izteikti svarīgāks daudzpusējas vienošanās ietvaros, nekā bilaterālas vienošanās konceptā (Muldoon, Aviel, Reitano & Sullivan, 2005, pp.21).

Vēl viens daudzpusējo sarunu raksturojošs elements ir spēja konferenču laikā runāt pārliecinoši- tā, lai ietekmētu pārējos sarunu partnerus un virzītu sarunas vēlamās vienošanās panākšanas gultnē. Šis punkts īpaši attiecas uz koalīciju partneriem un sarunu ietekmīgākajiem aktieriem, kuri lielā mērā formē sarunu iznākumu. Līdz ar to, daudzpusējās diplomātijas ietvaros ir ne vien jāprot atrast pareizos koalīciju partnerus, bet arī pārliecinoši izklāstīt savu domu gājienu- tā, lai sarunu dalībnieki pēcāk spētu nodot pareizo signālu nacionālajā līmenī un gūt šai idejai atbalstu, tādējādi veicinot kopējās vienošanās panākšanu (Muldoon, Aviel, Reitano & Sullivan, 2005, pp.21).

Daudzpusējās diplomātijas ietvaros ne mazāk svarīgi ir dibināt labas attiecības ne vien ar citiem sarunu aktieriem, bet arī ar medijiem, jo tādā veidā var nodot nepieciešamo signālu iecerētajā redakcijā daudz plašākai auditorijai. Mūsdienās tas attiecas arī uz digitālo mediju un sociālo tīklu platformas prasmīgu pielietojumu. „Divu līmeņu spēles” ietvaros šis punkts ir

īpaši svarīgs, jo tādējādi tiek veicināta sarunu caurredzamība un informācijas plūsma. Līdz ar to, aktieriem kļūst skaidrāka pārējo pušu nostāja un tādējādi būs vieglāk pielāgot savas pozīcijas tā, lai gala rezultātā preferences pārklātos un būtu iespējams panākt vienošanos (Muldoon, Aviel, Reitano & Sullivan, 2005, pp.21).

„Divu līmeņu spēles” pieejas viens no vārīgākajiem punktiem ir ne vien risināmo jautājumu globālā daba un nepieciešamība panākt viedokli starp valstiskajiem aktieriem starptautisko sarunu ietvaros, bet tieši nacionālajā līmenī pastāvošo viedokļu dažādība. Ir jāņem vērā, ka nacionālās nostājas harmonizēšana notiek gan starp dažādiem koalīciju partneriem, ministrijām un nevalstiskajiem aktieriem, gan arī vietējā līmenī – starp pilsētu mēriem. Līdz ar to, nacionālais pārstāvis starptautisko sarunu ietvaros cenšas pildīt nacionālajā pozīcijā atspoguļotās intereses (Schilling, Mulford & Geiger, 2006, pp. 326-328).

Vienlaikus izriet paradokss- ņemot vērā to, ka starptautiskajā līmenī diskusiju rezultāts nereti var atšķirties no sākotnēji iecerētā, nacionālā līmeņa aktieri var pēcāk neatzīt šīs deviācijas un atteikties ratificēt līgumu. Līdz ar to, svarīgi ir panākt elastīgas pozīcijas izstrādāšanu nacionālā līmenī – tā, lai jebkādas deviācijas no sākotnēji iecerētā neietekmētu gala vienošanās panākšanu (Schilling, Mulford & Geiger, 2006, pp. 326-328).

Šeit gan ir svarīgi neatkāpties no sākotnēji uzstādītā mērķa uzstādītās ambiciozitātes pakāpes, jo nereti elastīgas pozīcijas izstrādāšana noved pie ne visai jēgpilnas vienošanās- proti, gala vienošanās nesakrīt ar darba kārtības risināmā jautājuma mērķi- novērst noteiktu problēmu, pastāvot noteiktiem nosacījumiem. Līdz ar to, var secināt, ka par spīti valstu savstarpējai atkarībai, valstis joprojām rīkojas kā neatkarīgi aktieri un, līdz ar to, starptautiskie režīmi atspoguļo nacionālo valstu intereses (Muldoon, Aviel, Reitano & Sullivan, 2005, pp.21).

Balstoties uz iepriekšminēto, var secināt, ka valstis iesaistās daudzpusējās sarunās un kļūst par starptautisko organizāciju dalībniecēm ar mērķi veicināt to nacionālo interešu pildīšanu un diplomāta uzdevums ir šīs intereses pārstāvēt (Muldoon, Aviel, Reitano & Sullivan, 2005, pp.21).

Vienlaikus gan mūsdienās ir novērojams paradokss. Lai gan valstis primāri aizstāv savas nacionālās intereses, „*spillover*” efekta rezultātā, ir jautājumi, kuru risināšana pieprasa globālu iesaisti, jo tie var tikt atrisināti tikai ar starptautisko organizāciju ietvaros atvēlētajiem līdzekļiem, likumdošanu un pārnacionāliem ekspertiem, kuri darbojas organizācijas interesēs un līdz ar to, saglabā neitralitāti (Schmitter, 2005).

Vienlaikus var secināt, ka šādu „*spillover*” jautājumu risināšana veicina savstarpējo sadarbību visos līmeņos, līdz ar to- tas labvēlīgi atsaucas uz daudzpusējās vienošanās panākšanu un „divu līmeņu spēles” funkcionēšanu. Līdz ar to, var secināt, ka mūsdienās

diplomāta pienākumiem ir duāla daba- jāaizstāv gan nacionālās intereses, gan jāpārstāv arī globālās kopienas intereses globālu jautājumu risināšanas konceptā (Schmitter, 2005).

Atsaucoties uz iepriekš minēto, top skaidrs, ka diplomāta pienākumu pildīšana liek sastapties ar dilemmu. Gan nacionālo, gan globālo interešu pildīšana lielā mērā nozīmē to, ka kādā punktā šīs intereses būs pretrunā. Un daudzpusējo sarunu ietvaros valstu pārstāvjiem ir jāspēj izlemt- vai piekāpties starptautiskajā arēnā izveidotajam viedoklim (tādējādi veicinot vienošanās panākšanu) vai pieturēties nacionālajai pozīcijai (tādējādi daudzos gadījumos kavējot vienošanās panākšanu) (Muldoon, Aviel, Reitano & Sullivan, 2005, pp.21).

Iepriekš minētais fenomens jo īpaši lielā mērā ir novērojams, risinot klimata un vides jautājumus- jo šie jautājumi attiecas uz visām valstīm vienlīdz lielā mērā, taču nacionālais ietvars būs tā prizma, caur kuru klimata un vides mērķi tiks īstenoti. Tāpēc, ir svarīgi ņemt vērā nacionālos aspektus- valstu iespējas pildīt apņemšanās- lai gala rezultātā pieņemtais lēmums ne vien tiktu ratificēts, bet arī šīs saistības tiktu pildītas. Starptautiskajā arēnā gan pastāv tendence, ka rietumu un attīstītās valstis vairāk pieturās globālo interešu pildīšanai, savukārt, mazattīstītās valstis vienmēr skaņo šo viedokli ar nacionālo pozīciju, jo to elastības pakāpe ir izteikti limitētāka (gan resursu, gan varas ziņā), par lielvalstu iespējām (Brunnée, Doelle & Rajamani, 2011, pp.60-61).

Šī koncepta ietvaros var secināt, ka globālo jautājumu loks arvien palielinās, līdz ar to daudzpusējās diplomātijas loma arvien pieaug. Līdz ar to, galvenais izaicinājums būs plaisas mazināšana starp attīstības valstīm un attīstītajām valstīm – ar mērķi veicināt vienošanās panākšanu un rīcības uzsākšanu jautājumu risināšanai. Lai to panāktu, daudzpusējo organizāciju reformas un kvalitatīvākas un prasmīgākas daudzpusējās diplomātijas metodes, tostarp, pielāgošanās tehnoloģiju attīstības straujajai gaitai, būs atslēgas elements (Muldoon, Aviel, Reitano & Sullivan, 2005, pp.22).

„Divu līmeņu spēle”, lai gan globālas vienošanās procesu padara komplicētu, tomēr lēmumpieņemšanas procesa gaitā ir svarīgi atcerēties, ka līdera pārstāvētā nacionālā pozīcija nepārstāv unitāru vienību. Līdz ar to, vienošanās panākšanai ir svarīgi analizēt, pirmkārt, valstu nacionālā līmeņa politikas veidošanas specifiku. Savukārt, vēl viens neatņemams atslēgas elements ceļā uz veiksmīgas vienošanās panākšanu, ir institūcijas, kuru ietvaros šis daudzpusējais lēmumpieņemšanas process notiek (Katzenstein, Keohane & Krasner, 1999, pp.145).

Institūciju loma spēt harmonizēt un pielāgot dažādās valstu preferences tādā veidā, lai rezultātā būtu iespējams īstenot kopīgu rīcību izvirzītā mērķa sasniegšanai. Līdz ar to, ir svarīgi apzināties visas dažādo aktieru preferences un, līdz ar to, potenciālo rīcībpolitiku alternatīvas valstu līmenī, lai pēcāk –starptautiskajā līmenī spētu vienoties par tādu lēmumu,

kurš iekļautu vismaz vienu no nacionālajā līmenī pastāvošajām dominējošajām nostājām. Taču tas nedrīkstētu būt izteiktā pretrunā ar nacionālā līmeņa vairākuma aktieru interesēm (Katzenstein, Keohane & Krasner, 1999, pp.145).

„Divu līmeņu spēles” ietvaros spēles „pirmais” līmenis ir starptautiskā arēna, kuras ietvaros, savukārt, tiek izvirzītas iespējamās vienošanās alternatīvas (Putnam, 1988). Starp starptautiskajiem aktieriem panāktā vienošanās šajā līmenī kalpo par „spiediena” radīšanas instrumentu uz nacionālā līmeņa aktieriem. Lai starptautiskā lēmumpieņemšanas procesa rezultāti tiktu ratificēti nacionālajā līmenī, ir svarīgi nodrošināt to, lai šis spiediens nebūtu pārāk spēcīgs- tādā gadījumā valstis atteiksies to ratificēt. Otrkārt, šis spiediens nedrīkst būt pārāk vājš- tādā gadījumā vienošanās panākšanai nebūs pievienotās vērtības attiecībā uz sākotnēji izvirzītā mērķa sasniegšanu (Katzenstein, Keohane & Krasner, 1999, pp.308).

Vienlaikus, „divu līmeņu spēles” ietvaros ir svarīgi atcerēties, ka nacionālajā līmenī starptautiskais spiediens starp dažādiem aktieriem un dažādām koalīcijām tiks interpretēts dažādos veidos. Līdz ar to, starptautiskā līmeņa spēlētājiem un „spēles lauka”- organizāciju neitrālajiem pārstāvjiem ir jāspēj analizēt nacionālā līmeņa potenciālo preferenču īpatsvaru- tā lai starptautiskais lēmums būtu akceptējams nacionālā līmeņa vairākumam (Putnam, 1988, pp. 427-430).

Līdz ar to, var secināt, ka sistemātiska nacionālā līmeņa politikas analīze un tās ietekme uz starptautiskajiem procesiem ir būtisks solis ceļā uz globālas vienošanās panākšanu. Ir svarīgi izprast preferenču izstrādāšanas procesu nacionālajā līmenī un spēt harmonizēt to ar starptautisko organizāciju preferenču veidošanas procesiem. Ir svarīgi atcerēties, ka preferences var mainīties, atkarībā no līderu uzskatiem un pārlicībām, gan neparedzētu ārējo faktoru dēļ (Katzenstein, Keohane & Krasner, 1999, pp. 145-146).

Savukārt, nacionālā līmeņa lēmumpieņemšanas procesa rezultāts būs nevis „labākā” varianta izkristalizēšanās, bet gan stratēģiskas mijiedarbības rezultātā panākts kompromisa lēmums, kurš būs vairāk vai mazāk pieņemams visām lēmumpieņemšanas procesā iesaistītajām pusēm. Līdz ar to, starptautiskā līmeņa aktieriem būtu svarīgi saprast visu iespējamo rīcības scenāriju pēcāko ietekmi uz nacionālā līmeņa politikas procesiem un panākt vienošanos par tādu scenāriju, kurš būtu ar iespējami labvēlīgākām sekām (Katzenstein, Keohane & Krasner, 1999, pp. 145-146).

2.3.1. Vienošanās panākšana starptautiskajā līmenī

Saskaņā ar „divu līmeņu spēles” teoriju, starptautiskās attiecība ir nacionālā un starptautiskā līmeņa politiku mijiedarbība, taču starptautisko attiecību pētnieki arvien meklē atbildes uz jautājumiem, kā tieši un kurā brīdī notiek šo divu līmeņu mijiedarbība? „Divu

līmeņu spēles” pieeja sniedz iespēju vienlīdz lielā mērā sadzirdēt mazo valstu balsis starptautiskās arēnas lēmumpieņemšanas procesos, taču globālas vienošanās procesu demokrātijas līmeni lielā mērā nosaka institūcijas, kuras kalpo par platformu diskusijām un vienošanās panākšanai, un to darbības principi (Putnam, 1988, pp.428).

„Divu līmeņu spēles” ietvaros tiek risināti globāla līmeņa jautājumi demokrātiskā ceļā- globāla vienošanās tiek panākta, izvēloties vairumam valstu pieņemamāko alternatīvu, turklāt ratifikācijas procesi nacionālajā līmenī paredz zināmu elastības līmeni. Neskatoties uz to, ka globāla vienošanās ir kompromisa vienošanās rezultāts, tomēr, ņemot vērā to, ka pieņemtā lēmuma ratifikācija nacionālajā līmenī ir valstu pašu ziņā, nereti tiek ieviesti pielietoti papildus mehānismi un instrumenti starptautiskajā līmenī apstiprinātā līguma nosacījumu efektīvai ieviešanai nacionālajā līmenī. Ar mērķi panākt tādus nosacījumus, lai nacionālās rīcībpolitikas saskanētu ar globāli uzstādītā mērķa ambiciozitātes pakāpi.

Galvenokārt motivācijas instrumentu nepieciešamība ir pamatojama ar globālajā līmenī pastāvošo attīstības līmeņa plaisu starp aktieriem. Valstu nevienlīdzīgās iespējas reaģēt uz globālā līmenī panāktās vienošanās izpildes nosacījumiem ir kalpojis par iemeslu dažādu atbalsta mehānismu shēmu ieviešanai, kuri vērsti uz iespēju robežu paplašināšanu mazajām un attīstības valstīm. Raugoties no vienas puses, šāda pieeja labvēlīgi atsaucas uz spēles lauka nosacījumu harmonizēšanu, savukārt, raugoties no otras puses, „divu līmeņu spēles” darbības principi veicina „bezbiļetnieku” („freeriders”) fenomena izplatību, tādējādi nostādot attīstītās valstis donoru pozīcijā.

Ņemot vērā iepriekšminēto, top skaidrs, ka „divu līmeņu spēles” laikā pieņemtie lēmumi ievērojami atšķiras no tiem, kuri tiktu pieņemti nacionālajā līmenī, nepastāvot starptautiskā līmeņa spiedienam. Otrkārt, „divu līmeņu spēles” ietvaros ir iespējams panākt vienošanos, jo spēcīgas koalīcijas nacionālajā līmenī ir paudušas atbalstu starptautiskajā līmenī veidotajai rīcībpolitikai. Līdz ar to, var secināt, ka „divu līmeņu spēles” priekšrocība ir nodrošināt starptautiskā līmeņa spiedienu uz nacionālā līmeņa spēlētāju grupām un esošajām koalīcijām, rezultātā veicinot globāli nozīmīgu jautājumu raitāku risināšanas gaitu (Putnam, 1988, pp. 428).

Viens no izplatītākajiem uzskatiem par režīmu veidošanos ir „institucionālā kaulēšanās” („*institutional bargaining*”), šo modeli ir pētījis autors O.Jangs (*O.Young*) un autors par centrālo elementu izvirza aktieru intereses un egocentriskumu, vienlaikus aktieri nemitīgi sastopas ar dilemmu- pildīt nacionālās intereses vai tiekties uz kopīga labuma sasniegšanu, efektīvā veidā koordinējot starptautisko aktieru rīcību – caur kopīgu normu, likumu kopuma izstrādāšanu. Līdz ar to, aktieru savstarpējā „tirgošanās” ir vienīgais veids, kā

atrast kopsaucēju un vadlīnijas daudzpusējas vienošanās panākšanai (Hasenclever, Mayer & Rittberger, 2001, pp.68-69).

Autors O.Jangs par režīmu veidošanās centrālo elementu uzskata „tirgošanās” procesu, jo tiek paredzēts, ka šī procesa iznākums ir „konstitucionāls līgums”, kurā atrunāts režīma noteiktā adresētā jautājuma saturs. Līdz ar to, var secināt, ka režīmi rodas starptautisko sarunu rezultātā. Autors atsaucas uz „tirgošanos” kā institucionālu, jo daudzpusējo sarunu rezultātā tiek likts pamats režīma vai institūcijas dibināšanai (Hasenclever, Mayer & Rittberger, 2001, pp.69).

„Tirgošanās” procesā var tikt izšķirti divi fundamentāli izaicinājumi. No vienas puses „tirgošanās” process veicina starptautisko aktieru savstarpējo sadarbību, taču vienlaikus netiek ņemti vērā vairāki zīmīgi šķēršļi, kas kavē daudzpusējas vienošanās panākšanu pat tādā gadījumā, ja aktieru preferenču loks pārklājas. Proti, autors O.Jangs kā nozīmīgu problēmu ir izvirzījis aktieru stratēģisko uzvedību, iekšējo dalījumu un iekšējo tirgošanos („divu līmeņu” spēles), aktieru vēsturisko atmiņu, kā arī starp aktieriem pastāvošo zemo uzticības līmeni (bailes no negodīgas vai neracionālas rīcības). Autors arī argumentē, ka kopīgas interese ne vienmēr veicinās sadarbību (Hasenclever, Mayer & Rittberger, 2001, pp.70).

Arī autors Keoheins (*Keohane*) argumentē, ka režīmus vislabāk var skaidrot caur vienošanās prizmu (t.i. sadarbību). Lai gan režīmu formēšana ir sarežģīts process, tomēr identificējot galvenos savstarpējās sadarbības šķēršļus, mēģinājumi dibināt starptautisko režīmu var izrādīties veiksmīgi. Līdz ar to, spēļu teoriju ietvaros atrunāto labi definēto sarunu stratēģiju taktiku kopums veicina režīmu izveidošanās panākšanu (Hasenclever, Mayer & Rittberger, 2001, pp.73).

Režīmu veidošanās procesā nākas saskarties ar vairākiem izaicinājumiem. Viens no tiem ir nenoteiktība par režīma precīzu nozīmi un lomu. Vienlaikus aktieri nav pārliecināti par to, kā rīkosies pārējie aktieri, tas rada neuzticību un iemeslus neracionālai rīcībai. Nenoteiktība un nepārliecinātība par citu aktieru rīcību mudina valstis radīt režīmus, kuri vērsti uz neskaidrības mazināšanu un asimetriskas informācijas eliminēšanu. Autors Jangs min anarhiskajā vidē pastāvošo neskaidrību par vadošo elementu režīmu formēšanai. Starptautiskajā vidē neskaidrības izskaušana ir īpaši nozīmīga, jo aktieri ir pakļauti vienprātības principam, līdz ar to caurredzamība par citu aktieru nostāju ir katra spēlētāja prioritāte (Hasenclever, Mayer & Rittberger, 2001, pp.73).

Lielā mērā institucionālo „tirgošanās” procesu kavē šajā procesā iesaistīto suverēno aktieru dažādās pozīcijas un nepieciešamība vienoties par vienu, kopīgu nostāju. Līdz ar to, integratīvā tirgošanās, nepietiekamā caurredzamības pakāpe un nepieciešamība panākt

vienprātību ir ne vien „tirgošanās” procesu galvenie raksturojošie elementi, bet arī galvenie faktori, kas ietekmē režīmu formēšanās gaitu (Lisowski, 2002, pp. 101-103).

Viens no režīmu vājajiem punktiem ir aktieru koncentrēšanās uz problēmām, nevis informācijas pilnveidošanu ar mērķi veicināt „tirgošanās” procesu. Vienlaikus tādi faktori kā nacionālo aktieru iekšienē pastāvošie dalījumi un alianšu veidošanās „tirgošanās” procesa ietvaros, var gan veicināt, gan kavēt aktieru sadarbību, „tirgošanās” procesu un sarunu rezultātu (Hasenclever, Mayer & Rittberger, 2001, pp.74).

Starptautisko sarunu procesu var ietekmēt virkne faktoru. Pirmkārt, tie ir ārējie faktori. Institucionālā „tirgošanās” būs sekmīga vien tādā gadījumā, ja paši risināmie jautājumi veicinās vienošanās panākšanu un aktieru sadarbību. Līdz ar to, „tirgošanās” videi jābūt tādai, kas veicina valstu uz sadarbību vērsto mijiedarbību tādā veidā, lai šajā platformā pastāvošais informācijas trūkums nekalpotu par vienošanās panākšanu kavējošo elementu (Hasenclever, Mayer & Rittberger, 2001, pp.75).

Starp citiem ietekmējošiem faktoriem ir minami neparedzēti paralēli notikumi, kas norisinās ārpus starptautisko sarunu vides. Šādas ārējās krīzes vai draudi veicina aktieru sadarbību un vienlaikus palielinās varbūtība, ka izdosies panākt vienošanos par režīma dibināšanas nosacījumiem, jo tādā veidā tiek skartas visu aktieru intereses un nepieciešama ātra un vienota atbildes reakcija (Hasenclever, Mayer & Rittberger, 2001, pp.75-76).

Daudzpusējo sarunu vecinošais faktors lielā mērā izriet no vienprātības principa. Tādi režīma nosacījumi, kas būs taisnīgi un sniegs vienlīdzīgas priekšrocības visām sarunu procesā iesaistītajām pusēm ir viens no galvenajiem vienošanās panākšanas nosacījumiem. Arī starptautiskajā vidē pastāvošā nepietiekamā caurredzamības pakāpe ir vēl viens sadarbību un, pēcāk, arī vienošanās panākšanu veicinošs faktors, jo neskaidrība motivē aktierus izstrādāt vienošanās nosacījumus, kuri būtu izdevīgi visām iesaistītajām pusēm (Lisowski, 2002, pp. 101-103).

Vienlaikus var izcelt vairākus apstākļus raksturojošus nosacījumus, kuri kavē „tirgošanās” procesu un, eventuāli, arī vienošanās panākšanu. Viens no tiem ir „gatavs” risinājums problēmai. Savukārt, šāda gatava modeļa izvirzīšana notiek, balstoties uz līdzīgiem gadījumiem, situācijas šķietamo vienkāršību un skaidrību. Šāda pieeja kavē vienošanās panākšanu, jo identisks risinājums divām dažādām situācijām nebūs piemērots (Hasenclever, Mayer & Rittberger, 2001, pp.76).

Lai gan standarta problēmsituācijas risināšanas modelis parasti ir ļoti vispārīgs un elastīgs attiecībā uz pielāgošanos noteiktai situācijai, tomēr vienlaikus šī modeļa vienkāršība var pēcāk radīt neskaidrības jau režīma pastāvēšanas laikā. Līdz ar to, katrai problēmai ir nepieciešams rast individuālu un detalizētu risināšanas pieeju un režīma ietvaru, lai pēcāk

aktieri izvairītos no domstarpībām par režīma funkcionēšanas specifiskām vai tehniskām detaļām (Hasenclever, Mayer & Rittberger, 2001, pp. 76).

Savukārt, starp vienošanos veicinošajiem faktoriem ir minami skaidri saprotami sarunās iesaistīto aktieru piekāpšanās mehānismi (*compliance mechanisms*). Piekāpšanās mehānismu efektivitāti lielā mērā kavē aktieru bailes par to, ka citi režīmā iesaistītie spēlētāji eventuāli neturēs iepriekš sniegto solījumu. Šo baiļu ietekmē potenciāli neparedzamo valstu uzvedību visvieglāk ir iespējams novērst ar vienotu starp-aktieru koordinācijas mehānismu, kura ietvaros tiek koordinēta spēlētāju rīcība noteiktā risināmā jautājuma ietvaros. Šāda mehānisma ieviešana ir izdevīga visām sarunās iesaistītajām pusēm (Brunnée, Doelle & Rajamani, 2011, pp.65.)

Vēl viens daudzpusējo sarunu gaitu veicinošs faktors ir spēcīga līdera klātesamība, kurš pilda sarunu moderatora, starpnieka un koordinatora funkcijas, tādā veidā motivējot valstis formēt pozīciju tā, lai tā virzītos vēlamās vienošanās panākšanas gultnē. Līderības funkcijas var veikt gan viens aktieris, gan aktieru grupa (valstis, starptautiskās organizācijas, nevalstiskās organizācijas vai pat indivīdi) ar mērķi atvieglot sarunu procesa gaitu un nākt klajā ar jauniem institucionāliem priekšlikumiem tādos gadījumos, ja ierastie mehānismi virza sarunas strupceļā. Autors Jangs gan uzstāj, ka visefektīvāko līderību var īstenot tieši līderi, taču tas nenozīmē, ka tiem obligāti jābūt valsts pārstāvjiem, tie var pārstāvēt arī organizācijas (Hasenclever, Mayer & Rittberger, 2001, pp. 76).

Kopumā var secināt, ka daudzpusējo sarunu gaitu var sekmēt vai kavēt gan interesēs, gan varas apjomā/balansā un pieejamajā informācijā/aktieru zināšanās balstīti faktori. Vienlaikus, tādi elementi kā vienlīdzība sarunu iznākuma ietvaros, aktieru izpratne un uztvere, kā arī pagātnes pieredze, aktieru spēja piekāpties, ārējie notikumi, integratīvs „tirgošanās” process un neskaidrība/necaurredzamība vienlīdz spēcīgi ietekmē sarunu gaitu un to, vai vienošanās tiks vai netiks panākta. Līdz ar to, sarunu procesā līderis spēlēs atslēgas lomu, kurš, vadoties pēc iepriekš minētajiem faktoriem, spētu virzīt sarunas vēlamajā gultnē (Hasenclever, Mayer & Rittberger, 2001, pp. 77-78).

2.3.2. Vienošanās panākšana nacionālajā līmenī

Ceļā uz globālas vienošanās panākšanu „divu līmeņu spēles” ietvaros viens no vadošajiem aktieru uzvedību noteicošajiem faktoriem ir preferenču, interešu un sasniedzamo mērķu kopums („*win-sets*”), kura elastības spēja nosaka robežas valstu piekāpšanās iespējām (Putnam, 1988, pp.441).

Valstu nostāju starptautisko sarunu ietvaros nosaka tās nacionālā līmeņa aktieru nostāja par risināmo jautājumu, līdz ar to, valstu iespējas starptautiskā „tirgošanās” procesa

ietvaros ir līdz noteiktai pakāpei limitētas, jo līdera mandāts daudzpusējo sarunu ietvaros paredz nacionālajā līmenī pastāvošās viedokļu dažādības harmonizācijas nepieciešamību. Kopumā var izšķirt trīs fundamentālus faktoros, kas ietekmē valstu preferences. Pirmkārt, preferenču kopums ir atkarīgs no varas sadalījuma, interesēm un koalīcijām nacionālajā līmenī(1). Otrkārt, preferenču kopums ir atkarīgs no nacionālā līmeņa institūcijām(2). Un, treškārt, preferenču kopums ir atkarīgs no līderu starptautiskajā līmenī pielietotajām stratēģijām(3) (Putnam, 1988, pp. 442-450).

Valstu preferenču kopums ir atkarīgs no varas sadalījuma, interesēm un iespējamajām koalīcijām otrā līmeņa (nacionālā) aktieru vidū (1). Jebkuras divu līmeņu starptautisko sarunu teorijas saknes ir meklējamas nacionālajā līmenī, proti, šeit svarīgu lomu spēlē otrajā līmenī pastāvošais varas balanss, aktieru preferences un koalīcijas. „Divu līmeņu” spēles teorijas konceptuālais ietvars pārklājas arī ar citās skolās izvirzītām perspektīvām- interešu grupu plurālisms, birokrātiskā politika neo-korporatīvisms un marksisms (Putnam, 1988, pp.442).

Vienlaikus, galvenos principus preferenču robežu noteikšanai ir iespējams identificēt arī neiedziļinoties otrā līmeņa politikas specifiskajās detaļās. Divu līmeņu spēles teorijas paredz, ka „jo mazsvarīgākas ne-vienošanās ekonomiskās un politiskās sekas, jo šaurāks būs valsts noteiktās robežas izvirzītajām preferencēm, tādējādi izrādot mazāku elastības pakāpi. Līdz ar to līguma ratifikācija nacionālajā līmenī ir pretnostāja nevis citām iespējamajām alternatīvām, bet gan tā ir nostāja pret „nevienošanās”. Daudzos gadījumos nevienošanās reprezentē „*status quo*” nostāju, lai gan atsevišķos gadījumos nevienošanās var nest lielākus zaudējumus, nekā paredzēts (Putnam, 1988, pp. 442-443).

Nevienošanās sekas daļai no nacionālā līmeņa aktieriem var izpausties kā teju nejutamas sekas, savukārt, uz citiem spēlētājiem nevienošanās var atstāt nopietnas politiskās un ekonomiskās sekas. Līdz ar to, nacionālo aktieru vidū pastāvēs gan izteikta pretestība, gan stingrs atbalsts pirmajā līmenī (starptautiskajā arēnā) panāktajam lēmumam. Lai gan jāatzīmē, ka pastāv arī noteikta aktieru grupa, kuru gala lēmumu ietekmēs vienošanās detaļas, līdz ar to, kopējā nacionālā nostāja nepārtraukti variē un lielā mērā ir atkarīga no valstī pastāvošās situācijas un noteiktā laika perioda preferencēm, kuras attiecīgi ietekmēs aktieru nostāju par labu vienošanās panākšanai vai tās tālākai bloķēšanai (Putnam, 1988, pp. 422).

Līdz ar to, preferenču robežas ir atkarīgas lielā mērā tieši no relatīvās proporcionalitātes starp *izolacionistu* spēkiem jeb tiek aktieriem, kuru ir pret starptautisko sadarbību kopumā un starp „starptautiskai sadarbībai atvērtiem” spēkiem jeb tiem spēlētājiem, kuri vienmēr ir atvērti plašākai starptautiskajai sadarbībai. Mērķtiecīgs atbalsts starptautiskiem līgumiem ir dominējošs atkarīgo spēlētāju - mazo valstu – un arī atvērtāku

valstu vidū. Savukārt, spēcīgās un pašpietiekamās valstīs, piemēram, ASV, ir ievērojami lielāks atbalsts par labu „nevienošanās iznākumam” (Lisowski, 2002, pp. 110).

Spēcīgās valstis ir arī ar tendenci komplicēt starptautisko sarunu tirgošanās procesus pat tādos gadījumos, kad tās plāno šo līgumu ratificēt. Līdz ar to, var secināt, ka lielvalstu preferenču robežas būs šaurākas un kopumā ratificēto starptautisko līgumu skaits būs mazāks, turpretim, ne tik pašpietiekamas valstis izstrādās preferences ar lielāku elastības pakāpi un kopējais ratificēto starptautisko līgumu skaits būs ievērojami lielāks. Savukārt, atsevišķos gadījumos izvērtējums par ne-vienošanās iespējamību būs vienīgais nesaskaņu iemesls starp nacionālā līmeņa aktieriem, jo citos jautājumos šo aktieru nostāja būs relatīvi homogēna (Putnam, 1988, pp. 443).

Aktieru nostāja nacionālajā līmenī būs visnotaļ homogēna arī tādos gadījumos, kad vienošanās notiek par nosacīti zemas aktualitātes jautājumu, un lielākās domstarpības būs „robežu konflikti”- līderim, kuram tiks nodots mandāts starptautisko sarunu ietvaros aizstāvēt nacionālo pozīciju, būs jāizvēlas, vai nosliekties par labu riskam vai kompromisa scenārijam, jo nacionālā līmeņa nostāja šajā gadījumā būs iedalīta divās fundamentālās nostājās- starp „dūju” („*doves*”) tipa aktieru un „vanagu” („*hawks*”) tipa aktieru interesēm (Putnam, 1988, pp. 443).

Tādos gadījumos, kad nacionālā līmeņa aktieru nostāja par starptautiskajā arēnā risināmo jautājumu ir visnotaļ homogēna, pastāv mazāka iespējamība, ka starptautiskā līmeņa „spiediens” spēs kardināli ietekmēt nacionālā līmeņa aktieru viedokli. Līdz ar to, starptautiskā līmenī koordinēts „spiediens” var kalpot gan nacionālā līmeņa politikas ambiciozitātes pakāpes celšanai, gan arī radikālu lēmumu apslāpēšanai. Starptautiskā līmeņa spiediens būs sekmīgāks tādā gadījumā, ja starptautiskajā dienaskārtībā tiek aplūkots plašs jautājumu loks, par kuru nacionālajā līmenī nav tik homogēna nostāja (Hovi, Sprinz & Bang, 2010).

Taču homogēnu jautājumu loka risināšanas gaitā līderiem ir jāsaucas arī ar izaicinājumiem, jo šādā gadījumā līderim ir jāspēj harmonizēt nacionālā līmeņa ekspektācijas ar starptautiskā līmeņa sarunu rezultātu. Heterogēnas nostājas gadījumā līderis daudzpusējo sarunu laikā panākto rezultātu var pielāgot nacionālajā pozīcijā formulētajām interesēm jebkurā gadījumā, jo šī nostāja ir visnotaļ neitrāla, tā kā tika saskaņotas dalīti noskaņotu frakciju intereses. Savukārt, homogēnas nacionālās nostājas gadījumā līdera performance starptautiskajā arēnā būs izteikta „nulles rezultāta” spēle, jo abpusēji izdevīgu ieguvumu („*win-win*”) rezultāts attiecībā pret nacionālajā līmenī iesaistītajiem aktieriem nav iespējams interešu sadursmes dēļ (Putnam 1988, pp. 444).

Iepriekšminētais izaicinājums ir lielā mērā saistāms ar „divu līmeņu spēles” specifiku: ar līdzīgu izaicinājumu saskaras visi starptautiskā līmeņa spēlētāji un, līdz ar to, pastāv maza

iespējamība panākt „pretējā galda pusē sēdošā” starptautiskā aktiera viedokļa maiņu. Savukārt, izteiktais viedokļu dalījums nacionālajā līmenī veicina netīšas izstāšanās iespējamību, tādējādi kavējot vai pat bloķējot vienošanās panākšanu starptautiskajā līmenī. Vienlaikus šādu gadījumu prakses rezultātā ir radies uzskats par to, ka nacionālā līmeņa politiskie procesi ir galvenais kavēklis starptautiskas sadarbības īstenošanai un vienošanās panākšanai (Putnam 1988, pp. 444).

Heterogēnas nacionālā līmeņa nostājas rezultātā līderiem rodas iespēja veicināt ciešāku sadarbību ar starptautiskā līmeņa aktieriem, jo līderiem paveras lielākas rast sadarbības partnerus un vienlaikus paveras lielākas elastības iespējas, tādējādi, pastāv liela iespējamība, ka tiks panākta vienošanās ar abpusēji izdevīgu („win-win”) iznākumu gan attiecībā uz starptautiskā līmeņa aktieru preferenču kopuma pārklāšanos, gan nacionālā līmeņa interešu un mērķu vienmērīgu izpildi (Putnam 1988, pp. 444-445).

Vēl viens nozīmīgs faktors, kas ietekmē valstu preferenču kopumu, ir risināmā jautājuma politiskā svarīguma pakāpe. Šādos gadījumos piekāpšanās un elastības robežas ir ļoti šauras, līdz ar to, preferenču pārklāšanās iespējamība ievērojami samazinās. Pastāvot šādai situācijai, ir svarīgi saglabātu zināmu slepenības pakāpi, lai izvairītos no manipulācijām. Šāda pieeja gan mazāk politizētu jautājumu risināšanas gadījumā ne vienmēr būs piemērota, jo caurredzamība attiecībā uz preferenču kopuma robežām ļauj īstenot starptautisko aktieru interešu harmonizāciju daudz efektīvākā veidā, nekā zemas caurredzamības pakāpes gadījumos (Putnam 1988, pp. 445).

Kā vēl vienu ne mazāk svarīgu izaicinājumu var minēt to, ka starptautisko sarunu laikā parasti tiek aplūkoti vairāki jautājumi, līdz ar to vienošanās panākšanas komplicitāte palielinās proporcionāli palielinoties aplūkojamo jautājumu lokam, jo harmonizācijas procedūra ir jāveic katrā līmenī- panākot vienotu nostāju par katru jautājumu. Vienlaikus nacionālā līmenī tās aktieru grupas, kurām būs vislielākā interese par noteiktu jautājumu, būs tās, kuru pozīcija būs vismazāk elastīga (Hovi, Sprinz & Bang, 2010).

Līdz ar to, ja starptautisko sarunu laikā aplūkojamās pakotnes jautājumus par savā kompetencē esošiem uzskatīs katra no nacionālā līmeņa aktieru grupām, tas starptautiskajā līmenī panāktās vienošanās ratifikāciju nacionālajā līmenī nebūs iespējams īstenot. Vienlaikus var secināt, ka savstarpējai atkarībai arvien palielinoties, palielinās arī nacionālā līmeņa aktieru spēja pielāgoties, jo pārrobežu sadarbība ar mērķi veikt interešu sinerģiju tādā gadījumā veicinās arī katras valsts nacionālajā pozīcijā atspoguļoto mērķu īstenošanu (Putnam, 1988, pp. 448).

Otrkārt, preferenču kopums ir atkarīgs no nacionālā līmeņa politiskajām institūcijām
(2). Starptautiskajā līmenī pieņemtā lēmuma ratifikācijas procesi nacionālajā līmenī tiešā

veidā ietekmē preferenču kopumu. Proti, tādā gadījumā, ja ratifikācijai ir nepieciešams iegūt divas trešdaļas balsu, tad preferenču kopums būs mazāks nekā tajā gadījumā, ja ratifikācijai ir nepieciešams vienkāršais balsu vairākums. Vienlaikus demokrātiju gadījumā ratifikācijas procesi nacionālajā līmenī ir „ķēdes vāji posms” attiecībā uz globālas vienošanās ietvaros noteikto mērķu izpildi, jo relatīvi nelielai nacionālo aktieru grupai ir veto tiesības, tādējādi pastāv liela iespēja, ka lēmums tiks noraidīts vai līguma ratifikācijas iespēja pat netiks izskatīta (Putnam 1988, pp. 448).

Jo sarežģītākas ratifikācijas procedūras pastāv nacionālajā līmenī, jo mazākas ir valstu elastības spējas. Vienlaikus gan šādā gadījumā palielinās valstu „tirgošanās” spējas starptautiskajā līmenī, taču, attiecīgi, spēja veicināt sadarbību ar citiem aktieriem ir limitēta. Tas, savukārt, veicina neapzinātas atkāpšanās iespēju un citu valstu piesardzību veidot koalīciju ar šo aktieri (Hovi, Sprinz & Bang, 2010).

Preferenču kopuma lielumu var ietekmēt arī citi iekšpolitiskie faktori-jo organizētāka un stabilāka būs valdošā partija, jo plašāks būs preferenču kopums un iespējamo atbalstāmo līgumu loks, līdz ar to starptautisko sarunu pārstāvis varēs paust atbalstu nacionālajā pozīcijā starptautisko sarunu ietvaros. Līdz ar to, šādā gadījumā būs lielākas iespējas ciešai sadarbībai ar citiem starptautiskā līmeņa aktieriem, savukārt, nestabila iekšpolitiskā situācija, kā arī vāja valdošā partija nozīmē to, ka sadarbības iespējas ar citiem aktieriem būs limitētas (Putnam 1988, pp. 449).

Valsts varas daudzums un neatkarības pakāpe ir vieni no nozīmīgākajiem elementiem attiecībā uz globālas vienošanās panākšanu. Jo lielāka būs centrālo lēmumpieņēmēju neatkarības pakāpe no starptautiskā līmeņa sarunu valsts pārstāvjiem, jo lielāks būs izvirzītais preferenču kopums un ciešāka savstarpējā sadarbība un- tādējādi- lielāka iespējamība starptautiskās vienošanās panākšanai. Vienlaikus, „divu līmeņu spēles” teorija paredz to, ka, jo lielāka ir valdības autonomijas pakāpe attiecībā uz iekšpolitisko spiedienu, jo vājākas ir šīs valsts „tirgošanās” pozīcijas starptautisko sarunu ietvaros (Putnam 1988, pp. 449).

Līdz ar to, var secināt, ka starptautisko sarunu ietvaros diktatūru pārstāvjiem pavēras mazākas iespējas izvairīties no vienošanās panākšanas un veicināt „tirgošanās” procesus par labu savai nacionālajai pozīcijai, jo šajā gadījumā arguments par iekšpolitisko spiedienu nedarbosies. Līdz ar to „spēcīgas” valstis starptautisko sarunu ietvaros ne vienmēr būs tās, kuras ir spēcīgas iekšpolitiski (Hovi, Sprinz & Bang, 2010).

Nereti iekšpolitisko politisko procesu kārtība paredz vairākus ratifikācijas līmeņus un tas ir vēl viens iemesls, kas kalpo par zīmīgu kavējošu elementu globālas vienošanās panākšanai. Nereti valstu institucionālā kārtība paredz procesa norisi vairākos līmeņos, pirms līgums tiek pilnībā ratificēts, līdz ar to, preferenču kopumu būs īpaši sarežģīti noteikt. Viens

no spilgtākajiem piemēriem ir Eiropas Savienība, kur lēmums vispirms ir jāratificē Ministru Padomē, kurā tiek pārstāvētas visas dalībvalstis (Ongaro, Massey, Holzer & Wayenberg, 2010, pp. 159).

Savukārt, katrai šo valstu valdībai ir jāspēj nodrošināt ratifikācijas procesa īstenošana nacionālajā līmenī, koalīciju valdībās, kā arī partiju ietvaros. Katrā līmenī iesaistīto pušu nostāju dalījums ir atšķirīgs, tāpat ir atšķirīgas arī intereses, ratifikācijas procedūras un sarunā iesaistīto pušu stratēģijas. Līdz ar to, globālas vienošanās komplicitātes atspoguļošanai, daudzlīmeņu spēles var kalpot par labāko piemēru (Ongaro, Massey, Holzer & Wayenberg, 2010, pp. 159).

Treškārt, preferenču kopums ir atkarīgs no starptautisko aktieru izvēlētajām sarunu stratēģijām. Ņemot vērā starptautisko sarunu procesā iesaistīto aktieru vidū pastāvošo nevienlīdzību, viens no veidiem, kā stimulēt globālas vienošanās panākšanu, ir, pielietojot dažādas taktikas starptautisko aktieru viedokļa virzīšanai vēlamajā gultnē. Šeit svarīgu lomu spēlēs aktieru mēģinājumi palielināt citu spēlē iesaistīto pušu preferenču kopumu tā, lai tas pārklātos ar šī aktiera pozīciju, vienlaikus tiešā veidā neietekmējot „tirgošanās pozīcijas”. Jo lielāks preferenču kopums, jo lielāka iespējamība, ka tās pārklāsies, taču, pastāvot lielumam preferenču kopumam, aktiera „tirgošanās” spējas ir vājākas, nekā tiem aktieriem, kuriem šīs preferenču loks ir šaurāks (Putnam, 1988, pp. 450).

Šāda pieeja, mēģinot ietekmēt citu spēlētāju preferenču kopumu, no vienas puses var veicināt vienošanās panākšanu, taču, no otras puses, pārāk uzstājīga vēlme mainīt citu aktieru nostājas, var izraisīt pretreakciju, tādējādi iedragājot savstarpējo sadarbību un iespējamību panākt kompromisa vienošanos. Savukārt, mēģinājumi ietekmēt citu spēlētāju pozīcijas pirms starptautiskajām sarunām, proti, nacionālajā līmenī un bilaterālā formātā, gluži pretēji, var atstāt labvēlīgu iespaidu uz vispārējo starptautisko sarunu norises procesu, jo aktieriem tādējādi tiek dots laiks saskaņot pozīcijas, lai starptautisko sarunu gaitā būtu vieglāk veikt interešu harmonizāciju un daudzpusējās vienošanās panākšanu (Putnam, 1988, pp.450).

Starptautisko aktieru izvēlētais stratēģijas starptautisko sarunu rezultāta ietekmēšanai ir iedalāmas divos veidos. Pirmkārt, tas var būt finansiāla rakstura atbalsts valstu motivācijas piekāpties veicināšanai. Motivējošo elementu ieviešanas pieeja („*side-payments*”) ir viens no visizplatītākajiem „divu līmeņu spēles” teorijas instrumentiem pretējās puses pārliecināšanai. „Divu līmeņu spēles” ietvaros finansiāla atbalsta avoti tiek pielietoti gan nacionālajā līmenī, gan arī starptautiskajā un to mērķis ir veicināt lēmuma pieņemšanu un līguma ratifikāciju nacionālajā līmenī, nevis veicināt atbalstu noteiktam spēlētājam (Putnam, 1988, pp.450-451).

Savukārt, otrs stratēģiskais solis izpaužas kā „labā griba”, kas izpaužas kā otras puses piekāpšanās vispārējā labuma (globālas vienošanās) panākšanai. Pieredzējis sarunvedējs

globālas vienošanās panākšanas procesā izmantos tādas stratēģijas, kuras ne tikai veicinās lēmuma panākšanu un šī aktiera nacionālajā pozīcijā pausto interešu neaizskaršanu, bet arī – šīs stratēģijas tiek vērstas ar mērķi veicināt potenciālās vienošanās ekonomiskos un politiskos ieguvumus nacionālajā līmenī. Līdz ar to, neskatoties uz to, ka starptautiskā līmeņa aktieru mērķis ir veicināt vienošanās panākšanu un līguma pēcāku ratifikāciju nacionālajā līmenī, spēlētāji tomēr nav politiski neitrāli un iespējama izdevīguma palielināšana savai pārstāvētajai vienībai saglabājas kā viena no prioritātēm (Putnam, 1988, pp. 451).

Ir vērts atzīmēt, ka motivējošo elementu ieviešanas pieeja („*side-payments*”) spēs panākt vēlamo rezultātu vien tādā gadījumā, ja nacionālā līmeņa pārstāvis starptautiskajās sarunās būs vienlaikus spēcīga autoritāte nacionālajā līmenī, jo tādā gadījumā, līderim paveras lielāka iespējamība ietekmēt citu starptautisko aktieru viedokli. Lai gan citu spēlētāj vispārējā labā griba vēl nav garantija tam, ka līgums tiks ratificēts arī nacionālajā līmenī, tomēr tas jebkurā gadījumā labvēlīgi atsauksies uz citu spēlētāju piekāpšanos paplašināt savu preferenču kopumu un, līdz ar to, starptautiskās līmeņa vienošanās panākšanu (Putnam, 1988, pp. 451).

Vienlaikus var secināt, ka katrs starptautisko sarunu procesā iesaistītais aktieris ir ieinteresēts pretējās puses spēlētāju popularitātes līmeņa palielināšanā, jo, līdz ar (otrā spēlētāja) popularitātes pieaugumu, palielinās arī šī spēlētāja preferenču loks, līdz ar to, pirmajam spēlētājam tiek nodrošinātas labākas pozīcijas starptautiskajā „tirgošanās” procesā, jo paveras iespēja pieturēties pie šaurāka preferenču loka (Putnam, 1988, pp.452).

Dalība starptautiska mēroga sarunās sniedz līderim nosacītu pārākuma pakāpi attiecībā uz nacionālā līmeņa opozīcijas spēkiem, jo starptautisko sarunu „tirgošanās” process sniedz iespēju panākt izdevīgus nosacījumus līdera pārstāvētās puses interešu izpildes veicināšanai. Līdz ar to 21.gs. starptautisko sarunu arvien pieaugošais uzsvars uz sarunu publicitāti, nevis to saturu, tiek īstenots ar mērķi gūt izdevīgus nosacījumus nacionālā līmeņa politikas īstenošanai (Putnam, 1988, pp.452).

Pastāv lielāka varbūtība, ka tie līderi, kuriem ir augstāka atbalsta pakāpe nacionālajā līmenī, tieksies veicināt citu aktieru nostājas virzīšanu, izmantojot motivējošo elementu ieviešanas pieeju un „labas gribas” taktikas. Taču, vienlaikus, tas nozīmē to, ka šādā gadījumā līderim būs mazāka elastības iespēja attiecībā uz piekāpšanos citu aktieru preferenču kopumam. Taču, ir iespējams atzīt, ka starptautisko sarunu procesā izdevīgākās pozīcijās būs tie līderi, kuri ir spēcīgi un atzīti nacionālajā līmenī (Putnam, 1988, pp.452).

2.3.3. Vienošanās panākšanu veicinošie un kavējošie faktori

Starptautisko aktieru preferences klimata sarunu ietvaros lielā mērā izriet no interesēs balstītas klimata politikas, kam pamatā ir valstu ekoloģiskā ievainojamība un šo seku augstās novēršanas izmaksas. Šādā gadījumā valstu rīcību klimata sarunu ietvaros būs iespējams dēvēt kā motivējošu emisiju apjoma aktīvākai samazināšanai, jo tas būs saskaņā ar nacionālajām interesēm (Luterbacher & Sprinz, 2001, pp.69).

Savukārt, pasīvāka būs to valstu uzvedība, kuras ir pakļautas salīdzinoši mazākam klimata pārmaiņu seku izraisītajam riskam un, līdz ar to, šo seku novēršanas izmaksas būs zemākas. Šo valstu grupa mēģinās sarunas „bremzēt”, jo vienošanās panākšana un ambiciozi emisiju samazināšanas mērķi nebūs saskaņā ar valstu nacionālo pozīciju. Savukārt, tās valstis, kuras klimata pārmaiņas īstermiņā neskar tiešā veidā, kā arī, līdz ar to, šo seku novēršanas izmaksas būs zemas, starptautisko klimata sarunu ietvaros būs ar neitrālu pienesumu un šo valstu gala nostāja būs atkarīga no tā, ar kuru „aliansi” tām būs draudzīgākas attiecības (Luterbacher & Sprinz, 2001, pp.69).

Līdz ar to, var secināt, ka valstis, kuras ir pakļautas lielākam klimata pārmaiņu riskam būs ar tendenci ratificēt klimata līgumus daudz aktīvāk, savukārt, valstis, kuras klimata pārmaiņas neskar tiešā veidā, turklāt, ja izmaksas starptautiskā līguma nosacījumu izpildei būs augstas, tās visticamāk līgumu neratificēs, jo tas būs pretrunā ar nacionālā līmeņa interesēm (Luterbacher & Sprinz, 2001, pp.69).

Starptautisko klimata sarunu ietvaros valstis pārstāv nacionālo valdību deleģēti pārstāvji, taču iespējamās preferences un rīcībpolitikas stratēģijas veidošanu ietekmē vairāki faktori, kas lielā mērā ir saistīti ar „divu līmeņu” spēles specifiku. Starptautiskajām klimata sarunām deleģēto pārstāvju nostāja balstās, pirmkārt, kopsaucēja atrašanās starp nacionālajā līmenī pastāvošajām koalīcijām un viedokļu harmonizācijas ar citiem nacionālā līmeņa aktieriem, tostarp, nevalstiskajā sektorā. Līdz ar to, var secināt, ka valdības lēmums ratificēt klimata vienošanās līgumu ir atkarīgs no nacionālajā līmenī pastāvošo aktieru grupu spiediena. Otrkārt, nacionālo pārstāvju iemaņas attiecībā uz interešu aizstāvēšanu starptautiskajā līmenī būs viens no atslēgas faktoriem, kas noteiks, vai pēcāk līgums tiks ratificēts nacionālajā līmenī (Luterbacher & Sprinz, 2001, pp.67).

Nacionālā un starptautiskā līmeņu mijiedarbība ierobežo valdības pārstāvja rīcību un tiešā veidā ietekmē preferenču kopumu. Konvencijas sarunu ietvaros valstis var (1) ratificēt starptautiskos līgumus, šāda rīcība būs brīvprātīga piekāpšanās vai (2) valstis var atteikties pildīt jau iepriekš pildīšanai ratificētus pienākumus, tādā gadījumā tā būs nebrīvprātīga piekāpšanās un galvenais iemesls būs nacionālā līmeņa valdošās aktieru koalīcijas vai referendumu laikā panāktais pretspēks ratificēšanai, kā, piemēram, Kioto Protokola gadījumā

tas notika ASV, kad ar divu trešdaļu vairākumu Senāts apturēja ratifikācijas procedūru (Luterbacher & Sprinz, 2001, pp.68).

Līdz ar to, šādu „divu līmeņu” spēles pieeju Klimata sarunu procesā, saskaņā ar R.Patnamu, ir iespējams definēt par „divkosīgo diplomātiju” (Evans, Jacobson, Putnam, 1994, pp.140), jo vienlīdz svarīgu lomu spēlē divos līmeņos notiekošie procesi, turklāt, tie var nebūt tiešā veidā atkarīgi viens no otra.

„Divu līmeņu” spēles ietvaros pastāv noteikti apstākļi, kuros aktieri pieņem vai nepieņem lēmumus. Lielā mērā spēlētāju izvēli ierobežo nacionālā līmeņa ierobežojumi, tostarp starptautisko līgumu ratifikācijas process. Vienlaikus, var secināt, ka valstis mēdz pieņemt lēmumus arī situācijās, kad pastāv nepilnīgā informatīvā bāze par citu aktieru potenciālo rīcību (Luterbacher & Sprinz, 2001, pp.71).

To valstu interesēs, kuras rīkojas ar mērķi kavēt vienošanās panākšanu, nav „spēcīga” starptautiskā līguma izveide emisiju samazināšanai, jo nacionālā līmeņa aktieri dod priekšroku „vājam” līgumam, proti, apturēt siltumnīcefektu izraisošo gāzu emisiju samazināšanas tempu (Luterbacher & Sprinz, 2001, pp.71).

Vienlaikus, ir iespējams izšķirt divus „kavētāju” tipus- spēcīgus „kavētājus”, kuri dod priekšroku vājam līgumam, un kuri draud ar izstāšanos no līguma, ja tas būs pārāk spēcīgs, kā arī „vājus” kavētājus, kuri atbalstīs „vāju” līgumu, bet vienlaikus drīzāk atbalstītu „spēcīgu” līgumu, nekā izstātos no līguma. Lai vienošanās panākšanu tiktu realizēta, vienošanās panākšanu „veicinošajām” valstīm ir jāspēj noteikt, kura valsts ir „spēcīgais” un kura „vājais” vienošanās „kavētājs”. Tā kā šāda informācija nav pieejama, vienošanās panākšanu „veicinošās” valstis vairumā gadījumu pakļausies „spēcīgā kavētāja” draudiem un akceptēs „vāju” līgumu (Luterbacher & Sprinz, 2001, pp.72).

Savukārt, atsevišķos gadījumos vienošanos „veicinošās” valstis, saprotot, ka diskusijas notiek ar „vājiem kavētājiem”, ne vienmēr piekritīs „vājam” līgumam, bieži vien tās turēsies pie „spēcīga” līguma nosacījumiem. Globālo klimata sarunu ietvaros, „spēcīgie kavētāji” piespiedīs ambiciozus vienošanās panākšanas „veicinātājus” piekrist vājākiem nosacījumiem vai manipulēs ar izstāšanās risku- nevēlamu scenāriju abām iesaistītajām pusēm. Starptautisko klimata sarunu ietvaros ASV tiek uzskatīta par „spēcīgu kavētāju”, jo tās nacionālā līmeņa spēlētāji ietekmē notiekošo Kioto Protokola pozicionēšanas procesā (Luterbacher & Sprinz, 2001, pp.72).

Kopumā var izšķirt četras „divu līmeņu” pieejas vienošanās panākšanu veicinošās likumsakarības. Pirmkārt, jo ievainojamāka ir valsts attiecībā uz klimata pārmaiņām, jo lielāka iespējamība, ka valsts nostāja starptautisko klimata sarunu procesā būs par labu ambicioziem līgumā atrunātajiem mērķiem. Otrkārt, jo augstākas būs klimata pārmaiņu

pielāgošanās izmaksas, jo lielāka iespējamība, ka valsts pozīcija būs par labu stingriem un ambicioziem nosacījumiem izmešu līmeņa samazināšanai. Treškārt, jo spēcīgākas būs trešo pušu intereses attiecībā uz emisiju līmeņa samazināšanu, jo lielāka iespējamība, ka valsts nostāja būs par labu ambiciozai emisiju samazināšanai. Ceturtkārt, jo spēcīgāks būs vides nevalstisko organizāciju lobījs nacionālajā līmenī, jo lielāka iespējamība, ka valsts rīcība būs par labu striktam emisiju samazinājumam (Luterbacher & Sprinz, 2001, pp.75).

Vienlaikus, ir iespējams izšķirt arī vairākas vienošanos kavējošas iezīmes. Pirmkārt, spēcīgākas „kavējošās” valstis spēs īstenot savas preferences efektīvāk attiecībā uz vēlamā mērķa panākšanu par vājām „kavējošajām” valstīm. Otrkārt, valdības spēs ratificēt starptautisko klimata līgumu nacionālajā līmenī vien tādā gadījumā, ja tās to aktīvi popularizēs un izraisīs vairuma nacionālo aktieru, īpaši oponentu, interesi tos ratificēt (Luterbacher & Sprinz, 2001, pp.75).

3. STARPTAUTISKĀS KLIMATA SARUNAS

Ar mērķi risināt ar klimata pārmaiņām saistītos jautājumus, rodot praktiskus un efektīvus risinājumus klimata pārmaiņu potenciālo postošo seku novēršanai, starptautiskie aktieri iesaistās konstruktīvā dialogā, kura ietvaros tiek meklēti veidi kā samazināt siltumnīcefektu izraisošo gāzu apjomu atmosfērā, gan arī izstrādājot elastīgus mehānismus klimata pārmaiņu negatīvo seku novēršanai nacionālajā līmenī. Daudzpusējās klimata sarunas norisinās ANO Vispārējās konvencijas par klimata pārmaiņām (turpmāk – Konvencijas) ietvaros (Yamin & Depledge, 2004, pp. XXI).

Starptautisko sadarbību var uzlūkot, raugoties caur divām prizmām. Pirmkārt, kā procesu un, otrkārt, kā rezultātu. Starptautisko klimata sarunu procesa izprašanai svarīgas ir abas savstarpēji atkarīgās pakāpes, jo vienošanās panākšanu vai nepanākšanu, kas ir rezultāts, ietekmēs aktieru mijiedarbība- process, kas ir raksturojams kā „divu līmeņu” spēle. Līdz ar to, starptautiskās klimata vienošanās tiek īstenotas, balstoties uz spēļu teoriju pieeju principiem (Barret, 1998, pp.317).

Šādu starptautisku klimata vienošanos, kuras norisinās konferenču formā, rezultāts ir starptautiski līgumi, taču lielā mērā tos var raksturot kā kompromisa vienošanos, jo rezultātā tie nav nedz ambiciozi, nedz sakrīt ar sākotnēji izvirzīto mērķi. Vienlaikus tas, vai vienošanās noslēgsies ar līgumu, ir atkarīga no virknes faktoru, tostarp, diplomātu jeb pirmā līmeņa spēlētāju iemaņām, īpaši attiecībā uz noteikumu mainīšanu tādā veidā, lai vienošanās notiktu, un aktieru savstarpējās sadarbības (Barret, 1998, pp.318).

Lai klimata sarunu rezultātā būtu iespējams panākt vienošanos, ir svarīgi, lai iesaistītie aktieri jau sākotnēji rīkotos, saskaņā ar provizorisko stratēģisko ietvaru, kurš izstrādāts ar mērķi panākt vienošanos un kurā atrunāti vēlamie sasniedzamie mērķi. Klimata vienošanās gadījumā šāds ietvars izrietēs no starptautiskā klimata režīma institucionālajiem pamatiem- Konvencijas (Barret, 1998, pp.318).

Starptautisko sarunas, kuras tiek īstenotas ar mērķi izstrādāt vienotu rīcības plānu klimata izaicinājumu risināšanai, veicina un atvieglo Konvencijas īstenošanas procesu. Šī dialoga ietvaros tika izstrādāts Kioto Protokols kā Konvenciju papildinošs saistošs instruments, kurš industriālajām valstīm nosaka konkrētus emisiju samazināšanas mērķus noteiktos termiņos. Turpmāku rīcību izstrādei valstis ik gadu satiekas Iesaistīto Pušu konferences ietvaros (*Conference of the parties* – turpmāk- COP). COP kalpo par starptautisko sarunu platformu dalībnieku pieredzes un ideju apmaiņai, stratēģiju un rīcībpolitiku apspriedei (Yamin & Depledge, 2004, pp. XXI).

Ir svarīgi izcelt to, ka starptautisko klimata sarunu process norisinās regulāri, jo valstu nostājas dažādu ārēju un iekšēju faktoru rezultātā var mainīties. Līdz ar to, ir svarīgi uzturēt nepārtrauktu komunikāciju. Gadījumā, ja valstis saņem informāciju par to, ka to ekoloģiskās ievainojamības pakāpe ir augstāka, nekā sākotnēji aprēķināts, pastāv daudz lielāka varbūtība, ka valstis mainīs savu nostāju par labu līguma ratifikācijai. Līdzīgas sekas būs arī gadījumā, ja tehnoloģiju progresa rezultātā samazināsies klimata nosacījumu ievērošanas izmaksas (Luterbacher & Sprinz, 2001, pp.70).

Valstu nostāju starptautisko klimata sarunu ietvaros ietekmēs ne vien intereses, bet arī citi faktori- klimata jautājuma svarīguma pakāpe, valsts ekonomiskās attīstības līmenis, kā arī līdz šim īstenotās klimata politikas nacionālajā līmenī. Vienlaikus, ir svarīgi ņemt vērā strukturālos ierobežojumus nacionālajā līmenī. Šeit ir svarīgi pieminēt valstu spēju pielāgot to ekonomikas klimata izaicinājumiem tādā veidā, lai socioekonomiskie aspekti nebūtu pretrunā ar valstu politiski institucionālo kapacitāti. Valstu nostāju un intereses starptautisko klimata sarunu procesā var ietekmēt arī citi faktori (Luterbacher & Sprinz, 2001, pp.70).

Šeit ir svarīgi pieminēt dažādu interešu grupu intereses, piemēram, „piesārņotāji” (ražotāji, lielākie enerģijas resursu patērētāji), „upuri” jeb no paaugstināta siltumnīcefektu izraisošo gāzu koncentrācijas apjoma ciešošās puses, piemēram, lauksaimniecības sektorā iesaistītie, kā arī trešo pušu intereses- tehnoloģiju attīstītāji, novērotāji. Līdz ar to, var secināt, ka „piesārņotāji” būs starptautiskā sarunu procesa un līguma ratifikācijas apspiedošās puses, savukārt, „upuri” rīkosies ar mērķi panākt ambiciozākus nosacījumus starptautiskā līmenī un pēcāk ratificēs līgumu nacionālā līmenī. Trešo pušu intereses parasti ir saskaņā ar „upuru” interesēm, tāpēc pastāv liela iespējamība, ka trešās puses rīkosies ar mērķi veicināt vienošanās panākšanu un pēcāku līguma ratifikāciju nacionālajā līmenī (Luterbacher & Sprinz, 2001, pp.70-71).

Lai starptautiskās klimata sarunas noritētu veiksmīgi, nepietiek vien ar koalīciju izveidi starptautiskajā līmenī un preferenču kopuma pārklāšanos, līderiem ir jāspēj pārliecināt interešu grupas un citus nacionālā līmeņa aktierus par nepieciešamību līgumu ratificēt. Pat, ja vienošanās ir notikusi starptautiskajā līmenī, atslēgas elements ir ratifikācija nacionālajā līmenī, kas ne vienmēr tiek īstenota, kā tas bija novērojams ar Kioto Protokola neratifikāciju ASV gadījumā, kur senāts ar izteiktu vairākumu bloķēja ratifikācijas procesu (Hovi, Sprinz & Bang, 2010). Neskatoties uz to, iepriekšminētā procesa likumsakarības ir lielā mērā atkarīgas no starptautiskā klimata režīma mehānismiem, kuri kalpo par platformu globālas klimata vienošanās panākšanai.

Iepriekšminētās starptautisko klimata sarunu platformas norāda uz to, ka pastāv acīmredzama saite starp likumu un institucionālajiem mehānismiem, kuri tā rezultātā izriet. Jo īpaši spilgti šī tendence ir novērojama klimata politikas sektorā, proti, apliecinājums tam ir aktīvie mēģinājumi panākt vienošanos daudzpusēja regulatīvā ietvara izveidei. Šādas klimata jautājumu risināšanai izveidotās platformas kalpo par vidi, kuras ietvaros tiek izstrādāti daudzpusējie līgumi (Desai, 2013, pp. 1-2).

3.1. Starptautiskais Klimata režīms

Saskaņā ar ANO Vides Programmu, klimata režīms ir starptautisku, nacionālu un vietējā līmeņa institūciju un aktieru kopums, kuru darbība ir vērsta uz klimata pārmaiņu jautājuma risināšanu. Par spīti klimata pārmaiņu potenciālajām postošajām sekām, kuras var tikt radītas pastiprinātās siltumnīcefektu izraisošo gāzu koncentrācijas atmosfērā dēļ, šobrīd starptautisko aktieru rīcība, saskaņā ar ANO Klimata pārmaiņu starpvaldību padomi, ir nepietiekoša apmierinošai emisiju koncentrācijas līmeņa samazināšanai (*Building the Climate Change Regime*, pp.8; Izgūts no: www.unep.org).

Kopš 1987.gada klimata pārmaiņu jautājumi tiek adresēti kā „globāli” un tiek risināti ANO ietvaros daudzpusējā ceļā. Līdz ar klimata pārmaiņu seku novērošanu tika dibināta arī paralēla pētnieciskā platforma vidē notiekošo izmaiņu identificēšanai- ANO Klimata pārmaiņu starpvaldību padome, kura 1990.gadā nāca klajā ar ziņojumu, kurā tika izteikts brīdinājums par bīstamo siltumnīcefekta gāzu koncentrācijas konstanto pieaugumu atmosfērā, kura rezultātā pakāpeniski pieaug zemeslodes vidējā temperatūra. Tam sekoja vairākas starptautiskas konferences un industriāli attīstīto valstu apņemšanās samazināt CO₂ izmešu daudzumu atmosfērā Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas (*OECD*) ietvaros (Yamin & Depledge, 2004, pp. 23).

Rezultātā 1992.gadā tika dibināta atsevišķa platforma klimata pārmaiņu jautājuma uzrunāšanai- ANO Vispārējā Konvencija par klimata pārmaiņām ar mērķi īstenot sadarbību globālās temperatūras kāpuma ierobežošanai un no tā izrietošā klimata pārmaiņu procesa apturēšanai un, pēcāk, apstiprināto Kioto Protokolu saistošu nosacījumu īstenošanai (UNFCCC; Izgūts no: www.unfccc.int).

Līdz ar to, ir iespējams secināt, ka klimata pārmaiņu jautājumi tiek risināti daudzpusējā formātā jau kopš režīma dibināšanas sākumposma un „divu līmeņu” pieeja klimata pārmaiņu konceptā spēlē centrālo elementu, kas vairāku autoru darbos tiek atzīta par procesu visnotaļ palēninošu elementu, jo rezultāts vienmēr ir kompromisa rezultāts ar ievērojami mazāku ambiciozitātes pakāpi, nekā sākotnēji uzstādīts.

Kopumā klimata pārmaiņu režīma dibināšanu var iedalīt piecos posmos. Pirmkārt- pētnieciskais periods, kura laikā tika identificēta problēma, salīdz ar „ozona cauruma” atklāšanu 1987.gadā, otrkārt- dienas kārtības izstrādes fāze, kad klimata pārmaiņas no zinātniskās dienas kārtības jautājuma nokļuva politiskās dienas kārtības prioritāšu saraksta augšgalā (1985-1988), treškārt- pirms-diskusiju periods, kad valdības sāka aktīvi iesaistīties klimata sarunu procesā (1988-1990), ceturtkārt, formālā sarunu fāze, kas rezultējās ar ANO Vispārējās Konvencijas par klimata pārmaiņām dibināšanu 1992.gadā, kā arī, piektkārt, *post-*vienošanās fāze, kuras ietvaros noritējušo sarunu rezultātā 1997.gadā tika pieņemts Kioto Protokols (Luterbacher & Sprinz, 2001, pp.23-24).

Starptautiskais klimata režīms tika dibināts ne vien ar mērķi risināt klimata jautājumus augstākajā politiskajā līmenī, bet arī ar mērķi nodrošināt informatīvo bāzi arī citiem, tostarp, nevalstiskajiem aktieriem, kā arī kopumā kalpo par „*top-down*” informatīvo kanālu informācijas netiešai integrācijai nacionālā līmeņa rīcībpolitikās. Neskatoties uz to, par vienu no starptautiskā klimata režīma trūkumiem tiek minēts komunikācijas trūkums starptautisko un nacionālo līmeni, jo režīma ietvaros izstrādātā informācija nereti ir ar ierobežotu pieejamību (Yamin & Depledge, 2004, pp. 526).

Starptautiskā klimata režīma pamatmērķis ir siltumnīcefektu izraisīto gāzu koncentrācijas samazināšana atmosfērā. Līdz ar to, režīma efektivitāte lielā mērā tiek mērīta, balstoties uz šo indikatoru. Lai šo mērķi realizētu, tiek īstenota „divu līmeņu” spēles pieeja. Starptautiskajā līmenī izstrādāto vadlīniju integrācija nacionālajā līmenī būs atkarīga no valstu interesēm, „*cost-benefit*” analīzes un to savstarpējās mijiedarbības- tā, lai vienas valsts rīcība rezultātā neapdraudētu citas valsts globālo konkurētspēju. Līdz ar to, režīma panākumi būs kolektīvas darbības rezultāts, taču tā efektivitāte būs tiešā veidā atkarīga no valstu lēmumiem (Yamin & Depledge, 2004, pp. 526).

Starptautiskais klimata režīms atstāj ievērojamu iespaidu ne vien uz valstīm un to rīcībpolitikām, bet arī uz trešajām pusēm- nevalstiskajām organizācijām un uzņēmējdarbības sektoru, kuri, savukārt, „divu-līmeņu” spēles ietvaros ir atslēgas elements līguma ratifikācijas procesa veicināšanai vai kavēšanai. Vienlaikus, klimata režīms ietekmē ne vien valstu un nevalstisko organizāciju rīcību, bet arī citu starptautisko un reģionālo organizāciju dienas kārtību. Tādā veidā tiek radīts papildus spiediens valdībām, izvērtējot nepieciešamību ratificēt klimata vienošanās līgumu nacionālajā līmenī (Yamin & Depledge, 2004, pp. 526).

Klimata režīms veicina klimata jautājumu risināšanu ne vien, nodrošinot informatīvo bāzi un spiedienu uz nacionālā līmeņa līderiem, bet arī, nodrošinot finanšu mehānismus un finanšu piesaistes kanālus režīma mērķu turpmākai realizēšanai un nevienlīdzīgo nosacījumu starp starptautiskajiem aktieriem harmonizēšanai, proti, kalpojot par dalību motivējošu

instrumentu ne vien industriāli attīstītajām valstīm, bet arī attīstības valstīm, kurām citādi emisiju daudzuma samazināšana nacionālajās dienas kārtībās nav prioritāte. Tādējādi, ar šādiem papildus instrumentiem veicinot klimata vienošanās panākšanu un sākotnēji izvirzīto mērķu izpildi (Yamin & Depledge, 2004, pp. 563).

Vides un klimata jautājumi nekad nav bijuši adresēti tik aktīvi kā 21.gs., vienlaicīgi spējot piesaistīt plašu politisko kapitālu, mediju uzmanību, tādā veidā strauji mainot sabiedrības uzskatus par šo konceptu. Pēdējo divu desmitgažu laikā klimata pārmaiņu jautājums starptautiskajā dienas kārtībā tiek skatīts kā „21.gs. cilvēces attīstības izaicinājums”. Līdz šim sasniegtie rezultāti lielā mērā ir bijuši atkarīgi no globālas platformas-starptautiskā klimata režīma dibināšanas 20.gs. beigās, tādējādi spējot iesaistīt nacionālā līmeņa valdības konstruktīvā diskusijā par šī jautājuma potenciālajām risināšanas shēmām (Brunnée, Doelle & Rajamani, 2011, pp.1).

Iemesls globālas platformas dibināšanai ar klimata pārmaiņām saistīto jautājumu risināšanai ir lielā mērā pamatojams ar to, ka klimata pārmaiņas ir globāls fenomens, kurš vienlīdz lielā mērā ietekmē visus pasaules reģionus, līdz ar to, šī jautājuma risināšanai ir nepieciešama vienota un saskaņota starptautisko aktieru darbība. Taču klimata režīma ietvaros valstu starpā pastāv domstarpības, jo pastāvošā plaša starp attīstītajām un attīstības valstīm, kas raksturojama kā valstī saražotais ikgadējais siltumnīcefektu izraisošo gāzu apjoms, kas nonāk atmosfērā, industriālās attīstības pakāpe, ekonomiskā situācija valstī, nacionālās prioritātes un ievainojamība attiecībā uz klimata jautājumu aktualizēšanos ir nopietns šķērslis problēmrisināšanas kopsaucēja atrašanai (Brunnée, Doelle & Rajamani, 2011, pp.60-61).

Vienlaikus, attiecībā uz starptautisko režīmu regulatīvo procesu, ir jāmin, ka tas ir visnotaļ nenoteikts un nav strikti definēts, to lielā mērā nosaka starptautiskajā vidē pastāvošā anarhija. Savukārt, nenoteiktība ir viens no faktoriem, kas attur valstis atzīt režīmu par legītīmu un aktīvi iesaistīties tā darbībā. Valstu atturību „divu līmeņu” pieejas ietvaros veicina arī (klimata) jautājuma zinātniskā pamatojuma nepietiekamība, ekonomiskie apsvērumi un nacionālā līmeņa koalīciju politiskās preferences. Iepriekšminētie faktori ir veicinājuši stingrāka ietvara izveidi. Turpmāk tiks aplūkoti režīma regulatīvie ietvari (Desai, 2013, pp. 171).

Ņemot vērā to, ka klimata režīms ir ticis dibināts Apvienoto Nāciju Konvencijas par Klimata pārmaiņām ietvaros (turpmāk- Konvencija), tās elastības un vispārīguma pakāpes dēļ ir uzskatāms par „maigo likumdošanu”, jo Konvencija neparedz saistošus noteikumus un nosacījumus dalībai, taču kā klimata mērķus realizējošs instruments Konvencijas paspārnē ir ticis dibināts Kioto Protokols, kurš ir saistošs un var tikt uzskatīts par „cieto likumdošanu”. Šo platformu ietvaros norisinās starpvaldību diskusijas „divu līmeņu” formātā, taču šāda pieeja ir

iemesls režīma nosacījumu „mīkstināšanai” sarežģītā divpakāpju harmonizācijas procesa dēļ (Brunnée, Doelle & Rajamani, 2011, pp.2).

Konvencija un Kioto Protokols ir strukturēti ap diviem fundamentāliem priekšnosacījumiem. Pirmkārt, abas platformas ir preskriptīvas, kvantitatīvas un ierobežota termiņa pieejas. Konvencija un Kioto Protokols ir kvantitatīvas pieejas, kas vērstas uz siltumnīcefektu izraisošo gāzu izmešu samazināšanu atmosfērā noteiktā laika periodā, un šie nosacījumi ir izstrādāti piekāpšanās un valstu preferenču harmonizācijas rezultātā (Brunnée, Doelle & Rajamani, 2011, pp.2-3).

Otrkārt, šobrīd pastāvošo klimata režīma viens no raksturojošajiem elementiem ir nevienlīdzība. Proti, Kioto Protokols kā saistošs instruments sākotnēji ir ticis izstrādāts ar mērķi samazināt siltumnīcefektu izraisošo gāzu apjomu kā apņemšanās industriāli attīstītajām valstīm, kuras Konvencijas dibināšanas laikā bija ievērojamākās piesārņotājas (Brunnée, Doelle & Rajamani, 2011, pp.3).

Platformu sākotnējā versija neparedzēja industriāli attīstīto valstu skaita pieaugumu. Līdz ar to, klimata režīma līderība balstās industriāli attīstītajās valstīs. Lai gan vēsturiski šāda pieeja var tikt uzskatīta par pamatotu, jo līdz šim saražotais emisiju apjoms atmosfērā ir bijis lielā mērā „vecu rietumvalstu” atbildībā, tomēr raugoties ilgtermiņā un ņemot vērā straujo trešo valstu attīstības pakāpi, tops skaidrs, ka šādi nosacījumi būs izteikti nevienlīdzīgi attiecībā uz globālās konkurētspējas saglabāšanu un turpmāko emisiju koncentrācijas apjoma kontrolēšanu (Brunnée, Doelle & Rajamani, 2011, pp.3).

Starptautisko klimata režīmu raksturojošie elementi ir līderība un nevienlīdzīgi nosacījumi. Daudzpusējo sarunu ietvaros atšķirīgi nosacījumi attīstītajām un attīstības valstīm nav reta parādība, tomēr tie ir izteikti spilgti starptautiskā klimata režīma ietvaros, jo tā ietvaros laicīgi netika ņemtas vērā starptautiskās politiskās platformas mainīgās reālijas- lielā mērā tieši pielietotās laikietilpīgās „divu-līmeņu” pieejas dēļ, kuras ietvaros panākt laicīgu klimata vienošanos Kioto Protokola nākamajam periodam vēl līdz šim nav izdevies (Brunnée, Doelle & Rajamani, 2011, pp.3).

Vienlaikus jāpiemin, ka Konvencija un Kioto Protokols ir vienīgi daudzpusējie vides un klimata līgumi, kuri paredz atsevišķus nosacījumus attīstītajām valstīm un attīstības valstīm. Kioto Protokols paredz dažādus nosacījumus valstīm, kuras uzskaitītas Konvencijas pirmajā pielikumā (*Annex I*)- attīstītajām valstīm, nosakot, ka tām jāsamazina emisiju līmenis vismaz par 5%, salīdzinot ar 1990.gadu (laika periodā no 2008.līdz 2012.gadam). Savukārt, nosacījumi attīstības valstīm (*non-Annex I*), ir nevis kvantitatīvi, bet gan kvalitatīvi un ir izteikti vadlīniju formā emisiju līmeņa atmosfērā mazināšanas rīcībpolitiku un stratēģiju izstrādei (Brunnée, Doelle & Rajamani, 2011, pp.3).

Ņemot vērā iepriekšminēto plaisu nosacījumos emisiju līmeņa samazināšanai starp attīstītajām valstīm un attīstības valstīm, kā arī vairāku līdz šim industriāli neattīstītu starptautisko aktieru attīstības pakāpes maiņai, attiecībā uz nākamo Kioto Protokola periodu, laika posmam no 2015.līdz 2020.gadam, valstis starpvaldību diskusiju rezultātā „divu-līmeņu” spēles ietvaros izstrādā vienošanos starptautiskajā arēnā valdošajai situācijai atbilstošu nosacījumu izstrādei ar mērķi panākt vienlīdzīgus nosacījumus visām iesaistītajām pusēm un, vienlaikus, nezaudēt jau Kioto Protokolu ratificējušās puses, kā arī piesaistīt jaunus aktierus klimata režīma mērķu pilnvērtīgai izpildei. Līdz šim valstis nav spējušas panākt gala vienošanos par principiem un formulām jaunās vienošanās nosacījumu izstrādei.

3.2. Starptautisko Klimata sarunu institucionālais ietvars- ANO Vispārējā konvencija par klimata pārmaiņām

Dalība starptautiskās klimata likumdošanas mehānismos ir atslēgas elements sekmīgai klimata režīma funkcionēšanai un vispārējās starptautiskās sadarbības uzlabošanai. ANO Vispārējā konvencija par klimata pārmaiņām (turpmāk- Konvencija) var tikt klasificēta kā „maigais” likums („*soft law*”) visām tajā iesaistītajām pusēm, jo neparedz saistošas prasības. Taču Konvencija paredz divus centrālos nosacījumus: izstrādāt nacionālā līmeņa rīcības plānus emisiju līmeņa kontrolei un dibināt nacionālā līmeņa mehānismus emisiju līmeņa noteikšana (Von Stein, 2008, pp.247).

1992.gadā dibinātā universālā (195 valstis aptverošā) sadarbības platforma tika radīta ar mērķi risināt klimata jautājumus- apturēt vidējās zemeslodes temperatūras straujo kāpumu, kas ir galvenais klimata pārmaiņu procesu iniciējošais iemesls (UNFCCC; Izgūts no: www.unfccc.int).

Neviens no nosacījumiem neparedz samazinājumu valstī saražoto emisiju līmeņa samazinājumam, taču Konvencija mudina samazināt siltumnīcefektu izraisīto gāzu līmeni ar mērķi atgriezties pie 1990.gadā esošās emisiju koncentrācijas atmosfērā. Taču šie nosacījumi nav saistoši. Kopumā Konvencijas mērķis ir izstrādāt principu, normu un mērķu kopumu sadarbības veicināšanai klimata jautājuma kontekstā (Von Stein, 2008, pp.247).

Lai gan Konvenciju parakstījušās puses ir apņēmušās izvairīties no cilvēces izraisītiem postījumiem klimata sistēmai, globāla vienošanās šī mērķa efektīvai izpildei vēl nav panākta, kā arī Konvencijas lietderīgumu nav iespējams izmērīt, jo tās ietvaros nav izvirzīti saistoši mērķi tajā iesaistītajiem aktieriem, tai ir rekomendējoša bāze. Taču, neskatoties uz to, Konvencija ir zinātniski pamatots un samērā balansēts instruments klimata pārmaiņu jautājuma adresācijai, vienlaikus tai ir plašs politiskais atbalsts, kas ir pamatojams ar to, ka Konvencija nemudina valstis uzsākt nekavētu rīcību emisiju samazināšanai, gluži pretēji,

ņemot vērā to, ka Konvencija ir balstīta „*soft law*” principos, dalībvalstu dalību lielā mērā ir motivējusi visnotaļ augstā elastības pakāpe (Yamin & Depledge, 2004, pp. 570).

3.2.1. Kioto Protokols

Starptautiskās klimata sarunas norisinās paralēli divos formātos- Konvencijas ietvaros, kas ir visaptveroša un ar universālu dalību, ASV un lielākās attīstības valstis ieskaitot, un Kioto Protokola formātā, kuru nedz ASV, nedz attīstības valstis šobrīd nav ratificējušas, tāpēc ir vērts izcelt Kioto Protokolu kā spilgtu „divu līmeņu” spēles piemēru ne vien tāpēc, ka valstis nespēj panākt vienošanos, bet arī tāpēc, ka valstu uzvedību šajā gadījumā raksturo „cietumnieku dilemmas” fenomens un, līdz ar to, valstu lēmums ratificēt vai neratificēt Kioto Protokolu būs atkarīgs ne vien no Kioto Protokolā atrunātajiem nosacījumiem, bet gan – lielākā mērā tieši no citu aktieru rīcības- ratificēt vai neratificēt, tādējādi vienošanos procesu iedzenot šķietamā strupceļā (Brunnée, Doelle & Rajamani, 2011, pp.5).

Kioto Protokols stājās spēkā 2005.gada 16.februārī- pirmās COP tikšanās laikā, kā arī vienpadsmitās Konvencijas tikšanās ietvaros sākās diskusijas par klimata režīma potenciālo strukturizāciju pēc pirmā Kioto Protokola termiņa beigām- pēc 2012.gada. Lai panāktu vienošanos, tika aizsākti uzreiz divi procesi: „*Ad Hoc*” formāta darba grupa apņemšanās nosacījumu izstrādei attīstītajām valstīm pēc 2012. Gada Kioto Protokola ietvaros, kā arī Dialogs par ilgtermiņa sadarbību Konvencijas ietvaros. Dialogs, kura ietvaros tika uzsvērtā attīstība un nabadzības novēršana, aptvēra visu iesaistīto pušu darbības, taču nebija nedz saistošs, nedz aizsāka atvērtas diskusijas jaunu saistību izstrādei. Jāatzīmē, ka Dialogs rezultējās „Bali rīcības plānā”, kurš tika pieņemts 2007.gadā un kura ietvaros tika aizsākts process klimata pārmaiņu režīma pilnveidošanai un „vienošanās” panākšanai turpmākajam periodam turpmāko COP diskusiju ietvaros (Brunnée, Doelle & Rajamani, 2011, pp.5).

Kioto Protokola ratifikāciju lielā mērā ietekmē valstī esošo vides un klimata nevalstisko organizāciju un interešu grupu lobījs, kā arī pārnacionālu vides organizāciju mēģinājumi ietekmēt valdības viedokli no ārienes. Vienlaikus, ir iespējams identificēt vairākas Kioto Protokola ratifikāciju veicinošas likumsakarības. Proti, Kioto Protokola ietvaros noteiktie elastības mehānismi veicina attīstības valstu vēlēšanos ratificēt Kioto Protokolu, taču, gluži pretēji, attur industriāli attīstītās valstis, kuras šādu rīcību uzskata par nevienlīdzīgus nosacījumus globālajai konkurencei veicinošu (Von Stein, 2008, pp. 261).

Līdz ar to, var secināt, ka attīstīto valstu atturību ratificēt Kioto Protokolu veicina tā ietvaros izstrādātie piekāpšanās mehānismi, savukārt, vienmērīgs no Kioto Protokola izrietošo priekšrocību sadalījums veicinātu valstu preferenču kopuma pārklāšanos, piemēram, vienmērīgs finansējums un tehnoloģiju nodrošinājums. Saskaņā ar autori Fon Šteinu (*Von*

Stein), priekšrocības un papildus ieguvumi, ratificējot Kioto Protokolu, mudina valstis ratificēt Kioto Protokolu daudz aktīvāk arī nepietiekamas informatīvās bāzes par citu aktieru potenciālo rīcību gadījumā (Von Stein, 2008, pp. 261).

Kopumā var secināt, ka „maigā” likumdošana ir valstīm ratifikācijai daudz pievilcīgāka un izdevīgāka, nekā „cietā”, likumdošana, jo paredz visnotaļ plašas elastības iespējas, kā arī tā nenosaka konkrētus ceļus emisiju līmeņa samazināšanai, tādējādi kalpojot par vadlīnijām valstu individuālo rīcībpolitiku izstrādei. Turpretim, „cietā” likumdošana lielā mērā sniedz universālus modeļus emisiju līmeņa samazināšanai, tādējādi valstis ne vienmēr šādu ietvaru vēlēšies ratificēt, jo saskaras ar dažādu faktoru – ekonomisku, politisku, ģeogrāfiskā izvietojuma, vides un klimata jūtīguma u.c, specifiku, un šādi nosacījumi apņemšanos padara drīzāk par apgrūtinājumu, nekā ieguvumu (Von Stein, 2008, pp. 262).

Vienlaikus, no „cietās” likumdošanas izrietošie piekāpšanās mehānismi ir galvenais iemesls „divu līmeņu” sarunu ieilgumam, jo valstis rūpīgi izvērtēs jebkuru iespējamību piekāpties ne vien kā savu stratēģiju, bet arī kā citu aktieru potenciālo rīcību. Šeit atslēgas elementu spēlēs „*cost-benefit*” analīze un, tādējādi, pat, ja starptautiskajā līmenī valstis būs gatavas piekāpties, nacionālā līmeņa aktieru diskusiju rezultāts vien izteikti retos gadījumos izrādīsies tāds, kas būtu pretrunā ar nacionālajām interesēm un preferencēm (Von Stein, 2008, pp. 263).

Kioto Protokola ratifikācijas procesu kopumā ietekmē arī informācijas pieejamības un caurredzamības aspekti. Jo lielākas būs valstij aizdomas par to, ka Kioto Protokola ratifikācija var izrādīties ekonomiski vai politiski neizdevīga, jo mazāka būs iespējamība, ka valsts protokolu ratificēs un tādējādi paliks ārpus režīma. (Von Stein, 2008, pp. 263). Līdz ar to, var secināt, ka valstis ratificēt līgumu mudinās izdevīguma princips un augstas elastības iespējas pielāgot līguma nosacījumus nacionālajai likumdošanai ar iespējami mazākām izmaksām.

4. CEĻĀ UZ GLOBĀLAS KLIMATA VIENOŠANĀS PANĀKŠANU

Iepriekšminēto procesu īstenošana un pārskatīšana-tātad process ceļā uz globālas klimata vienošanās panākšanu - norisinās Līgumslēdzēju pušu konferences ietvaros (*Conference of the parties*, turpmāk- COP). Tā ir augstākā lēmumpieņemšanas iestāde klimata sarunu kontekstā, tās dalībvalstis ir Konvenciju ratificējušās valstis. COP atbildībā ir klimata starptautisko sarunu īstenošana ar mērķi panākt vienošanos klimata pārmaiņu jautājuma risināšanai, kā arī panākt vienošanos par Kioto Protokola turpmāko periodu saistību nosacījumiem (Climate Change: An Overview, 2007, pp. 16; Izgūts no: www.un.org/desa).

Līdz ar to, iesaistīto pušu uzdevums ir pārskatīt Konvencijas īstenošanu un izvērtēt tajā iesaistīto pušu saistību nosacījumus un to īstenošanas efektivitāti attiecībā pret Konvencijā izvirzīto mērķi, vienlaikus ņemot vērā jaunākos zinātniskos atklājumus un valstu pieredzi šajā kontekstā. Turpmāk tiks analizēts process ceļā uz globālas klimata vienošanās panākšanu COP jeb „divu līmeņu” spēles ietvaros ar mērķi noteikt to, vai šāds lēmumpieņemšanas modelis kavē vai veicina globālas vienošanās panākšanu.

Klimata jautājuma risināšana tā augstās sarežģītības pakāpes dēļ vienlaikus kalpo par izaicinājumu starptautiskajai likumdošanai, kuras stāšanās process bija vienlīdz komplikēts. Ceļš uz klimata vienošanos aptver visas tās politikas nozares jomas, kuras ir saistītas ar fosilos resursu patēriņu, tādējādi tiešā veidā ietekmējot valstu ekonomiku. Vienlaikus vienošanās procesu par komplikētu padara klimata jautājuma risināšanas ilgtermiņa daba un nenoteiktība jautājuma pētniecības jomā. Līdz ar to, valdības pamatotu iemeslu dēļ ir piesardzīgas stāties starptautiskajā likumdošanā atrunātās saražoto siltumnīcefektu izraisošo gāzu emisiju daudzuma samazināšanas saistībās. Galvenokārt nacionālā līmeņa valdības uztrauc globālās konkurētspējas jautājums un neziņa par citu aktieru rīcību attiecībā uz klimata mērķa sasniegšanu (Danish, 2007, pp.10).

Viens no starptautisko klimata vienošanās panākšanu kavējošajiem faktoriem ir meklējams „divu līmeņu” pieejas institucionālajā struktūrā. Proti, pat ja aktieriem izdodas panākt vienošanos starptautiskajā līmenī, tās ratificēšana nacionālajā līmenī būs atkarīga no pie varas esošo līderu/koalīciju preferencēm un šis vienošanās panākšanai nepieciešamais elements ir visnotaļ nenoteikts un neparedzams, jo pie varas esošie līderi periodiski mainās.

Līdz ar to, ilgtermiņa nacionālās klimata stratēģijas izstrāde var tikt apdraudēta, turklāt, vienlaikus var tikt apdraudēts globālās stratēģijas attīstības temps. Tāpēc nacionālā līmeņa preferences, kas gan radušās koalīciju un „tirgošanās” procesa rezultātā ir atslēgas elements, kas ietekmēs globālas klimata vienošanās panākšanu. Lielā mērā iepriekšminētais atsedz „divu līmeņu” pieejas galveno trūkumu- nacionālā līmeņa procesu atrautību no

starptautiskajā dienas kārtībā nospraustajiem mērķiem, tādējādi kavējot globālas klimata nostājas panākšanu (Danish, 2007, pp.11-12).

4.1. 2010.gada Kankūnas konference

Starptautisko klimata sarunu kontekstā ir svarīgi izcelt Kankūnas vienošanos jeb COP 16, kas bija ievērojama ar to, ka lēmumpieņemšanas procesā par vienošanos Kioto Protokola nākamajam periodam tika aktīvi iesaistītas attīstības valstis (*Milestones on the road to 2012: The Cancun Agreements*; Izgūts: www.unfccc.int/key_steps/cancun_agreements/). „Divu līmeņu” spēles ietvaros tas ir nozīmīgi, jo starptautiskā līmeņa diskusijas, kas ir vienošanās pirmais posms, var tikt manāmi traucētas nespējas atrast kopsaucēju jeb panākt preferenču loka pārklāšanos starp attīstītajām valstīm un attīstības valstīm dēļ (Putnam, 1988).

Kankūnas klimata konferences jeb COP 16 unikalitāti lielā mērā apliecināja ne vien aplūkojamo jautājumu klāsts un jaunu pieeju globālas klimata vienošanās panākšanas veicināšanai izstrāde, bet arī konferencē iesaistīto valstu loks- iesaiste bija gan globāla, gan arī plaši pārstāvēta. Starptautisko sarunu dalībnieki bija gan valdību pārstāvji, gan neitrālās ANO pārstāvošās puses- ar mērķi veicināt vienošanās panākšanu un klimata mērķu izpildi, nevis veicināt nacionālo interešu pildīšanu (Cozier, 2011, pp.8-10).

Tāpēc, lielā mērā arī balstoties uz iepriekšminētajiem rādītājiem, Kankūnas vienošanās ir atzīstama par līdz šim (klimata pārmaiņu risināšanas metožu ziņā) visaptverošāko un attiecībā uz izvirzītā mērķa sasniegšanu vistālredzīgāko sanāksmi, kura kalpos par vienu no pamata pilāriem arī fināla vienošanās ietvaros par post-Kioto Protokola nosacījumu izstrādi COP 21 laikā Parīzē (Hedegaard, C., 2010, pp. 175-179).

Process vienošanās panākšanai par provizoriskajiem nosacījumiem nākamajam Kioto Protokola periodam izpaudās kā visu Konvencijā iesaistīto pušu, tostarp, Kioto Protokola *Annex I* jeb industriāli attīstīto un *Annex II* jeb attīstības valstu indikatīvo emisiju līmeņa samazināšanas mērķu izvirzīšanu, kuri varētu stāties spēkā līdz ar vienošanās panākšanu par post-Kioto Protokola periodu (*Milestones on the road to 2012: The Cancun Agreements*; Izgūts: www.unfccc.int/key_steps/cancun_agreements/).

Taču starptautiskā līmeņa vienošanās panākšana šajā kontekstā COP 16 ietvaros nenoritēja, saskaņā ar iecerēto. Proti, vienošanās panākšanai ir nepieciešams spēt rast kopsaucēju starp visām sarunās iesaistītajām pusēm, taču šādas vienošanās panākšana nereti rezultējas kompromisa scenārijā, kurš ir ar zemāu ambiciozitātes pakāpi, nekā sākotnēji iecerēts.

Kankūnas vienošanās gadījums nebija izņēmums- valstu apņemšanās emisiju apjoma samazināšanai rezultātā sastādīja 60% no nepieciešamā apjoma klimata sarunu mērķa

īstenošana - nepieļaujot augstāku temperatūras kāpumu, kā par diviem grādiem pēc Celsija skalas. „Divu līmeņu” spēles kontekstā spēja rast kompromisu starp visām iesaistītajām pusēm tiek uzskatīta par vienošanās veicinošu soli, taču sarunu efektivitāti attiecībā uz izvirzītā mērķa sasniegšanu apliecina arī kompromisa vienošanās spēja izpildīt sākotnēji uzstādītā mērķa nosacījumus. (Zhao, Chai, Wang & Li, 2013, pp.1027-1028).

Kompromisu lielā mērā izskaidro augstās emisiju līmeņa samazināšanas izmaksas, šis faktors var attiecīgi arī kalpot par starptautisko sadarbību veicinošu vai kavējošu elementu, un, Kankūnas konferencē ambiciozo mērķu harmonizēšana un piezemētākiem spilgti atspoguļoja labi funkcionējošos starpvalstu sadarbības mehānismu (Bosetti & Frankel, 2011, pp.10-31).

Papildus valstu provizoriskā apņemšanās līmeņa identificēšanai emisiju līmeņa samazināšanas mērķa īstenošanai, Kankūnas sarunu laikā tika īstenota arī turpmākā rīcības plāna apzināšana un tika īstenots arī progresa pārskats, tostarp, arī attiecībā uz mērķu izpildi, saskaņā ar IPCC pētījumiem. Abas iepriekšminētās aktivitātes ir nozīmīgas „divu līmeņu” saruna procesa veicināšanai, jo ir faktori, kas veicina caurredzamību, tādējādi vienlaikus mazinot „divu līmeņu” spēlei raksturīgo „cietumnieku dilemmas” efektu. Vienlaikus, kopīgas ainas izstrādāšana par nākotnē nozīmīgākajām rīcībām izvirzītā mērķa sasniegšanai kalpos par turpmākās sarunu gaitas un, līdz ar to, vienošanās panākšanu „divu līmeņu” spēles ietvaros atvieglojošu elementu (Rajamani, 2011, pp.499-502).

4.2. Kankūnas vienošanos „divu līmeņu spēles” ietvaros veicinošie un kavējošie faktori

Starp visām iepriekš noritējušajām starptautiskajām sarunām COP ietvaros ar mērķi panākt vienošanos, Kankūnas vienošanās ir izceļama kā unikāls gadījums, jo tā bija pirmā globālā līmeņa daudzpusējā sanāksme „divu līmeņu” spēles ietvaros, kurā tika iesaistītas gan industriāli attīstītās, gan attīstības valstis. Proti, pirmo reizi globālo aktieru nacionālā līmeņa plāni tika atspoguļoti starptautiskā klimata ietvarā tālākai integrēšanai Konvencijā (*Milestones on the road to 2012: The Cancun Agreements*; Izgūts: www.unfccc.int/key_steps/cancun_agreements/).

Vienlaikus, Kankūnas vienošanās ir izceļama arī kā līdz šim visaptverošākā klimata vienošanās pakotne, kuras ietvaros tika adresēts viens no būtiskākajiem globālu klimata vienošanos (par post-Kioto Protokolu) kavējošajiem faktoriem- plaisa starp industriāli attīstītajām un attīstības valstīm. Līdz ar to, šajā gadījumā COP 16 sanāksmes ietvaros valdību pārstāvji „divu līmeņu” sarunu ietvaros vienojās par finanšu un tehnoloģiju atbalsta

mehānismu izstrādi ar mērķi veicināt attīstības valstu spējas pielāgoties klimata pārmaiņu jautājuma risināšanas nosacījumiem (Bosetti & Frankel, 2011, pp.1-3).

Jāuzsver, ka Kankūnas vienošanās gadījumā īpaši spilgti izpaudās mēģinājumi ieviest papildus mehānismus, kuri veicinātu globālas vienošanās „divu līmeņu” spēles ietvaros panākšanu, kas ir viens no galvenajiem nosacījumiem valstu iespēju harmonizēšanai. Proti, ar šādu atbalsta mehānismu izveidi attīstības valstis spēj pielāgot savas rīcībpolitikas nacionālajā līmenī klimata mērķa sasniegšanai tā, lai starptautiskajā līmenī panāktā vienošanās pēcāk varētu tikt ratificēta un arī realizēta nacionālajā līmenī (*Cancun Agreements*; izgūts no: www.cancun.unfccc.int/).

Kankūnas vienošanās kalpoja par priekšnosacījumu tam, lai pēcāk globāla vienošanās par post-Kioto Protokolu varētu tikt panākta un par galvenajiem instrumentiem šī mērķa īstenošanai ir minami sekojoši elementi: *vienošanās par emisiju līmeņa samazināšanas rādītājiem (1), caurredzamības līmeņa veicināšana (2), tehnoloģiju attīstīšana (3), finanšu atbalsta mehānismu dibināšana (4), pielāgošanās mehānismu izstrāde (5), emisiju „neutralizēšanas” platformu jeb meža platību pasargāšana un veicināšana (6), kā arī - valstu institucionālās kapacitātes veicināšana ar mērķi novērst birokrātiskos šķēršļus ceļā uz klimata mērķa sasniegšanu (7)* (*Decisions adopted by the Conference of the Parties*, izgūts no: www.unfccc.int/resource/docs/2010/cop16).

Vienošanās par emisiju līmeņa samazināšanas rādītājiem (1) paredz skaidru mērķu un laika grafika izstrādi cilvēku darbības rezultātā saražoto SEG gāzu līmeņa atmosfērā samazināšanai, kā arī iepriekš sasniegto rezultātu monitoringu- ar mērķi nepieļaut vidējās zemeslodes temperatūras kāpumu vairāk kā par diviem grādiem pēc Celsija skalas. Vienlaikus, šī elementa ietvaros tiek paredzēta iespējami plašāka globālo aktieru loka iesaiste ar mērķi mazināt „divu līmeņu” spēlei klimata sarunu procesā raksturīgo „cietumnieku dilemmas” efektu, tādējādi nosakot caurredzamus un vienlīdzīgus nosacījumus visiem daudzpusējās sarunās iesaistītajiem aktieriem (Bosetti & Frankel, 2011, pp. 17-25).

Savukārt, caurredzamības līmeņa veicināšana(2) izpaužas kā starptautiskā līmeņa rīcību un procesu pārskatāmības un caurredzamības līmeņu paaugstināšana, kas tiek īstenota ar diviem mērķiem- veicināt klimata mērķa efektīvu īstenošanu un veicināt valstu savstarpējo uzticību, lai gala sarunās par post-Kioto Protokola periodu valstīm būtu skaidra izpratne par katra Kioto Protokola nosacījumu īstenošanā iesaistītā aktiera iepriekšējo pienesumu attiecībā uz mērķa sasniegšanu, tādējādi kļiedējot šaubas par Kioto Protokola rīcības attiecībā uz izvirzītā mērķa sasniegšanu efektivitāti (*Cancun Climate Change Conference*; Izgūts no: https://unfccc.int/meetings/cancun_nov_2010/meeting/6266.php).

Par klimata jautājuma risināšanas metodi skeptisko valstu nostāju lielā mērā ir iespējams grozīt gadījumā, ja tiek nodrošināti papildus atbalsta mehānismi šī mērķa sasniegšanai. Viens no šādiem elementiem ir tehnoloģiju attīstīšana (3), kura veicina vienādu spēles nosacījumu attīstīšanos, tādējādi veicinot to, ka valstu preferenču loks ceļā uz globālas klimata vienošanās par post-Kioto protokolu spēs savstarpēji pārklāties tādā veidā, lai ievērojami nemazinātu sākotnēji izvirzītā mērķa ambiciozitātes pakāpi (Chandani & Siegle, 2010, pp.6).

Arī finanšu atbalsta mehānismi(4) ir valstu uz pielāgošanās klimata mērķu sasniegšanas veicināšanai vērstajiem papildus mehānismiem, taču, vienlaikus, ir nepieciešams atzīmēt, ka tas ir viens no galvenajiem valstu motivējošiem faktoriem, jo finanšu atbalsta shēmas sniedz iespēju ievērojami mazināt tos šķēršļus, kuri saistīti ar nevienlīdzīgajiem nosacījumiem attiecībā uz emisiju līmeņa mazināšanu un kuri tiešā veidā apdraud valstu globālo konkurētspēju, un, attiecīgi, arī valstu vēlmi uzņemties saistības klimata pārmaiņu mērķa risināšanai. „*Green Climate fund*” fonda izveide šajā kontekstā ir minama kā ievērojamākais solis valstu pielāgošanās spēju veicināšanai (Grubb, 2011, pp.847).

Iepriekš minētais elements lielā mērā sasaistās ar pielāgošanās mehānismu izstrādi (5) kā vienošanās veicinoša faktora attīstīšanu. Arī šis elements sasaucas ar Kankūnas vienošanās centrālo jautājumu- attīstīto un attīstības valstu atšķirību mazināšana, jo tas lielā mērā ir ticis izstrādāts, lai adresētu mazaizsargāto iedzīvotāju grupu globālā kontekstā, ar mērķi veicināt vienmērīgi īstenotas rīcības klimata mērķu sasniegšanai starp visām iedzīvotāju grupām un tādā veidā veicinātu sadarbību (Zhao, Chai, Wang & Li, 2013, pp.1027-1028). Šis faktors ir svarīgs, jo tas ir viens no valstu atturēšanos veicinošajiem aspektiem „divu līmeņu” klimata sarunu ietvaros.

Emisiju „neitralizēšanas” platformu jeb meža platību pasargāšana un veicināšana (6) ir vēl viens elements, kas ticis izstrādāts ar mērķi mazināt vienošanās kavējošo faktoru daudzumu, jo tas ir izmaksu ziņā relatīvi nedārgs veids, kā veicināt klimata mērķu izpildi bez lieliem papildus ieguldījumiem. Lai gan meži ir ienākumu avots īpaši attīstības valstu vidū (spilgti novērojams Dienvidamerikas reģionā), tie vienlaikus ir arī viens no nozīmīgākajiem veidiem palielinātā SEG izmešu daudzuma atmosfērā seku novēršanai, jo tie kalpo par to neitralizēšanas platformu (Dooley, 2010, pp.1-2).

Izvirzītie klimata mērķi, kas izriet no „divu līmeņu” sarunām nereti netiek ratificēti nacionālajā līmenī nevis tāpēc, ka tas nesaskan ar valstu nacionālajām interesēm vai ilgtermiņa mērķiem, bet gan tieši tāpēc, ka pastāv zināmi šī brīža šķēršļi valstu institucionālajā sistēmā. Līdz ar to, Kankūnas vienošanās ietvaros panāktais lēmums veicināt valstu institucionālo kapacitāti ar mērķi novērst birokrātiskos šķēršļus ceļā uz klimata mērķa

sasniegšanu (7), ir ticis virzīts ar tālredzīgu skatu, tostarp, arī veicināt valstu vēlmi nacionālajā līmenī ratificēt provizoriskos post-Kioto protokolā atrunātos nosacījumus (*Cancun Climate Change Conference*; Izgūts no : www.unfccc.int/meetings/cancun_nov_2010/meeting/6266.php).

Kankūnas vienošanās gadījums (COP16) ir īpaši jāizceļ „divu līmeņu” spēles kontekstā. Proti, Kankūnas sanāksmes laikā integrācijai klimata sarunās tika pieņemts augšupvērstās (*bottom-up*) lēmumpieņemšanas pieejas klimata sarunu modelis, kura ietvaros pastiprināti tiek izcelta „divu līmeņu” pieejas klimata vienošanās panākšanai, kuras ietvaros, savukārt, valstu nacionālās pozīcijas ir centrālais elements (Brunnée, Doelle & Rajamani, 2011, pp.318).

Šādas pieejas radīšana netiks izstrādāta ar mērķi radikāli mainīt vai aizvietot līdzšinējos Kioto Protokola darbības principus, tieši otrādi- šādas pieejas integrēšanas mērķis ir pasargāt esošos Kioto Protokola darbības pamatelementus, ieskaitot piekāpšanās un SEG izmešu mērīšanas, ziņošanas un apstiprināšanas mehānismus, un pēcāk pārnest tos un integrēt globālas (*Annex I* un *Annex II* valstis aptverošas) vienošanās ietvaros, kuras izstrādāšanas procesā kā centrālais jautājums un, vienlaikus, arī kā globālo vienošanos kavējošais faktors, tiek izvirzīta interešu un iespēju plaša starp industriāli attīstītajām valstīm un attīstības ekonomikām (*The Cancun Agreements*, izgūts no: www.cancun.unfccc.int/).

Līdz ar to, par spīti tam, ka iepriekšminētā tēze atklāj „divu līmeņu” pieejas lielāko trūkumu- nepieciešamību starptautisko vienošanos pielāgot nacionālā līmeņa pozīcijai, Kankūnas sanāksmē ir tikuši veikti mēģinājumi šo jautājumu risināt. Līdz ar to, turpmāk būs svarīgi noteikt, vai „divu līmeņu” pieeja atstāj kavējošu ietekmi uz vienošanās panākšanu pat papildus atbalsta un pielāgošanās mehānismu pastāvēšanas gadījumā.

Atsaucoties uz iepriekšminēto, ir svarīgi minēt, ka Klimata jautājumi ir globāli un vienlīdz lielā mērā skar visus zemeslodes reģionus, līdz ar to ir nepieciešama globāla pieeja, kuras ietvaros valstis panāktu saistošu vienošanos klimata pārmaiņu jautājuma risināšanai. Šajā kontekstā ir svarīgi atkārtoti uzsvērt Kankūnas sanāksmes kā pirmā globālā daudzpusējo sarunu ietvara lomu. Šis faktors vienlaikus ceļ „divu līmeņu” spēles norises komplikētības pakāpi, jo vienošanās procesā pie teju vienādiem spēles noteikumiem, ir jāspēj panākt vienošanos, kurai tālāk jātiek ratificētai nacionālā līmenī, starp spēlētājiem ar izteikti nevienlīdzīgām „starta” pozīcijām šo klimata mērķa izpildes nosacījumu īstenošanai (Brunnée, Doelle & Rajamani, 2011, pp.319).

Atgriežoties pie Kankūnas sanāksmes kā pirmās globālās klimata sarunu platformas post-Kioto Protokola saistību noteikšanai, ir iespējams secināt, ka šāda mēroga platformas ietvaros, pulcējot lielu skaitu aktieru ar dažādām ekspektācijām, tiek paredzēts, ka neizdosies

panākt vienošanos par visiem dienas kārtībā atrunātajiem jautājumiem. Kā viens no spilgtākajiem apstiprinājumiem tam ir nespēja COP16 ietvaros panākt vienošanos par diviem no Protokola centrālajiem elementiem- potenciālo globālās sasilšanas scenāriju identificēšanu un vadlīniju turpmākajām rīcībām izstrādi („*global warming potentials*” – GWPs, atspoguļoti IPCC Ceturtajā novērtēšanas ziņojumā) un nosacījumiem ne vien CO₂, bet arī citu SEG gāzu ietveršanai saistību nosacījumiem post-Kioto Protokola stāšanās spēkā periodā (Brunnée, Doelle & Rajamani, 2011, pp.139).

Vienlaikus, viena no „divu līmeņu” pieejas raksturiezīmēm ir nepietiekošā caurredzamības pakāpe un zemais noteiktības līmenis attiecībā uz sarunās iesaistīto pušu rīcību attiecībā uz līguma ratificēšanu nacionālajā līmenī. Jo īpaši spilgti šis vienošanos panākšanu kavējošais elements izpaudās Kankūnas klimata sarunu gadījumā, jo iesaistīto aktieru loks bija īpaši liels. Ņemot vērā iepriekšminēto, Kankūnas sanāksmē panāktās vienošanās raksturoja plaša interpretācijas pakāpe.

Iepriekšminētais apgalvojums apstiprina „divu līmeņu” spēles specifiku- vienošanās, kas panākta, balansējot starp diviem lēmumpieņemšanas līmeņiem, visbiežāk būs ar izteikti zemāku ambiciozitātes pakāpi, nekā sākotnēji iecerēts, jo nepieciešams panākt visu iesaistīto pušu preferenču kopuma pārklāšanās punktu. Kankūnas vienošanās gadījumā „divu līmeņu” pieeja veicināja visnotaļ neskaidru un nestriktu nosacījumu panākšanu lielā mērā arī tāpēc, jo tās bija pirmās klimata sarunas ar tik plašu iesaistīto aktieru loku un tāpēc arī atbalsta mehānismi, lai gan tika pastiprināti ieviesti, sakontēji iecerētās visnotaļ ambiciozās vienošanās panākšanai nebija pietiekoši precīzi izstrādāti (Brunnée, Doelle & Rajamani, 2011, pp.134).

Kankūnas vienošanās kalpoja par stūrakmeni ne vien attiecībā uz turpmāko attīstības valstu (*Annex II*) rīcību post-Kioto Protokola saistību noteikšanai, bet arī lielā mērā atsaucās uz *Annex I* jeb industriāli attīstīto valstu turpmākajām rīcībām. Lielā mērā šis nosacījums ir saistīts ar Kioto Protokola pirmā perioda lielāko trūkumu- visnotaļ augsto necaurredzamības pakāpi attiecībā uz valstu īstenotā CO₂ izmešu līmeņa samazinājumu, kas ir kalpojis arīdžan par iemeslu kritikai no *Annex II* valstu puses un to atturības iesaistīties post-Kioto Protokola īstenošanā, ja vien netiktu sniegti papildus atbalsta mehānismi Kioto Protokolā atrunāto mērķu sasniegšanai tieši attīstības valstīm (jāatzīmē, ka Kankūnas vienošanās laikā šis arguments ir ticis visnotaļ lielā mērā atspēkots) (Brunnée, Doelle & Rajamani, 2011, pp.134).

Līdz ar to, Kankūnas vienošanās ietvaros ir tikuši panākti nosacījumi, kas attiecas uz *Annex I* valstīm, precīzāk to nacionālajām rīcībpolitikām, ar mērķi veicināt Kioto Protokolā atrunāto nosacījumu pildīšanas caurredzamības pakāpi (Grubb, 2011, pp.847). Par svarīgāko izmaiņas skārušo sektoru ir iespējams izcelt tieši samazinātā emisiju apjoma novērošanas,

ziņošanas un apstiprināšanas pasākumus. Šajā kontekstā īpaši svarīgi ir izcelt skaidru kvantitatīvu mērķu SEG izmešu samazināšanai noteikšanu un, attiecīgi, panāktā rezultāta ziņošanu tādā veidā, lai sasniegtie rezultāti būtu pēcāk pieejami visām ieinteresētajām pusēm.

Otrkārt, ne mazāk svarīgi ir ieviest izmaiņas attiecībā uz ziņošanas mehānismiem ne vien par centrālo klimata vienošanās mērķi- saražotā SEG izmešu apjoma samazinājumu, bet arī tā izpildei izstrādāto papildus mehānismu izmantošanas aktivitāti un sasniegtajiem rezultātiem, kā arī, sniedzot informāciju par atskaitīšanās metodoloģiju.

Iepriekšminētais lielā mērā atsaucas tieši uz finanšu, tehnoloģiskā un kapacitātes mehānismu atbalsta ietvaros sasniegtajiem rezultātiem, ziņojot par konkrētu un detalizētu saņemto atbalsta resursu izlietojumu, lai novērstu riska potenciālu nelietderīgam un pretlikumīgam novirzīto finanšu, tehnoloģiju vai sociālo resursu izlietojumam. Šis punkts lielā mērā attiecas tieši uz post-Kioto Protokola periodu, kad procesā tiks aktīvi iesaistītas arī *Annex II* valstis, kuras, kā plānots, saņems lielāko daļu no atbalsta mehānismu ietvaros paredzētajiem resursiem (Brunnée, Doelle & Rajamani, 2011, pp.134).

Vēl viens instruments sasniegto klimata mērķu atskaitīšanās procedūras caurredzamības pakāpes veicināšanai ir reizi divos gados izdotie un arī sabiedrībai pieejamie ziņojumi par īstenotajiem rezultātiem attiecībā uz sasniegto emisiju apjoma samazinājumu īstenotajām darbībām izvirzītā mērķa sasniegšanai, vienlaikus ietverot detalizētu izmantotā finanšu, tehnoloģiju un sociālo resursu izmantojuma aprakstu, atklājot arī to, vai pārskata periodā gūtais atbalsts ir bijis pietiekošs, lai spētu noteikt nākamajam periodam nepieciešamo resursu apjomu (Bosetti & Frankel, 2011, pp.10-31).

Iepriekšminētais elements ir īpaši nozīmīgs panāktās vienošanās ratificēšanai nacionālajā līmenī, jo sniedz garantiju par to, ka atbalsta mehānismi tiek izstrādāti un pielāgoti, atbilstoši situācijai un vajadzībām. Šis punkts ir īpaši svarīgs *Annex II* valstu pilnvērtīgai iesaistei klimata mērķu sasniegšanai, jo nodrošina līdzvērtīgus nosacījumus ietverošas vides attīstīšanu. Šādā griezumā raugoties, „divu līmeņu” pieejas specifika veicina klimata mērķu īstenošanu, jo vienošanās panākšanai tiek radīti mehānismi, kas vienlaikus veicina arī efektīvāku izvirzīto klimata mērķu sasniegšanu (Brunnée, Doelle & Rajamani, 2011, pp.134).

Kā jau sākotnēji minēts, Kankūnas vienošanās atslēgas elements ir visaptverošas pieejas attīstīšana klimata mērķu sasniegšanai. Tas paredz, pirmkārt, attīstības valstu iesaisti ceļā uz emisiju koncentrācijas līmeņa atmosfērā samazināšanu, un, otrkārt, skaidri definētu mērķu izstrādāšanu ne vien starptautiskajā- „divu līmeņu” spēles 1.līmenī, bet arī, daudz lielākā mērā koncentrējoties tieši uz otro līmeni jeb nacionālo. Šī līmeņa ietvaros tiek

īstenotas stratēģijas starptautiskajā līmenī atrunāto nosacījumu īstenošanai (Brunnée, Doelle & Rajamani, 2011, pp.134).

Līdz ar to, šajā kontekstā var secināt, ka Kankūnas „divu līmeņu” spēle, kuras viena no galvenajām novītātēm ir „*bottom-up*” pieejas integrēšana lēmumpieņemšanas procesos, ir veicinājusi klimata vienošanās panākšanas gaitu, radot daudz labvēlīgāku vidi klimata mērķu īstenošanai, salīdzinot ar iepriekšēji īstenoto „*top-down*” pieeju, kuras ietvaros nacionālā līmeņa aktieri nespēlēja centrālo lomu, tieši pretēji, tie bija pakārtoti starptautiskajā dienas kārtībā noteiktajam, tādējādi vienošanās panākšana tika pamatoti kavēta.

Līdz ar to, var secināt, ka Kankūnas vienošanās ietvaros īstenotās caurredzamības veicināšana caur klimata īstenošanas mērķu pārskata ziņojuma izdošanu, kurš lielā mērā ir fokusēts tieši uz atskaitīšanās par piešķirtā tehniskā un finanšu atbalsta resursu izlietojumu, ir viens no galvenajiem vienošanās noslēgšanas veicinošajiem faktoriem „divu līmeņu” spēles ietvaros, īpaši mudinot iesaistīties straujas attīstības ekonomikas, kuras pretējā gadījumā- bez caurredzamām atbalsta sistēmām- ir skeptiskas attiecībā uz saistību uzņemšanos post-Kioto Protokola nosacījumu pildīšanai (Brunnée, Doelle & Rajamani, 2011, pp.135).

Klimata vienošanās panākšanas kontekstā nacionālā līmeņa lomas izvirzīšana par prioritāru veicina ne vien iesaistīto pušu saistību pildīšanu, jo šāda pieeja nodrošina mērķu īstenošanas mehānismu elastību, un, līdz ar to, pielāgošanu nacionālajām preferencēm, bet arī labvēlīgi atsaucas uz klimata mērķu pilnvērtīgāku sasniegšanu. Vienlaikus, klimata režīma formāts- apvienojot „stingro” un „vājo” likumdošanu, atsaucas labvēlīgi uz valstu spējām pielāgoties emisiju līmeņa samazināšanas mērķa sasniegšanai gan caur vadlīniju integrēšanu nacionālajās rīcībpolitikās, gan caur saistību pildīšanu Kioto Protokola ietvaros.

Savukārt, raugoties uz gala vienošanās panākšanas procesu par post-Kioto Protokola saistībām un nosacījumiem 2015.gadā Parīzē, ir svarīgi ievērot Kankūnas vienošanās laikā izkristalizējušos vienošanos veicinošos faktoros, integrējot šos nosacījumus gan post-Kioto Protokola ietvarā, gan īpaši izceļot starptautisko klimata sarunu pašā procesā- ar mērķi izcelt klimata vienošanās svarīgumu ne vien globālā līmenī, bet arī, un daudz lielākā mērā, tieši nacionālā līmenī, jo atbalsta mehānismi (īpaši attīstības valstīm) ļauj ne vien sasniegt klimata mērķus, bet arī ir ar potenciālu veicināt valstu attīstību.

Savukārt, atgriežoties pie tehniskā un finanšu atbalsta mehānismiem, valstu vēlmi ratificēt līgumu veicinās atbalsta piešķiršanas metodoloģijas caurredzamība. Tas ir svarīgi starptautiskajā vidē un, jo īpaši, divu līmeņu spēles procesa ietvaros nozīmīgā vienlīdzības, tiesiskuma, saskaņā ar starptautisko likumdošanu, un vienlīdzīgu nosacījumu ievērošanas („*a level playground*”) principa veicināšanu.

Lai veicinātu iepriekšminēto procesu caurredzamību, Kankūnas tikšanās ietvaros tika uzsākta iniciatīva par to, ka valstu sasniegtā attiecībā uz klimata mērķu sasniegšanu pārskatu īstenošanā nevis nacionālā līmeņa aktieri, bet gan šis process tiks īstenots centralizēti- šādas pieejas ieviešana vienlaikus ļaus pārskatīšanas procesu padarīt izmaksu ziņā efektīvāku. Turklāt, šāda novitāte kalpos par iemeslu likvidēt vēl viena vienošanās panākšanu „divu līmeņu” spēles ietvaros kavējošo faktoru- ar klimata mērķu īstenošanu un atskaitīšanas procesu saistītos lielos izdevumus finanšu un cilvēkresursu ziņā (Brunnée, Doelle & Rajamani, 2011, pp.135).

2010.gada 11.decembra ANO 16. klimata konferences (COP 16) ietvaros Kankūnā Kovencijā iesaistītās puses panāca vienošanos par klimata mērķu un turpmāko post-Kioto Protokola vienošanos veicinošiem jautājumiem. Kankūnas konferences centrālais elements bija vienlīdzīgu vienošanās panākšanu nosacījumu izstrāde, lēmumpieņemšanas procesā iesaistot ne vien Kioto Protokola *Annex I* valstis, bet arī *Annex II* valstis. Līdz ar to, šāda pieeja bija pirmais ievērojams mēģinājums rast risinājumu ne vien klimata pārmaiņu izaicinājuma risināšanai, bet arī „divu līmeņu” klimata sarunu procesa veicināšanai ar mērķi spēt panākt globālu, iespējami lielāku ratificējušo aktieru loku aptverošu, vienošanos par post-Kioto Protokola nosacījumiem (COP 21) ANO klimata konferences laikā 2015.gadā.

Vienlaikus, starp post-Kioto Protokola vienošanos veicinošajiem faktoriem ir ne vien caurredzami atskaitīšanās mehānismi par samazināto emisiju daudzumu, bet arī individuālu pieeju izstrādāšana klimata apņemšanās mērķu izstrādei, balstoties uz esošo saražoto emisiju apjoma līmeni, valsts attīstības pakāpi un finansiālajām/tehniskajām valsts iespējām pielāgoties šo klimata nosacījumu izpildei. Līdz ar to, individuālas pieejas, kuras balstītas globālā līmenī atrunātos nosacījumos visām iesaistītajām pusēm, vienlaikus nepārkāpjot vienlīdzības principu, būs centrālais elements ratifikācijas veicināšanai nacionālajā līmenī, nepārkāpjot valstu nacionālās intereses un, vienlaikus, neesot pretrunā ar starptautisko likumdošanu (Brunnée, Doelle & Rajamani, 2011, pp.143).

Vienlaikus, ir iespējams atkārtoti minēt, ka šāda nosacīti elastīgas pieejas attīstīšana globālo klimata mērķu sasniegšanai sniedz iespēju ne vien palielināt ratificējušo valstu skaitu, bet arī daudz efektīvāk pildīt izvirzītos klimata mērķus, jo to ambiciozitātes pakāpe tādas pieejas ietvaros tiek pielāgota nacionālo aktieru iespējām un specifiskajiem apstākļiem, tādējādi izslēdzot papildus šķēršļu radīšanu klimata mērķu sasniegšanai. Līdz ar to, var secināt, ka klimata sarunas „divos līmeņos” veicina papildus atvieglojošo mehānismu izstrādi klimata vienošanās panākšanai, vienlaikus paredzot noteiktu elastības pakāpi mērķu sasniegšanas rīcībpolitiku izstrādei (Brunnée, Doelle & Rajamani, 2011, pp.143).

Taču, neskatoties uz Kankūnas konferences laikā panāktajiem stratēģiski nozīmīgajiem lēmumiem attiecībā uz nosacījumu atvieglošanu globālas vienošanās panākšanai post-Kioto Protokola periodam, ir svarīgi atzīmēt arī vairākas Kankūnas tikšanās laikā nepanāktās vienošanās, un šajā kontekstā ir svarīgi noteikt to, vai šo vienošanos kavējošie faktori ir meklējami „divu līmeņu” spēles principos.

Kankūnas konferences laikā netika panākta skaidri atrunāta vienošanās par pielāgošanās mehānismiem uz ilgtermiņa sadarbību vērstās rīcības Konvencijas ietvaros kontekstā (*Long-term cooperative Action under to Convention*, turpmāk- AWG LCA) (Brunnée, Doelle & Rajamani, 2011, pp.144). Šajā gadījumā par vienu no vienošanās panākšanu kavējošiem iemesliem var minēt to, ka ir nepieciešams izstrādāt starp visām Konvencijā iesaistītajām pusēm harmonizētu AWG LCA vadlīniju stratēģiju, kura, atšķirībā no provizoriskajiem post-Kioto Protokola elastīgajiem, un valstu specifiskajiem apstākļiem pielāgotajiem ceļiem klimata mērķu sasniegšanai, paredz vienādus mehāniski izstrādātus nosacījumus visām Konvencijā iesaistītajām pusēm.

Tādējādi tiek mazināta iespēja šo vadlīniju integrēšanai valstu nacionālajās rīcībpolitikās. Līdz ar to, šī jautājuma kontekstā ir iespējams minēt, ka par vienošanās kavējošo faktoru „divu līmeņu” spēles ietvaros kalpoja nespēja izstrādāt pielāgošanās mehānismus nacionālo aktieru preferenču kopuma (*win-sets*) un, attiecīgi, tajos atspoguļotajās nacionālajās interesēs un atrunātajās iespēju robežās, pārklāšanās nodrošināšanai.

Ir iespējams izcelt to, ka vienošanās kavējošie faktori iepriekšminētā jautājuma kontekstā varētu tikt novērsti gadījumā, ja tiktu ieviesti papildus mehānismi tehniskā un metodoloģiskā vadlīniju kopuma identificēšanai AWG LCA izstrādei (Brunnée, Doelle & Rajamani, 2011, pp.144). Izstrādājot metodoloģiju AWG LCA noteikšanai tā, lai tā paredzētu arī to, lai tiktu ņemtas vērā valstu specifiskās vajadzības un intereses, „divu līmeņu” spēles procesi ceļā uz vienošanās panākšanu varētu tikt manāmi veicināti, jo tādējādi tiktu nodrošināta starptautiskā līmeņa saistību nosacījumu pielāgošana nacionālo aktieru klimata pozīcijām. Iepriekšminētā nosacījuma izpilde attiecīgi veicinātu panāktās vienošanās ratificēšanu nacionālajā līmenī.

Papildus iepriekšminētajām aktivitātēm, tādu rīcību īstenošanu, kuras vērstas ar mērķi veicināt caurredzamību un pilnvērtīgi izstrādātu nosacījumu skaidrību, kalpos par vienošanās panākšanu starptautiskajā līmenī un tās ratificēšanu nacionālajā līmenī veicinošajiem faktoriem, mazinot „divu līmeņu” sarunām raksturīgo „cietumnieku dilemmas” efektu.

Vienlaikus, izstrādājot uz nākotni vērstās vadlīnijas klimata mērķu sasniegšanai, ir svarīgi minēt nepieciešamību skaidri definēt ne vien kvalitatīvos mērķus, bet arī kvantitatīvi sasniedzamos mērķus, tādā veidā sniedzot iespēju aktieriem pielāgot nacionālā līmeņa

rīcībpolitikas un stratēģijas klimata mērķu sasniegšanai, balstoties uz skaidrām starptautiskā līmeņa vadlīnijām, kuras, pēcāk integrējot saistošajā klimata režīma ietvarā- post-Kioto Protokolā, būtu īstenojamas ar finanšu un tehniskā atbalsta ietvaros sniegto resursu atbalstu.

Šis faktors ir īpaši nozīmīgs līdz šim saistību pildīšanā neiesaistīto valstu intereses ratificēt līgumu veicināšanai. Vienlaikus, šis faktors veicinās arī *Annex I* valstu vēlmi turpināt saistību pildīšanu, jo pastāvēs lielāka varbūtība, ka arī *Annex II* valstis uzņemsies izmešu apjoma samazināšanas saistības. Līdz ar to, šādi var tikt eliminēts viens no nozīmīgākajiem „divu līmeņu” spēli kavējošajiem faktoriem – valstu ekonomisko interešu prioritārā loma un vēlme veicināt globālo konkurētspēja, kas nereti kalpo par šķēršli klimata mērķu sasniegšanas saistību pieņemšanai. Savukārt, skaidri atrunātas iespējas gūt atbalstu mērķa īstenošanai mazinās varbūtību par to, ka valstis var skatīt klimata politiku kā ekonomisko attīstību bremsējošu elementu.

Vienlaikus, Kankūnas vienošanās viena no spilgtākajām atziņām bija saistāma ar vadlīniju satura post-Kioto Protokola periodam iezīmēšanu. Ņemot vērā to, ka post-Kioto Protokols paredzēs plašāku globālo aktieru loka iesaisti saistību pildīšanai, nevis vien *Annex I* valstis, tika izteikti ierosinājumi saglabāt esošo vienošanās ietvaru, papildinot to, nevis aizvietojo ar pavisam jaunu ietvaru (Brunnée, Doelle & Rajamani, 2011, pp.60-61).

Tas labvēlīgi atsauktos uz gala lēmumpieņemšanas procesa atvieglošanu, jo līdz noteiktai pakāpei garantētu to, ka pirmā saistību perioda Kioto Protokolu ratificējušās valstis piekritīs ratificēt arī post-Kioto Protokolu. Taču, ņemot vērā „divu līmeņu” spēles specifiku, īpaši akcentējot to, ka pirmā jeb nacionālā līmeņa aktieru maiņa ir visnotaļ dinamiska, līdz ar to, paredzot arī to, ka periodiski mainās arī valstu rīcībpolitikas, šādas pieejas, kad post-Kioto Protokols balstās iepriekšējā ietvarā, pielietošana vēl neveicinās vienošanās panākšanu „divu līmeņu” spēles ietvaros.

Līdz ar to, var secināt, ka pat iepriekšējā Kioto Protokola īstenošanas perioda nepilnību labošanas mēģinājumi, vienlaikus saglabājot iepriekšējās vienošanās pamatu, tādējādi garantējot noteiktu stabilitātes pakāpi, ne vienmēr veicinās valstu vēlmi protokolu ratificēt, jo jaunu aktieru iesaiste lēmumpieņemšanas procesā var būtiski mainīt iepriekšējā valsts preferenču kopuma saturu. Tāpēc valstu preferenču kopumu pārklāšanās punkts var tikt manāmi nobīdīts un līdzšinējais modelis vienošanās panākšanai var vairs nebūt aktuāls. Līdz ar to, var secināt, ka atbalsta mehānismi un caurredzamības pakāpes veicināšana daudz lielākā mērā veicinās vienošanās panākšanu „divu līmeņu” klimata sarunu ietvaros, nekā stabilitāti un Kioto Protokola pēctecību veicinošie faktori.

Attiecībā uz vienošanās panākšanu iepriekšminētā jautājuma kontekstā gan var atzīmēt to, ka „divu līmeņu” pieeja spēlēs drīzāk vienošanās panākšanu kavējošā faktora lomā, jo,

pastāvot klimata politikā iesaistīto nacionālā aktieru loka maiņai, nav skaidrs, vai post-Kioto Protokola vienošanās panākšanas laika aktieru nostāja būs saskaņā ar iepriekšējā perioda Kioto Protokola nosacījumu izstrādes laikā pausto, turklāt, šajā gadījumā „cietumnieku dilemmas” efekts joprojām būs izteikti klātesošs, jo aktieru potenciālā rīcība joprojām saglabājas neskaidra.

Savukārt, lai šī jautājuma risināšanas kontekstā „divu līmeņu” pieeja vienošanās procesus spētu veicināt, vadlīniju izstrādes procesā ir svarīgi adresēt nacionālajā līmenī aktuālākos jautājumus- monitoringa, atskaites un pārskata mehānismus, kā arī finansēšanas un tehniskā atbalsta piešķiršanas metodoloģijas caurredzamību (Brunnée, Doelle & Rajamani, 2011, pp.145). kas būs centrālie elementi vienošanās panākšanai „divu līmeņu” pieejas modelī, kur nacionālā līmeņa intereses ir dominējošās gan starptautiskā, gan nacionālā līmeņa koalīciju diskusiju ietvaros.

Vienlaikus, secinot var minēt, ka Kankūnas konferences laikā izkristalizējās sekojoši secinājumi gala vienošanās veicināšanai „divu līmeņu” pieejas ietvaros par post-Kioto Protokola nosacījumiem. Pirmkārt, attiecībā un monitoringa, ziņošanas un pārskatu sistēmu, ir svarīgi pielāgot šos mehānismus nacionālā līmeņa likumdošanai un pastāvošajai institucionālajai kārtībai. Otrkārt, atbalsta shēmu metodoloģijai ir jābūt skaidrai un caurredzamai, kā arī balstītai vienlīdzības principā (Brunnée, Doelle & Rajamani, 2011, pp.145).

Pastāvot šiem nosacījumiem, „divu līmeņu” pieeja kalpos par vienošanos veicinošo faktoru, jo iepriekšminētie mehānismi tiešā veidā sniedz priekšrocības nacionālo mērķu sasniegšanas veicināšanai, kā arī, šo mehānismu sakņošanās starptautiskajā likumdošanā balstītos principos veicinās vienošanās panākšanu, ne mazāk svarīgi, arī starptautisko aktieru vidū pirmā līmeņa sarunu ietvaros. Iepriekšminētie faktori veicinās „divu līmeņu” spēles ietvaros vienošanās panākšanai centrālā elementa izpildi- valstu preferenču loku jeb „win sets” pārklāšanos.

Lai gan Kankūnas tikšanās ietvaros tika izstrādāti visaptveroši un integrējoši mehānismi industriāli attīstīto valstu un attīstības valstu klimata pozīciju preferenču harmonizēšanai, tomēr panāktais vienošanās rezultāts apņemšanos SEG izmešu samazināšanai veidoja nedaudz vairāk par pusi no sākotnēji izvirzītā plānotā izmešu samazināšanas apjoma, līdz ar to, gala vienošanās par post-Kioto Protokola perioda nosacījumiem tika atlikta (*Cancun Climate Change Conference*; Izgūts no: <https://unfccc.int>).

Turpmākajā sadaļā tiks analizēti no „divu līmeņu” spēles izrietošie globālu klimata vienošanos veicinošie un kavējošie faktori ar mērķi noteikt to, vai „divu līmeņu” pieeja veicina vai kavē globālas klimata vienošanās panākšanu. Darbā tiek izvirzīta hipotēze, kura

paredz to, ka „divu līmeņu” spēles pieeja kavē globālas klimata vienošanās panākšanu”. Turpmākajā sadaļā tiks īstenota Kankūnas konferences laikā par septiņiem globālu klimata vienošanos veicinošiem jautājumiem panākto vienošanos analīze, kuras rezultātā darbā izvirzītā hipotēze tiks apstiprināta vai apgāzta.

4.3. Kankūnas konferencē panākto vienošanos analīze

Kankūnas konferences laikā tika panākta vienošanās par sekojošiem jautājumiem, kuri šajā sadaļā tiks analizēti caur „divu līmeņu” spēles prizmu ar mērķi noteikt to, vai „divu līmeņu” spēles pieeja ir veicina vai kavē potenciālās globālās klimata vienošanās par post-Kioto Protokola periodu panākšanu. Kankūnas konferences laikā tika panāktas vienošanās par sekojošiem jautājumiem (*Decisions adopted by the Conference of the Parties*, izgūts no: www.unfccc.int/resource/docs/2010/cop16) :

vienošanās par emisiju līmeņa samazināšanas rādītājiem (1), caurredzamības līmeņa veicināšana (2), tehnoloģiju attīstīšana (3), finanšu atbalsta mehānismu dibināšana (4), pielāgošanās mehānismu izstrāde (5), emisiju „neitralizēšanas” platformu jeb meža platību pasargāšana un veicināšana (6), kā arī - valstu institucionālās kapacitātes veicināšana ar mērķi novērst birokrātiskos šķēršļus ceļā uz klimata mērķa sasniegšanu (7).

4.3.1. Vienošanās par emisiju līmeņa samazināšanas rādītājiem

Attiecībā uz klimata pārmaiņu seku novēršanu, industriāli attīstītās valstis Kankūnas vienošanās laikā veica ievērojamu soli ziņošanas procesu par SEG izmešu samazināšanu caurredzamības veicināšanai. Valstis publicēja savus emisiju samazināšanas apņemšanās (*mitigation*) plānus, kas bija būtisks solis caurredzamības un valstu savstarpējās uzticības veicināšanai- tādējādi veicinot arī vienošanās panākšanas starptautiskajā līmenī iespējamību post-Kioto Protokola periodam (*Compilation of economy-wide emission reduction targets to be implemented by Parties included in Annex I to the Convention*. Izgūts no: <http://unfccc.int/>).

Kankūnas konferences laikā tika panākts nozīmīgs solis ceļā uz potenciālo klimata seku novēršanas veicināšanu. Konferences laikā Kioto Protokola *Annex I* valstis paziņoja savas nostājas par provizoriskajiem nacionālā līmeņa kvantitatīvajiem mērķiem post-Kioto Protokola periodam, vienlaikus, ar kvalitatīva rakstura pārskatu par provizoriskajiem, nacionālajās rīcībpolitikās integrētajiem mērķiem izmešu līmeņa samazināšanai nāca klajā arī *Annex II* valstis, kuras gan nepauda nostāju par konkrētiem kvantitatīviem rādītājiem

(*Mitigation: Reducing and limiting greenhouse gas emissions*; Izgūts no: <http://cancun.unfccc.int/mitigation/developed-country-emission-reduction-targets/#c147>).

Valstis uzsver elastības un izmaksu ziņā efektīvas politikas izstrādi emisiju līmeņa samazināšanai par centrālo elementu post-Kioto Protokola perioda saistību pieņemšanai, vienlaikus, *Annex I* valstis uzsver nepieciešamību integrēt klimata politikas mērķus arī citos formātos, piemēram, izmantojot tirgus mehānismus. Līdz ar to, Kankūnas konferences ietvaros valstu „divu līmeņu” sarunu pieeja var veicināt globālas vienošanās panākšanu tādā gadījumā, ja tiek ievērots caurredzamības princips attiecībā uz citu valstu rīcību – tādā gadījumā tiek aktivizēti sadarbības mehānismi un tiek atvieglots process ceļā uz vienošanās panākšanu (Kantha & Erickson, 2011, pp.2-3).

Kankūnas konferences laikā iniciētā „divu līmeņu” procesa kā „*bottom up*”, nevis „*top down*” pieejas īstenošana, ir veicinājusi valstu aktivitāti klimata režīma ietvaros, vienlaikus, pietiekoši nodrošinātā elastības pakāpe uz provizorisko post-Kioto Protokola saistību labvēlīgi atsaucas uz attīstības valstu interesi iesaistīties post-Kioto Protokola saistību pildīšanā, jo paveras iespēja sasniegt izvirzītos klimata mērķus ievērojami neapdraudot valstu ekonomiskās attīstības tempu (Chandani & Siegle, 2010, pp.7-8).

Līdz ar to, Kankūnas konferences laikā uzsāktais uz nacionālo līmeni vērtais „divu līmeņu” spēles process, kurā dominē tieši nacionālā līmeņa preferences, veicina vienošanās panākšanu, jo valstis daudzpusējās vienošanās ietvaros vienojas nevis pēc vienprātības principa ar vienu pieeju situācijas risināšanai visiem spēlē iesaistītajiem aktieriem, bet gan pēc *consensus* principa (Stavins, 2010) - par elastīgiem nosacījumiem to pēcākai pielāgošanai valstīs pastāvošajai specifiskajai situācijai.

„Divu līmeņu” spēles sarunas lielā mērā var atvieglot kontinuitātes un stabilitātes klātesamība. To par saistību pildīšanu vai mērķu ambiciozitātes veicinošu faktoru minēja arī industriāli attīstītās valstis, prezentējot savas nostājas par provizoriskajiem emisiju samazināšanas mērķiem Kankūnas konferences laikā post-Kioto Protokola periodam līdz 2020.gadam. Vairumam valstu komunikācijā bija norāde par iespēju paaugstināt emisiju samazināšanas līmeni tādā gadījumā, ja attīstības valstis arī izvirzīs saistošus kvantitatīvus emisiju samazināšanas plānus, nevis tikai provizoriskās nacionālajā rīcībpolitikā integrētās kvalitatīva rakstura vadlīnijas.

Šajā kontekstā „divu līmeņu” spēlei raksturīgā „cietumnieku dilemmas” (Snidal, 1985, a) elementa klātbūtne var kavēt vienošanās panākšanu, jo gan attīstītās, gan attīstības valstis ir piesardzīgas attiecībā uz pirmā soļa speršanu emisiju līmeņa samazināšanas ambiciozākai paušanai, ņemot vērā to, ka nacionālajā līmenī ekonomiskās intereses prevalē pār klimata režīma ietvaros paustajām.

Kopumā var secināt, ka potenciālo klimata pārmaiņu seku novēršanas jautājuma kontekstā valstis, saskaņā ar Kankūnas konferences laikā paustajām pozīcijām, par saistību uzņemšanos veicinošajiem faktoriem lielā mērā min pamatota vienlīdzības principa ievērošanu starp *Annex I* un *Annex II* valstīm, elastības mehānismu pastāvēšanu individuālas ceļa kartes izstrādāšanai kopīgo mērķu sasniegšanai- saskaņā ar nacionālā līmeņa specifiskajiem apstākļiem.

Kankūnas konferences laikā valstis, prezentējot kvantitatīvos emisiju samazināšanas mērķus nacionālajā līmenī, ir izstrādājušas arī alternatīvus scenārijus, situācijai, ja citu aktieru pieņemtās saistības būs ar lielāku vai mazāku ambiciozitātes pakāpi. Valstis izstrādā ambiciozākus scenārijus situācijai, ja globāla vienošanās tiks panākta - ja attīstības valstis piekritīs uzņemties ievērojamas kvantitatīvas saistības emisiju līmeņa samazināšanai un, ja industriāli attīstītās valstis uzņemsies savstarpēji koordinētas emisiju līmeņa samazināšanas saistības (*Compilation of economy-wide emission reduction targets to be implemented by Parties included in Annex I to the Convention*.Izgūts no: <http://unfccc.int/>).

Lai panāktu vienošanos „divu līmeņu” klimata sarunu ietvaros, valstīm ir svarīgi izstrādāt pozīcijas, kuras ietver vairāk kā vienu alternatīvo scenāriju, šādā gadījumā būs iespējams panākt to, lai valstu preferenču loks pārklājas un gala rezultātā tiek panākta globāla vienošanās. Šajā kontekstā „divu līmeņu” pieeja- sākot vienošanās panākšanas mēģinājumus starptautiskajā līmenī un izvērtējot to, vai tie tiks ratificēti nacionālajā līmenī, sniedz valstīm iespēju izvērtēt citu valstu pozīcijas un, attiecīgi, tām pielāgoties.

Līdz ar to, raugoties šī jautājuma kontekstā, „divu līmeņu” pieeja veicina vienošanās panākšanu, taču tā ne vienmēr būs saskaņā ar sakontēji izvirzīto mērķi problēmas novēršanai, jo izpaudīsies kā kompromisa variants, klimata vienošanās gadījumā šis fenomens izpaudīsies jo īpaši spilgti, jo post-Kioto Protokola vienošanās paredzēs preferenču loka harmonizāciju starp industriāli attīstītajām valstīm un attīstības valstīm. Līdz ar to, var secināt, ka „divu līmeņu” pieeja veicinās vienošanās panākšanu, taču ne vienmēr veicinās sākotnēji izvirzītā mērķa pilnvērtīgu risināšanu.

Iepriekšminētā problēma Kankūnas vienošanās ietvaros ir lielā mērā tikusi ņemta vērā, jo, ir notikusi pāreja no „*two track*” pieejas uz vienotu, vienlīdzīgos nosacījumos industriāli attīstītajām un attīstības valstīm, balstītu ietvaru klimata mērķu sasniegšanai, un ir tikuši izstrādāti ievērojami un visaptveroši atbalsta mehānismi attīstības valstu spēju pielāgoties klimata režīma ietvaros izvirzīto mērķu izpildei veicināšanai (*Mitigation: Reducing and limiting greenhouse gas emissions*; Izgūts no: <http://cancun.unfccc.int/mitigation/developed-country-emission-reduction-targets/#c147>).

Līdz ar to, iespējams secināt, ka emisiju līmeņa samazināšanas jautājuma kontekstā, „divu līmeņu” spēles pieeja kalpo par vienošanos veicinošu faktoru, jo valstis, prezentējot savus provizoriskos nacionālā līmeņa emisiju samazināšanas mērķus post-Kioto Protokola periodam, sniedz iespēju rast citām valstīm izpratni par valstu apņemšanās robežām, tādējādi veicinot gan caurredzamības pakāpi, gan arī valstu pielāgošanos esošajai situācijai.

Kankūnas konferences laikā integrētā „*bottom up*” pieeja, kuras ietvaros dominē nacionālā nostāja, labvēlīgi atsaucas uz vienošanās panākšanu, jo starptautiskā vienošanās tiek izstrādāta balstoties uz nacionālā līmeņa interesēm un, līdz ar to, ir sagaidāms, ka ratifikācijas procesā būs jāsaskaras ar mazāk izaicinājumiem, nekā „*top down*” pieejas situācijā.

4.3.2. Caurredzamības līmeņa veicināšana

Kankūnas klimata sarunas ir uzskatāmas par veiksmes stāstu, jo Kankūnas klimata konferences laikā tika panākta vienošanās par virkni jautājumu, lielā mērā – pateicoties vairāku ieviestu fundamentāli nozīmīgu strukturālo novitāšu dēļ. Pirmkārt, Kankūnas vienošanās kļuva ievērojama ar to, ka pirmo reizi tika konsolidēts gan konferences laikā aplūkojamo jautājumu loks, gan arī tika eliminēta fragmentārā pieeja, risinot noteiktu jautājumu kopumu viena aktieru loka ietvaros, savukārt, citus jautājumus- cita aktieru loka klātbūtnē.

Tā vietā tādi jautājumu segmenti kā diskusijas Konvencijas ietvaros post-Kioto Protokola mērķu noteikšanai, harmonizējot tos ar nacionālā līmeņa interesēm („*UNFCCC's KP track*”) vai ilgtermiņa sadarbības platforma vadlīniju noteikšanai klimata mērķu sasniegšanas īstenošanai („*LCA track*”) tika apvienotas. Tādā veidā sniedzot iespēju risināt tās viena aktieru loka ietvaros (novēršot barjeras starp valstīm *Annex I* un *Annex II*) un, tādējādi radot labvēlīgākus apstākļus ievērojamu domstarpību mazināšanai un, eventuāli, veicinot klimata vienošanās panākšanu (Stavins, 2010).

„Divu līmeņu” spēles ietvaros ir svarīgi atzīmēt, ka šāda pieeja sniedz iespēju par šo jautājumu izstrādāt vienotu nacionālo pozīciju, ievērojami atvieglojot starptautiskajā līmenī panāktās vienošanās ratificēšanu nacionālajā līmenī. Vienlaikus, novēršot plaisu starp attīstītajām un attīstības valstīm, aktieru piekāpšanās spējas starptautiskā līmeņa sarunu procesos pieaug. Tas, savukārt, ir viens no klimata vienošanās panākšanu veicinošajiem faktoriem.

Iepriekšminētais faktors ir īpaši nozīmīgs attiecībā uz panāktās vienošanās ratifikāciju industriāli attīstītajās valstīs, kuru apņemšanās mērķu pilnvērtīgu pildīšanu ievērojami kavēja attīstības valstu neiesaistīšana klimata saistību pildīšanas procesā. Proti, lai gan Kioto Protokola stāšanās spēkā laikā to ratificēja 40 industriāli attīstītās valstis, mūsdienās jau

vairāk nekā 50 attīstības valstis ir sasniegušas ievērojamus rezultātus attiecībā uz attīstības līmeņa paaugstināšanu (Stavins, 2010). Iepriekšminētais arguments kalpo par pamatojumu tam, kāpēc Kankūnas vienošanās aptvēra jau 80 valstis, tādējādi kalpojot par progresīvu soli ceļā uz globālas Klimata vienošanās panākšanu post-Kioto Protokola mērķu identificēšanai un *Annex I un Annex II* valstu nostāju harmonizēšanai „divu līmeņu” spēles ietvaros.

Lai gan gala vienošanos par post-Kioto Protokola periodu tiek plānots panākt 2015.gadā, COP21 ietvaros, tomēr Kankūnas konferences laikā panāktās iepriekš uzskaitītās vienošanās ir atstājušas ievērojamu iespaidu gan uz strauji augošajām ekonomikām - BRICS valstīm, gan uz atturīgākajām attīstītajām valstīm, tostarp ASV, Kanādu un Austrāliju. Šajā kontekstā vienlaikus ir svarīgi minēt to, ka gala vienošanos ietekmēs ne vien „divu līmeņu” spēles iekšējie procesi, bet arī tā brīža notikumi starptautiskajā arēnā, īpaši finanšu un ekonomikas sektorā, jo globālās konkurētspējas jautājums tiešā veidā atstās iespaidu uz valstu gala nostāju COP 21 sarunu ietvaros Parīzē (Cancun Climate Change conference 2010. Izgūts no: http://unfccc.int/meetings/cop_16/items/5571.php).

Klimata sarunu ietvaros attīstības valstis par iemeslu, kas veicina to atturēšanos aktīvāk iesaistīties klimata saistību uzņemšanās un pildīšanas procesos, min tiesības uz izaugsmi un attīstību, ko, savukārt, klimata saistību uzņemšanās ievērojami bremsētu. Vienlaikus Konvencijas „divu līmeņu” klimata sarunu ietvaros attīstības valstis uzsver to, ka klimata saistību noteikšanas mehānismiem jābūt caurredzamiem un atbilstošiem valstu ekonomiskās izaugsmes līmenim, un, līdz ar to, to ietvaros ir jānodrošina noteikta elastības pakāpe un pielāgošanās iespējamība (Pinkse & Kolk, 2012, pp.176-178).

Līdz ar to, vienotus nosacījumus integrējoša „*a level playing ground*” nodrošināšana, ņemot vērā vēsturiskos klimata pārmaiņu iniciējošos aspektus- industriāli attīstīto valstu rīcības rezultātā, būs nozīmīgākais attīstības valstu rīcību motivējošais faktors uzņemties saistības emisiju līmeņa samazināšanai post-Kioto Protokola ietvaros (Chandani & Siegle, 2010, pp.7-8).

Balstoties uz iepriekšminēto, Kankūnas konferences laikā panāktās vienošanās tika fokusētas ap diviem atslēgas principiem: stājoties post-Kioto Protokola saistībās, visām valstīm (īpaši attiecināms uz *Annex I* valstīm) ir jāapzinās to vēsturiski saražotais emisiju apjoms un, otrkārt, visas valstis ir atbildīgas par to nākotnē saražoto emisiju daudzumu (īpaši attiecināms uz strauji augošajām ekonomikām) (Grubb, 2011, pp.847). Šāda pieeja paredz pamatota daudzpusējas vienošanās veicinoša ietvara izveidi, ņemot vērā pamatotu argumentāciju un kopumā ir abpusēji izdevīga gan industriāli attīstītajām valstīm, gan attīstības valstīm.

Līdz ar to, var secināt, ka caurredzamības principa veicināšana ir atslēgas elements ceļā uz globālas klimata vienošanās panākšanu „divu līmeņu” spēles ietvaros. Ja caurredzamības princips tiek ievērots, „divu līmeņu” spēles pieeja veicina globālas vienošanās panākšanu, jo tādā veidā tiek veicināti valstu savstarpējās sadarbības mehānismi un, līdz ar to, tiek veicināta vienošanās procesa gaita, turklāt, nacionālā līmeņa aktieri, zinot un skaidri izprotot metodoloģiju emisiju līmeņa samazināšanas saistību izstrādei, saskarsies ar mazāku šaubu un domstarpību līmeni, diskutējot par iespējam šo starptautiskajā līmenī panākto vienošanos ratificēt.

4.3.3. Tehnoloģiju attīstīšana

Ar iepriekšminētajā apakšsadaļā minētajiem finanšu atbalsta mehānismiem tiešā veidā ir saistīti to īstenošanu veicinošie tehniskā atbalsta, attīstības un transfēra mehānismi, kuru darbība ir vērsta tieši uz attīstības valstīm. Ņemot vērā to, ka Kankūnas konference tika centrēta ap atbalsta shēmām attīstības valstu kapacitātes attiecībā uz klimata mērķu sasniegšanu veicināšanai, nacionālo un starptautisko aktieru sadarbības veicināšana arī šajā sektorā ir atslēgas elements gan ceļā uz „fināla” globālās vienošanās panākšanu (*Secretary-General's opening remarks to the United Nations Climate Change Summit Plenary*; Izgūts no: www.un.org), gan arī attiecībā uz šī procesa jeb „divu līmeņu” spēles gaitas veicināšanu.

Kankūnas laikā panāktā vienošanās par tehnoloģiskā atbalsta piešķiršanu paredz atbalstu tīru un videi draudzīgu tehnoloģiju izstrādei attīstības valstīs. Šāds solis sniedz divu veidu priekšrocības. Pirmkārt, tiek veicināta valstu pielāgošanās klimata mērķu nosacījumu pildīšanai, otrkārt, tiek veicināta valstu ekonomiskā attīstība, jo šādi attīstības valstis tiek nodrošinātas ar tehnoloģijām, kuras standarta situācijā netiktu plānots iegādāties. Arī šajā gadījumā „divu līmeņu” spēles pieeja ir kalpojusi par veicinošo faktoru vienošanās panākšanai, jo izpildās preferenču kopuma pārklāšanās nosacījums ((Financial, technology and capacity-building support; Izgūts no: <http://cancun.unfccc.int>).

Protī, Kankūnas konferences laikā tika panākta vienošanās par *Annex I* valstu palīdzības sniegšanu *Annex II* valstīm caur tehnoloģiju transfēru Klimata mērķu pilnvērtīgas sasniegšanas nodrošināšanai (Chandani & Siegle, 2010, pp.6). Kankūnas „divu līmeņu” spēle, par centrālo sarunu elementu izvirzot vismazaizsargātāko valstu nacionālo interešu izpildes veicināšanu caur šāda tipa atbalsta mehānismu ir tiešā veidā veicinājusi vienošanās panākšanu un iesaisti no abu „bloku” valstu puses, jo šāds scenārijs ir saskaņā gan ar industriāli attīstīto, gan attīstības valstu nacionālajām nostājām.

Šajā gadījumā tas ir pamatojams ar to, ka nacionālā līmeņa aktieri izvēlas tādu preferenču kopumu, kurš vislabvēlīgāk atsauksies uz nacionālajām ekonomikām. Līdz ar to,

pieņemot, ka pirmo Kioto Protokolu ratificējušās valstis būs ieinteresētas to ratificēt arī nākamajā periodā, rodas dilemma attiecībā uz turpmāko rīcību.

Klimata saistību ievērošana lielā mērā negatīvi atsaucas uz valstu globālo konkurētspēju tādā gadījumā, ja starptautiskajā arēnā pastāv aktieri, kuri šīs saistības neievēro, tādējādi vienlaikus pārkāpjot vēl vienu „divu līmeņu” spēles „noteikumu” – „*a level playing field*” jeb vienotu nosacījumu nodrošināšanu. Līdz ar to, pastāvot šādam scenārijam, negatīvās sekas uz valstu globālo konkurētspēju ietekmēs tikai spēlē iesaistītos dalībniekus.

Pamatojoties uz iepriekšminēto, attīstītajām valstīm, raugoties uz post-Kioto Protokolu, ir jāizvēlas tāds scenārijs, kurš atstās iespējami mazāk negatīvās sekas uz to konkurētspēju. Izvēloties starp variantu, kad attīstības valstīm netiek piešķirti nedz kādi atbalsta mehānismi (nedz finanšu, nedz tehniski, nedz sociāli), tiek pieļauta liela iespējamība tam, ka attīstības valstis protokolu neratificēs (Chandani & Siegle, 2010, pp. 7).

Tas, savukārt, nozīmē to, ka šīs valstis turpinās ierasto ekonomiskās attīstības modeli, kurš nebūs saskaņā ar klimata mērķiem, attiecīgi, tas nebūs saistīts ar emisiju līmeņa samazināšanu. Līdz ar to, šajā gadījumā, neizpildot „divu līmeņu” spēles procesu veicinošos pasākumus, „divu līmeņu” spēles formāts var būt kavējošs elements attiecībā uz globālas vienošanās panākšanu.

Otrs scenārijs paredz to, ka attīstītās valstis joprojām ir ieinteresētas tajā, lai attīstības valstis ratificētu post-Kioto Protokolu, taču, tā veicināšanai *Annex I* valstis izstrādā atbalsta mehānismus (Cancun Agreements; izgūts no: www.cancun.unfccc.int/). Lai gan, šāda scenārija ieviešanas sākumposmā, industriāli attīstītajām valstīm būs jāsaskaras ar izdevumiem, tomēr raugoties ilgtermiņā, un caur globālās konkurētspējas saglabāšanas prizmu, šāds scenārijs ir mazākais ļaunums no visiem aplūkotajiem scenārijiem.

Līdz ar to, var secināt, „divu līmeņu” spēles ietvaros īstenotā valstu nacionālo apstākļu pielāgošanai starptautiskā klimata režīma nosacījumiem caur tehniskā atbalsta sniegšanu un to veicinošo investīciju plūsmas nodrošināšanu, balstoties uz to, ka par centrālo prioritāti tiek izvirzīti klimata izpildes nosacījumu pārklāšanās ar valstu nacionālajām nostājām, veicina klimata vienošanās panākšanu, saskaņā ar „divu līmeņu” pieejas teorijā atspoguļotajām nostādnēm.

4.3.4. Finanšu atbalsta mehānismu dibināšana

Saskaņā ar „divu līmeņu” spēles teorijas pamatnostādnēm, finanšu atbalsta mehānismu sniegšana ir viens no galvenajiem „divu līmeņu” spēles gaitu veicinošajiem faktoriem, jo mudina valstis piekāpties starptautiskajā režīmā noteiktajiem saistošajiem nosacījumiem klimata mērķu sasniegšanai tādā veidā, lai valstu nostāja sasauktos gan ar starptautiskā līmeņa

ietvarā atspoguļoto, gan arī ar citu valstu pozīcijām, tādējādi radot labvēlīgu augsni globālas klimata vienošanās panākšanai.

Kankūnas konferences laikā vienošanās par finanšu mehānismu izstrādi attīstības valstu atbalstam- ar mērķi veicināt to iespējas pielāgoties ambiciozajam klimata režīmam tādā veidā, lai tas vienlaikus nekavētu to ekonomiskās attīstības tempus, bija viens no ievērojamākajiem soļiem, kas īstenoja plaisas starp industriāli attīstītajām valstīm un attīstības valstīm mazināšanu, tādējādi eliminējot spilgtāko globālas vienošanās panākšanu kavējošo iemeslu (Grubb, 2011).

Kankūnas konferences laikā lēmumpieņemšanas process tika pilnībā pielāgots „divu līmeņu” pieejas specifikai. Tika identificēti galvenie vienošanos kavējošie faktori un, attiecīgi, tika izstrādāti atbilstošie instrumenti šo šķēršļu novēršanai, par kuru ieviešanu pēcāk tika panākta vienošanās. *Annex I* un *Annex II* interešu un iespēju harmonizācija un šī soļa īstenošanai piemērotu finanšu atbalsta mehānismu ieviešana bija centrālie identificētie šķēršļi ceļā uz globālas klimata vienošanās panākšanu.

Ņemot vērā to, ka „divu līmeņu” spēles ietvaros nacionālās intereses ir dominējošās un tieši nacionālo aktieru lēmums nosaka to, vai 1) starptautiskā vienošanās tiks panākta un 2) vienošanās panākšanas gadījumā tā tiks ratificēta nacionālajā līmenī (Putnam, 1988), ir svarīgi izstrādāt mehānismus, kuri spēs tiešā veidā ietekmēt nacionālā līmeņa aktieru izvēli.

Ņemot vērā to, ka valdību intereses tiek lielā mērā koncentrētas ap valsts ekonomisko mērķu sasniegšanu, globālas klimata vienošanās gadījumā šie mērķi nedrīkst būt pretrunā ar provizoriskajām klimata saistībām. Līdz ar to, šajā kontekstā, finanšu faktors spēlēs centrālo lomu. (Compilation of economy-wide emission reduction targets to be implemented by Parties included in Annex I to the Convention. Izgūts no: <http://unfccc.int/>).

Klimata pielāgošanās un kapacitātes mehānismu izstrāde lielā mērā sakņojas starptautisko organizāciju ietvaros pieņemtajos lēmumos par finanšu resursu novirzīšanu noteiktu klimata mērķu sasniegšanai. Kankūnas konferences gadījumā šādi tika atspoguļotas industriāli attīstīto valstu intereses- panākt to, lai attīstības valstis pieņem saistības post-Kioto Protokola nosacījumu pildīšanai un tālāk sekojošais saistību pildīšanas periods rezultētos klimata mērķu efektīvā sasniegšanā no abu valstu puses (*Actions taken by the Conference of the Parties at its sixteenth session*; Izgūts no: http://unfccc.int).

Finanšu līdzekļu novirzīšanas lēmums Kankūnas konferences ietvaros izpaudās kā „*Green Climate Fund*” fonda (turpmāk- fonda) dibināšana, kurš paredz caurredzamu mehānismu izstrādāšanu finanšu līdzekļu novirzījumam attīstības valstīm klimata mērķu sasniegšanas aktivitāšu un rīcībpolitiku īstenošanai, kas saskaņā ar „divu līmeņu” spēles teoriju ir viens no vienošanās panākšanu veicinošajiem faktoriem (Kantha & Erickson, 2011,

pp.10). Fonds ir Pasaules Bankas pārraudzībā un līdzekļi tiek gūti gan no privātiem, gan valstiskiem finanšu avotiem. Vienlaikus, tas darbojas saskaņā ar Konvencijas 11.paragrāfa 2.punktu- pildīt Konvencijas finanšu iestādes funkcijas (*United Nations Framework Convention on Climate Change*, 1992, pp.14).

Līdz ar to, industriāli attīstītās valstis vienojās par to, lai tiktu piešķirti jauni un papildus līdzekļi attīstības valstīm ar mērķi veicināt to pielāgošanos un pāreju uz zemas CO₂ intensitātes ekonomiku. Laika posmam no 2010.-2012.gadam šī mērķa īstenošanai tika paredzēts novirzīti 100 miljardi ASV dolāru gadā, lielākoties resursi tika paredzēti vismazaizsargātākajām attīstības valstīm Āfrikas reģionā (*Actions taken by the Conference of the Parties at its sixteenth session*; Izgūts no: <http://unfccc.int>).

Šāds apstiprina „divu līmeņu” spēles teorijā pausto argumentāciju par to, ka nacionālo valdību intereses primāri ir sakņotas ekonomikas mērķu sasniegšanā. Pat neraugoties uz to, ka piešķirto finanšu mehānismu apjoms ir visnotaļ liels, raugoties ilgtermiņā šādas investīcijas atspoguļotos kā ekonomiski izdevīgas attiecībā uz industriāli attīstīto valstu ekonomisko izaugsmi, un, līdz ar to, globālo konkurētspēju, jo tiktu izstrādāti saistoši un abpusēji izdevīgi mehānismi klimata mērķu ievērošanai, tādējādi, līdz noteiktai pakāpei samazinot izaugsmes tempu ne vien industriāli attīstītajās valstīs, bet arī attīstības ekonomikās (*Financial, technology and capacity-building support*; Izgūts no: <http://cancun.unfccc.int>).

Raugoties caur „divu līmeņu” spēles prizmu, ir iespējams secināt to, ka šāds lēmumpieņemšanas modelis ir veicinājis daudzpusēju vienošanās panākšanu stimulējošu mehānismu izveidi, kuru izveide citu lēmumpieņemšanas modeļu ietvaros netiktu apsvērta, jo „divu līmeņu” spēles ietvaros, atšķirībā no citiem starptautiskiem lēmumpieņemšanas (piemēram, vairākuma balsojums) modeļiem, dominē „*bottom up*” pieeja, kur vadlīnijas provizorisks līgumam tiek integrētas no nacionālā līmeņa uz starptautisko, nevis otrādi, kā arī lēmumpieņemšanas process ir balstīts vienprātības un *consensus* principā.

4.3.5. Pielāgošanās mehānismu izstrāde

„Divu līmeņu” spēles procesus atvieglojošo mehānismu ieviešana Kankūnas konferences laikā ir manāmi veicinājusi galveno vienošanās panākšanas šķēršļu novēršanu – nespēju pārklāties industriāli attīstīto un attīstības valstu preferenču kopumiem (*win-sets*). Vienotu nosacījumu uz izņēmuma principa eliminēšana ir vislielākajā mērā veicinājusi attīstīto valstu interešu izpildi. Savukārt, par faktoru attīstības valstu nostājas „divu līmeņu” spēles ietvaros virzīšanai pieņemtā lēmuma ratificēšanas gultnē, ir uzskatāmi atbalsta mehānismi, kuri Kankūnas konferences laikā ieņēma atslēgas elementa vietu un kalpos par

pamatu turpmākās provizoriskās globālas klimata vienošanās panākšanai (Kartha & Erickson, 2011, pp.2-3).

Iepriekšminētā apgalvojuma kontekstā ir svarīgi minēt Kankūnas konferences laikā dibinātos vai uzlabotos atbalsta veicināšanas mehānismus vienlīdzīgu nosacījumu ceļā uz emisiju līmeņa samazinājumu garantēšanai starp attīstības valstīm un attīstītajām valstīm (Chandani & Siegle, 2010, pp.4). Atbalsta mehānismi kopumā ir iedalāmi trīs veidos: finanšu atbalsts (fondu dibināšana), tehnoloģiskais atbalsts (zaļo tehnoloģiju izmantošanas veicināšanai) un sociālais atbalsts starptautiskās sadarbības veicināšanai ar mērķi veicināt attīstības valstu spējas pielāgoties klimata pārmaiņām (*The Cancun Agreements: What the governments will do in 2011?* Izgūts no: <http://cancun.unfccc.int/>).

Pēdējais minētais punkts ir īpaši nozīmīgs, jo veicina daudzpusējo partnerību attīstīšanos, kas, savukārt, ir nozīmīgs faktors ne vien attīstības politikas kontekstā, bet arī pēdējo gadu laikā ir kļuvis ar vien izplatītāks klimata politikas kontekstā, veicinot sadarbību ne vien starp aktieriem starptautiskajā līmenī, bet arī starp nacionālā līmeņa aktieru koalīcijām, NVO, uzņēmējdarbības nišu un sabiedrību (Pinkse & Kolk, 2012, pp. 178).

Iepriekšminētais faktors ir īpaši nozīmīgs „divu līmeņu” spēles ietvaros, jo mazina spēlei raksturīgo „nebrīvprātīgās piekāpšanās” īstenošanās iespēju, kas ir viens no galvenajiem vienošanās ratificēšanu nacionālajā līmenī kavējošajiem iemesliem. Līdz ar to, raugoties uz situāciju arī no otras puses, var secināt, ka „divu līmeņu” spēles pieeja, pastāvot noteiktiem atbalsta mehānismiem, veicina aktieru sadarbību abos līmeņos, tādējādi mazinot caurredzamības pakāpi par citu pušu patiesajām interesēm un, attiecīgi, veicinot vienošanās panākšanu un tās ietvaros izvirzīto nosacījumu ratificēšanu nacionālajā līmenī.

Atsaucoties uz partnerību koncepta attīstīšanu „divu līmeņu” klimata sarunās, ir svarīgi atzīmēt, ka šis elements būs centrāls ne vien attiecībā uz valstu un nacionālā līmeņa aktieru starpā pastāvošās neuzticības kļiedēšanu, bet arī ievērojami pozitīvi atsauksies uz izvirzīto klimata mērķu efektīvu īstenošanu (Bosetti & Frankel, 2011, pp.10-31).

Partnerību attīstīšana un pastiprināta aktieru sadarbība sniedz iespēju veicināt aktieru pielāgošanās spēju starptautiskajam pārmaiņu procesam un mazināt tā sekas (*mitigation and adaptation*), kas ir starptautiskā klimata režīma pamatpīlāri (United Nations Framework Convention on Climate Change, 1992, pp.1-25).

Šajā kontekstā „divu līmeņu” pieeja sniedz iespēju mazināt šķēršļus ne vien globālas klimata vienošanās panākšanai, bet arī uzstādīto klimata mērķu izpildei. Līdz ar to, Kankūnas vienošanās gadījums bija spilgts piemērs tam, „divu līmeņu” spēles ietvaros ir iespējams veicināt klimata režīma ietvaros izvirzīto mērķu – globālas iesaistes šī jautājuma risināšanai

panākšanu un emisiju līmeņa samazināšanu caur atbalsta un sadarbības mehānismiem īstenošanu.

Savukārt, pastāvot šiem elementiem, tiek būtiski veicināta arī klimata sarunu procesa gaita. Līdz ar to, var secināt, ka „divu līmeņu” spēles pieeja un tās norisi veicinošo atbalsta mehānismu ieviešana vienlaikus tiešā veidā veicina globālas klimata vienošanās panākšanu, taču šie procesi ir savstarpēji atkarīgi un klimata vienošanās procesa veicinošie mehānismi tiek iedarbināti vien tādā gadījumā, ja pastāv atbilstošie nosacījumi „divu līmeņu” spēles gaitas veicināšanai.

4.3.6. Emisiju „neutralizēšanas” platformu jeb meža platību pasargāšana un veicināšana

Kankūnas konferences laikā tika panākta vienošanās par emisiju samazināšanu mežu izciršanas un to degradācijas rezultātā, kā arī par ilgtspējīgiem mežu apsaimniekošanas nosacījumiem attīstības valstīs (*United Nations Framework Convention on Climate Change*, 1992). Šajā kontekstā ir svarīgi minēt Kankūnas konferences laikā spilgto dominējošo koncentrēšanos uz nacionālā līmeņa prioritizāciju, kas vienlaikus ir arī “divu līmeņu” spēli viens no galvenajiem raksturojošajiem elementiem.

Kankūnas konferences laikā, saskaņā ar attīstīto valstu interesēm klimata režīma saistību pieņemšanā iesaistīt arī attīstības valstis, kā arī ņemot vērā attīstības valstu interesi nodrošināt šo mērķu izpildei atbilstošus pielāgošanās mehānismus, tika panākta vienošanās, kuras ietvaros tika pieņemti sekojoši lēmumi. Pirmkārt, nodrošināt attīstības valstu pielāgošanos klimata režīma nosacījumu ievērošanai mežu apsaimniekošanas sektorā. Šajā lēmums ir integrēti vairāki “divu līmeņu” spēli ietekmējošie nosacījumi vienlaikus- mežu izciršanas mazināšana, mežu pasargāšana un ilgtspējīga mežu apsaimniekošana to platību palielināšanai ilgtermiņā (*Forest management reference levels*; Izgūts no: <http://unfccc.int/>).

Otrkārt, tika nolemts novirzīt finanšu resursus attīstības valstu kapacitātes veicināšanai šī mērķa sasniegšanas kontekstā. Tas vienlaikus nozīmē arī koordinācijas mehānismu dibināšanu finanšu darbību caurredzamai īstenošanai. Līdz ar to, caurredzamu nacionālā līmeņa rīcības plānu izstrādāšana un apņemšanās mērķu ar skaidru metodoloģiju izziņošana ir atslēgas elementi šāda veida atbalsta saņemšanai, vienlaikus pielāgojot ikkatru rīcības plāna darbību nacionālajā līmenī valdošajai specifikai (Chandani & Siegle, 2010, pp.6-7).

Šīs vienošanās kontekstā izkristalizējas vairāki būtiski “divu līmeņu” spēli veicinošie elementi, kas vienlaikus kalpo par pamatnosacījumu globālas klimata vienošanās panākšanai. Pirmkārt, caurredzamības principa ievērošana ir viens no svarīgākajiem klimata vienošanās

iesaistīto aktieru ietekmējošiem faktoriem vēlmes iesaistīties starptautiskajā klimata režīmā nodrošināšanai. (Chandani & Siegle, 2010, pp. 10).

Otrkārt, no šī faktora izriet nosacījumi globālu klimata vienošanos līdz šim centrālajam kavējošajam elementam- vienlīdzības principa ievērošana ir būtiska globālas aktieru iesaistes nodrošināšanai. Treškārt, Kankūnas vienošanās ietvaros tika panākts lēmums arī par skaidru atskaitīšanās mehānismu šīs vienošanās kontekstā izstrādi ((The Cancun Agreements, izgūts no: www.cancun.unfccc.int/).

Klimata vienošanās kontekstā iepriekšminētais elements bija galvenais vienošanos kavējošais iemesls no *Annex II* valstu puses, kuru iesaistīšanos lielā mērā kavēja tieši neskaidrība par iepriekšējā Kioto Protokola īstenošanas periodā sasniegtais *Annex I* valstu izpildījumā. Līdz ar to, Kankūnas vienošanās šajā gadījumā bija unikāla, jo tika panākta vienošanās par mežu postījumu novēršanas mehānismu izstrādi, ko nebija iespējams panākt līdzšinējo COP ietvaros vairāku gadu garumā (Cuypers, Dauwe & Vangoidsenhoven, 2011, pp.1-12).

Ņemot vērā to, ka “divu līmeņu” sarunas norisinās, lielā mērā esot koncentrētas ap nacionālā līmeņa preferencēm, šī nosacījuma integrēšana Kankūnas konferences laikā kalpo par piemēru tam, kā “divu līmeņu” sarunu veicinošo faktoru ievērošana un kavējošo faktoru novēršana veicina vienošanās panākšanu, jo nacionālā līmeņa aktieru preferences tiek harmonizētas to interesēm atbilstošā veidā. Šajā kontekstā vienošanos par nosacījumiem mežu apsaimniekošanai ir iespējams minēt kā veiksmes piemēru “divu līmeņu” spēles formāta kā vienošanas veicinošo elementu, jo Kankūnas konferencē tika uzsākts mēģinājums šo vienošanos īstenot globālā, nevis tikai *Annex I* valstīm, adresētā formātā (*Milestones on the road to 2012: The Cancun Agreements*; Izgūts: https://unfccc.int/key_steps/cancun_agreements/).

Vienlaikus, šādā veidā tiek atklāts vēl viens saskaņā ar “divu līmeņu” spēles teorijas autora R.Patnama minētajiem aktieru preferenču loka pārklāšanās (Putnam, 1988) un, līdz ar to, sarunu gaitu veicinošajiem elementiem - vienlīdzības principa ievērošana attiecībā uz visiem spēlēt iesaistītajiem aktieriem. Šajā kontekstā gan ir svarīgi minēt to, ka klimata sarunu ietvaros vienlīdzības princips tiek īstenots, balstoties uz divām Kankūnas konferences laikā izceltām atziņām: 1) atbildība par vēsturiski saražoto emisiju daudzumu un 2) atbildība par nākotnē saražoto emisiju daudzumu (Dooley, 2010, pp.1-2) ; tādējādi pamatojot saistību nepieciešamību gan *Annex I*, gan *Annex II* valstīm.

4.3.7. Valstu institucionālās kapacitātes veicināšana ar mērķi novērst birokrātiskos šķēršļus ceļā uz klimata mērķa sasniegšanu

Globāla klimata vienošanās var tikt manāmi kavēta pat tādā gadījumā, ja tiek nodrošināti visi nepieciešamie starptautiskajā līmenī izstrādātie nosacījumi vienošanās panākšanai- atbalsta un pielāgošanās mehānismi, kā arī valstīm pielāgotas elastīgas un individuāli izstrādātas pieejas šo mērķu sasniegšanai (Zhao, Chai, Wang & Li, 2013, pp.1027-1028).

Līdz ar to, „divu līmeņu” spēles gaitas veicināšanai viens no centrālajiem elementiem ir ne vien pielāgošanās nacionālo valstu nostājām caur starptautiski izstrādātiem mehānismiem, bet arī, īstenojot augšupvērstu pieeju šī jautājuma risināšanai, proti, pielāgojot nacionālajā līmenī pastāvošos pārvaldes mehānismus klimata režīma nosacījumu integrācijas atvieglošanai (The Cancun Agreements, izgūts no: www.cancun.unfccc.int/).

Šajā kontekstā, nacionālā līmeņa sistēmā pastāvošie birokrātiskā rakstura šķēršļi panāktās klimata vienošanās ratifikācijai nacionālajā līmenī var izpausties kā galvenais „divu līmeņu” spēli kavējošais faktors, tādā veidā norādot uz to, ka „divu līmeņu” spēle ratificēšanas procesā var izrādīties globālas klimata vienošanās kavējošs faktors (Putnam, 1988).

Nemot vērā iepriekšminēto problēmutājumu, Kankūnas konferences laikā tika panākta vienošanās par atbalsta mehānismu izstrādi, kuri būtu nevis „*top down*” principos balstīti, bet gan integrēti virzienā no nacionālā līmeņa uz starptautisko.

Kankūnas konferences laikā pieņemto vienošanos sarakstā valstu kapacitātes veicināšana attiecībā uz spēju pielāgoties klimata režīma ietvaros noteiktajiem mērķiem ir viens no „divu līmeņu” spēles nacionālā līmeņa aktieru pozitīvajiem ietekmēšanas instrumentiem, jo tādā veidā notiek virzība uz „*win-win*” scenāriju. Proti, attīstības valstu aktivitāte iesaistei klimata režīmā ir svarīga gan *Annex I* aktieriem, gan starptautisko organizāciju pārstāvjiem (Stavins, 2010).

Otrkārt, nacionālā līmeņu aktieru interesēs ir nacionālo pārvaldības mehānismu modernizācija un pielāgošana industriāli attīstīto valstu līmenim. Līdz ar to, nacionālā līmeņa interesēs balstītās „divu līmeņu” spēles pieejas ietvaros tiek izstrādāti mehānismi klimata vienošanās panākšanai, kuru realizācija citu formātu ietvaros to atšķirīgās, uz starptautisko līmeni vērstās, struktūras dēļ, nebūtu iespējama.

Kankūnas konferences laikā šajā kontekstā valdības izlēma palielināt kapacitātes veicināšanas atbalsta mehānismus pārejas ekonomikām, stiprinot attiecīgo nacionālā līmeņa institūciju pielāgošanās spēju starptautiskā klimata režīma nosacījumiem caur ap klimata pārmaiņām fokusētās komunikācijas un informācijas aprites veicināšanu, izglītošanu un

„tīklošanās” mehānismu attīstīšanu. Nacionālā līmeņa pārvaldes institūcijās integrējamie atbalsta mehānismi tiek izstrādāti ar mērķi veicināt klimata mērķu izpildi, šo rezultātu monitoringa un atskaitīšanās sistēmu atbilstību starptautiskajā līmenī nospraustajiem nosacījumiem (*Financial, technology and capacity-building support*; Izgūts no: <http://cancun.unfccc.int>).

„Divu līmeņu” spēles pieejas atslēgas elements vienošanās panākšanai, raugoties caur klimata sarunu prizmu, ir spēja nodrošināt *Annex I* un *Annex II* valstu nostāju harmonizāciju. Savukārt, valstu kapacitātes mehānismu pilnveidošana veicina pilnvērtīgu un ilgtspējīgu klimata mērķu izpildi (Pinkse & Kolk, 2012, pp.176-178).. Līdz ar to, šī vienošanās kalpo par centrālo elementu pielāgošanās, finanšu un tehniskā u.c. iepriekšējās sadaļās minēto atbalsta mehānismu veiksmīgai integrācijai nacionālajā līmenī.

Līdz ar to, var secināt, ka nacionālā līmeņa kapacitātes veicināšana sniedz iespēju attīstīt atbilstošo „infrastruktūru” iepriekšējās sadaļās uzskaitīto vienošanos par dažāda veida atbalsta mehānismiem plānotās plūsmas caurredzamai un paredzamai novirzīšanai attiecīgajā gala mērķī, atvieglojot to integrāciju nacionālajās rīcībpolitikās.

Nacionālā līmeņa aktieru vienprātību attiecībā uz lēmumu ratificēt starptautiskā līmeņa klimata vienošanos lielā mērā veicinās atbilstoši izstrādātas shēmas adekvātai atbalsta mehānismu integrēšanai nacionālā līmeņa pārvaldes institūcijai klimata mērķu caurredzamai un pilnvērtīgai realizēšanai (Kantha & Erickson, 2011, pp.2-3).

5. NOBEIGUMS UN SECINĀJUMI

Pieņēmums par to, ka klimata pārmaiņas ir radušās cilvēku darbības rezultātā ir veicinājis starptautisko aktieru diskusijas par iespējamiem scenārijiem klimata pārmaiņu procesa palēnināšanai. Vienlaikus, starptautiskās klimata sarunas politikas un vides zinātņu pētnieku vidū tiek pozicionētas par visuzskatāmāko „divu līmeņu” spēles piemēru, jo, pirmkārt, tās aptver globālu aktieru loku un, otrkārt, sarunas norisinās starpvaldību formātā un valstu nacionālās intereses ir dominējošās abos spēles līmeņos.

Turklāt, ņemot vērā to, ka starptautiskajās klimata sarunās aktieru intereses balstās drošības un ekonomikas pīlāros, un klimata mērķi ir tām pakārtoti, kā arī to, ka klimata režīmā atrunāto nosacījumu ievērošana gan „cietās”, gan „maigās” likumdošanas ietvaros ir izmaksu ziņā dārga, tad klimata sarunās iesaistīto aktieru nostāja lielā mērā būs atkarīga tieši no klimata saistību pildīšanas „*cost-benefit*” analīzes iznākuma. Līdz ar to, „divu līmeņu” spēles pamatnostādnes sniedz iespēju atklāt nozīmīgākos klimata sarunu kavējošos faktoros, kuru analīze sniedz iespēju noteikt „divu līmeņu” spēles formāta ietekmi uz starptautisko klimata sarunu gaitu.

Pirmkārt, saskaņā ar „divu līmeņu” teorijas autora R.Patnama izvirzītajām „divu līmeņu” spēles pamatnostādnēm, spēlē iesaistīto aktieru preferenču jeb „*win-sets*” pārklāšanās ir galvenais nosacījums vienošanās panākšanai. Līdz ar to, tas nozīmē to, ka ir jāspēj nodrošināt vienādas sākotnējās pozīcijas visiem klimata sarunās iesaistītajiem aktieriem klimata apņemšanās un ar to saistīto mērķu izpildes nodrošināšanai.

Otrkārt, preferenču loka pārklāšanos veicina dažāda veida atbalsta un harmonizēšanas mehānismu izstrāde. Šis punkts ir īpaši nozīmīgs pastāvošās plaisas starp industriāli attīstītajām valstīm un attīstības valstīm novēršanai. Treškārt, daudzpusējās „divu līmeņu” sarunas tiek ievērojami veicinātas, ja tiek novērsti progresīvu diskusiju kavējošie elementi, kuri, tostarp, var būt ne vien saturiski, bet arī tehniskas dabas.

Starptautiskās klimata sarunas norisinās starptautiskā režīma ietvaros, kuram ir attiecīgi pakārtotas starptautiskās organizācijas, kuru ietvaros norisinās diskusijas un kuras vienlaikus kalpo par platformu ar režīmu saistīto dokumentu izdošanai. Starptautisko klimata sarunu platforma ir starptautiskais klimata režīms, no kura, savukārt, izriet divas apakšinstitūcijas - ANO Vispārējā konvencija par klimata pārmaiņām, kas kalpo par režīma „maigās” likumdošanas ietvaru un Kioto Protokols, kura ietvaros tiek izvirzīti režīma „cietie” nosacījumi jeb tiesiskas saistības.

Savukārt, diskusijas starptautiskas vienošanās par klimata režīma nosacījumiem panākšanai norisinās Iesaistīto pušu konferences ietvaros, kuras atslēgas elements ir globālas

klimate vienošanās panākšana, no kuras ir atkarīga visa turpmākā režīma funkcionēšana. Ņemot vērā to, ka starptautisko klimata režīmu veido klimata jautājuma risināšanai dibinātas un uz skaidriem nosacījumiem balstītas institūcijas, kā arī to, ka pēdējo gadu laikā starptautisko klimata sarunu process ir ievērojami palēninājies un lēmums par post-Kioto Protokola perioda saistībām tiek atlikts gadu no gada no vienas Iesaistīto pušu konferences līdz nākamajai, ir svarīgi saprast, kas šo lēmumpieņemšanas procesu kavē.

Ņemot vērā politikas un vides zinātnes pētnieku darbos, kā arī medijos plaši izskanējušo viedokli par to, ka starptautisko sarunu gaitu kavē tieši fragmentētais un komplicētais starptautisko sarunu formāts – „divu līmeņu” spēle, pētījumā tika izvirzīts problēmjautājums: Vai „divu līmeņu spēles” pieeja kavē globālas vienošanās panākšanu? Kā arī tika izvirzīta hipotēze: „Divu līmeņu spēles” pieeja kavē globālas klimata vienošanās panākšanu.”

Darbā izvirzītā hipotēze tika apgāzta. Līdz ar to, pamatojoties uz iepriekš minēto starptautisko attiecību un vides nozarē plaši pārstāvēto viedokli par to, ka „divu līmeņu” spēles formāts ir nozīmīgākais globālu klimata vienošanos kavējošais elements, darbā atklāto likumsakarību kopums ir ļāvis akadēmiskajā vidē ieviest novitāti, kura ir pretrunā ar līdz šim izplatīto viedokli par „divu līmeņu” pieejas ietekmi uz starptautisko sarunu procesu. Līdz ar to, var secināt, ka starptautisko klimata sarunu kavējošais faktors ir nevis „divu līmeņu” sarunu formāts, bet gan tieši „divu līmeņu” spēli veicinošo faktoru neievērošana, kā arī to kavējošo faktoru nenovēršana.

Tika secināts, ka „divu līmeņu” spēles gaitas process un starptautiskas vienošanās panākšana ir savstarpēji saistīti un tiešā veidā atkarīgi no atbalsta un harmonizācijas mehānismu klātbūtnes, jo tas ir galvenais priekšnosacījums aktieru preferenču pārklāšanās nodrošināšanai. Vienlaikus, tika apgāzts uzskats arī par starptautisko attiecību nozarē plaši izplatīto viedokli par to, ka „divu līmeņu” spēle vienmēr būs ar „zero-sum”, nevis „win-win” rezultātu.

Tika izpētīts, ka, ieviešot spēlē iesaistīto aktieru nostāju harmonizācijas un atbalsta mehānismus, var ne vien nodrošināt starptautiskas klimata vienošanās panākšanu, bet arī veicināt „win-win” rezultāta īstenošanos, kurš būtu ne vien kompromisa rezultāts, bet arī visām līgumā iesaistītajām pusēm priekšrocības sniedzošs iznākums.

Pētniecība tika fokusēta ap 2010.gada sešpadsmitās ikgadējās Iesaistīto pušu konferences Kankūnā ietvaros panākto vienošanos analīzi. Kankūnas gadījums tika izvēlēts, jo starptautisko klimata sarunu ietvaros Kankūnas konferencē panāktās vienošanās tiek uzskatītas par veiksmes stāstu, jo konferences laikā tiešā veidā tika sekmīgi adresēti starptautisko sarunu jeb „divu līmeņu” spēli nozīmīgākie kavējošie faktori.

Līdz šim klimata režīma saistības tika īstenotas Kioto Protokola ietvaros, kurš gan bija instruments vien industriāli attīstīto valstu saražoto emisiju ierobežošanai, savukārt, attīstības valstis „cietās” likumdošanas ietvarā netika iesaistītas, par pamatojumu minot to, ka ir jāsniedz tām iespēja attīstīties. Kopš Kioto Protokola izstrādāšanas un stāšanās spēkā situācija starptautiskajā arēnā ir izmainījusies un liela daļa attīstības valstu ir kļuvušas par „strauji augošām ekonomikām”. Līdz ar to, šis fakts ir kalpojis par pamatu industriāli attīstīto valstu pretenzijām par to, ka starptautiskā klimata režīmu saistību pildīšanā ir jāiesaista visi globālie spēlētāji.

Balstoties uz iepriekšminēto, kā arī ņemot vērā to, ka 2012.gadā noslēdzās pirmais Kioto Protokola īstenošanas periods, 2010. gadā Kankūnas konferencē pirmo reizi lēmumpieņemšanas procesā par nākamā perioda saistību izstrādi tika iesaistītas arī attīstības valstis, kuras Kankūnas konferences laikā prezentēja ne vien vadlīnijas emisiju līmeņa samazināšanai, bet gan skaidrus kvantitatīvus mērķus. Vienlaikus Kankūnas konferences laikā tika panākta vēsturiska vienošanās par apņemšanos nepieļaut lielāku zemeslodes vidējās temperatūras kāpumu par diviem grādiem pēc Celsija skalas.

Iepriekšminētos soļus ir bijis iespējams veikt, jo Kankūnas konferences laikā par centrālo jautājumu tika izvirzīta pastāvošās plaisas mazināšana starp industriāli attīstītajām un attīstības valstīm attiecībā uz iespēju un interešu pielāgošanu klimata režīma saistību ievērošanai. Precīzāk, tas izpaudās kā paralēlu vienošanos par dažāda veida (tehnisku, finansiālu, sociālu) atbalsta mehānismu izstrādi, kuri spētu veicināt attīstības valstu pielāgošanos klimata mērķu izpildei un vienlaikus nepadraudētu industriāli attīstīto valstu globālo konkurētspēju („win-win” rezultāts).

Vienlaikus, saskaņā ar „divu līmeņu” spēles teorijas autoru R.Patnamu, centrālais valstu rīcības vadmotīvs ir valstu nacionālās pozīcijas, kurās, attiecīgi, ir atspoguļotas valstu intereses un prioritātes. Līdz ar to, starptautiskās vienošanās panākšana un pēcāka tās ratifikācija nacionālajā līmenī ir tiešā veidā atkarīga no starptautiskā režīma nosacījumu saskanības ar valstu preferencēm.

Iepriekšminētā apgalvojuma kontekstā ir svarīgi minēt, ka Kankūnas konferences laikā pirmo reizi klimata nosacījumu izstrādei tika iniciēts „bottom-up”, nevis „top-down” process, kurš sniedz iespēju valstīm pielāgoties klimata nosacījumu izpildei, tādējādi veicinot iespējamību, ka valstis ratificēs starptautiskās klimata vienošanās fināla līgumu jeb post-Kioto Protokolu.

Līdz ar to, elastīgas pieejas izstrāde ir vēl viens „divu līmeņu” spēles iniciēts atbalsta mehānisms, kurš citu starptautiskās lēmumpieņemšanas formātu ietvaros visticamāk netiktu izstrādāts, jo nacionālā līmeņa pieeja ir dominējošā tikai „divu līmeņu” spēles

lēmumpieņemšanas modelī, un, vienlaikus, nacionālais līmenis ir arī galvenais šo pieeju raksturojošais elements. Ir iespējams secināt, ka „divu līmeņu” spēles ietvaros izstrādātie to veicinošie faktori ir galvenais starptautisko klimata sarunu procesu veicinošais elements un Kankūnas konferences piemērs šo apgalvojumu apstiprina.

Proti, praksē tas izpaudās kā starptautiskās organizācijas (ANO) varas pārņemšana nacionālā līmeņa aktieriem ar mērķi izstrādāt nosacījumus post-Kioto Protokola periodam, balstoties uz valstu preferencēm un iespējām- tādējādi pielāgojot klimata režīma pildīšanas nosacījumus nacionālajiem aktieriem nevis otrādi.

Šāds solis ir spilgts pierādījums tam, ka „divu līmeņu” spēles atslēgas elements – mijiedarbība starp starptautisko līmeni un nacionālo līmeni, kurā vienlaikus dominē nacionālais līmenis, veicina klimata vienošanās panākšanas procesus un palielina varbūtību, ka valstis šo piemēto lēmumu pēcāk ratificēs nacionālajā līmenī, jo izstrādātie nosacījumi būs saskaņā ar iepriekš saskaņotām un starptautiskajā režīmā inkorporētām nacionālajām pozīcijām.

Vienlaikus, ir svarīgi uzsvērt to, ka „divu līmeņu” spēles procesa gaita ir tiešā veidā atkarīga no vienošanās panākšanu veicinošo papildus atbalsta mehānismu klātbūtnes. Gadījumā, ja šādi mehānismi netiks izstrādāti, „divu līmeņu” pieeja globālas vienošanās panākšanas kontekstā var kalpot par kavējošo elementu, jo nacionālo aktieru uzstādītie nosacījumi līguma ratifikācijai tādā gadījumā netiek izpildīti.

Kankūnas konferences ietvaros sadarbība starp industriāli attīstītajām un attīstības valstīs lielā mērā tika veicināta, jo tika adresēti starptautiskās klimata sarunas kavējošās un „divu līmeņu” pieejas ietvaros pastāvošās domstarpības par klimata sarunu saturisko dimensiju, proti, par emisiju līmeņa samazināšanas metodoloģiju nākotnē un atbildību par pagātnē saražoto emisiju daudzumu.

Līdz ar to Kankūnas vienošanās tika panākta, balstoties sekojošos principos: 1) visām valstīm ir jāreķinās ar to vēsturiski saražoto emisiju daudzumu un 2) visām valstīm ir jābūt atbildīgām par to nākotnē saražoto emisiju daudzumu. Tā kā šie principi sakņojas nacionālā līmeņa prioritātēs, šajā gadījumā „divu līmeņu” pieeja lielā mērā ir veicinājusi Kankūnas konferences laikā panākto vienošanos noslēgšanu, jo iepriekšminēto problēmu risinājums ir ticis rasts, raugoties caur „divu līmeņu” spēles prizmu.

Iepriekšminētie Kankūnas konferences laikā īstenotie iespēju un preferenču loka harmonizēšanas jeb atbalsta mehānismi sniedza iespēju ne vien izvirzīt provizoriskus, taču caurredzamus, ar skaidru un saprotamu metodoloģiju pamatotus kvantitatīvus emisiju samazināšanas mērķus, bet arī mērķa sasniegšanas vārdā pirmo reizi pulcēja industriāli attīstītās valstis un attīstības valstis ievērot vienlīdzīgus nosacījumus balstītus klimata mērķus.

„Divu līmeņu” spēles pieeja ir spējusi veicināt ne vien atbalsta un harmonizācijas mehānismu izstrādi, bet arī ir veicinājusi spēlē iesaistīto aktieru sadarbību, kas ir viens no atslēgas elementiem globālas klimata vienošanās panākšanai. Sadarbība ir lielā mērā skaidrojama ar to, ka starptautiskas klimata vienošanās panākšana ir visu iesaistīto aktieru interesēs, jo priekšrocības vienošanās panākšanas rezultātā visām iesaistītajām pusēm būs ar lielāku „win” koeficientu, nekā vienošanās nepanākšanas gadījumā.

Pirmkārt, pamatojums tam ir rodams interesē sasniegt klimata mērķus. Valstis apzinās, ka klimata pārmaiņu procesa palēnināšana/apturēšana gan drošības, gan ekonomikas, gan sociālu iemeslu dēļ būs „lētāks” process par klimata pārmaiņu seku novēršanu.

Otrkārt, starptautiskās politikas zinātnieku darbos pastāv viedoklis par to, ka mūsdienās starptautiskajā arēnā pastāvošo situāciju daudz lielākā mērā var raksturot kā „starptautisko sabiedrību”, nevis „starptautisko sistēmu” (Bull, 1966). Līdz ar to, valstu sadarbība starptautisko klimata sarunu ietvaros ir balstīta arī solidaritātes principā. Savukārt, solidaritātes principu „divu līmeņu” spēles ietvaros sekmē labvēlīgu apstākļu dibināšana nacionālā līmeņa prioritāšu izpildes veicināšanai.

Kankūnas konferences laikā tika panākta vienošanās par līdz šim identificētiem septiņiem lēmumpieņemšanas procesu kavējošiem elementiem, kuri lielā mērā ir ne vien saturiska, bet arī tehniska rakstura.

Balstoties uz iepriekšminēto, Kankūnas konferences laikā tika panāktas vienošanās par sekojošiem jautājumiem: vienošanās par emisiju līmeņa samazināšanas rādītājiem, caurredzamības līmeņa veicināšana, tehnoloģiju attīstīšana, finanšu atbalsta mehānismu dibināšana, pielāgošanās mehānismu izstrāde, emisiju „neitralizēšanas” platformu jeb meža platību pasargāšana un veicināšana, kā arī - valstu institucionālās kapacitātes veicināšana ar mērķi novērst birokrātiskos šķēršļus ceļā uz klimata mērķa sasniegšanu.

Ir iespējams secināt, ka tādu elementu ievērošana kā caurredzamība, atbalsta mehānismi „*a level playground*” jeb vienlīdzīgu nosacījumu izveidei un skaidra metodoloģija par izvirzītajiem nosacījumiem un instrumentiem klimata mērķu sasniegšanai ir galvenie elementi, kas var veicināt klimata vienošanās panākšanu, attiecīgi veicinot „divu līmeņu” spēles kavējošo faktoru eliminēšanu un spēles gaitu veicinošo faktoru izpildi.

Līdz ar to, tiek apstiprināts sākotnēji izvirzītais apgalvojums par to, ka starptautiskās vienošanās gaita ir tiešā veidā atkarīga nevis no „divu līmeņu” spēles formāta un no tā izrietošā komplicētā lēmumpieņemšanas mehānisma, bet gan no šo spēli veicinošo faktoru izpildes un kavējošo faktoru novēršanas, jo, šī nosacījuma ievērošanas gadījumā „divu līmeņu” spēles komplicētais procesa centrālais šaubu elements tiek atspēkots.

Proti, tiek panākti tādi nosacījumi, kas novērš nacionālā līmeņa pretenzijas un šaubas par nepieciešamību ratificēt starptautiskajā līmenī panākto klimata vienošanos, jo, pastāvot šiem nosacījumiem, tā nebūs pretrunā ar valstu nacionālajām nostājām. Līdz ar to, var secināt, ka „divu līmeņu” tirgošanās process veicina globālas klimata vienošanās panākšanu.

LITERATŪRAS SARAKSTS

- Background on the UNFCCC: *The international response to climate change* (2014). Izgūts no: https://unfccc.int/essential_background/items/6031.php
- Barret, S. (1998) On the Theory and Diplomacy of Environmental Treaty-Making. *Environmental and Resource Economics*, April 1998, Vol.11, Issue 3-4, pp. 317-333.
- Barston, R.P.(2006) *Modern Diplomacy*. United Kingdom: Pearson Education Limited.
- Benett, A.L. (1988) *International organizations: Principles and issues*. New York: Prentice Hall.
- Bosetti, V., Frankel, J.A. (2011) Sustainable Cooperation in Global Climate Policy: Specific Formulas and Emission Targets to Build on Copenhagen and Cancun. *SSRN Electronic Journal*, Vol.66, pp.1-39. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1938184>
- Brunnée, J., Doelle, M., Rajamani, L. (2011) *Promoting Compliance in an Evolving Climate Regime*. New York: Cambridge University Press.
- Bull, H. (1966) International Theory: The Case for a Classical Approach. *World Politics*, Vol.18, Issue 3, pp.361-377. <http://dx.doi.org/10.2307/2009761>
- Cancun Agreements (2014) Izgūts no: http://unfccc.int/meetings/cancun_nov_2010/items/6005.php.
- Cancun Agreements (2014); izgūts no <http://cancun.unfccc.int/>
- Cancun Climate Change conference 2010. Izgūts no: http://unfccc.int/meetings/cop_16/items/5571.php
- Cancun Climate Change Conference November 2010(2014); Izgūts no: https://unfccc.int/meetings/cancun_nov_2010/meeting/6266.php
- Chandani, A., Siegle, L. (2010) Climate Watchlist: key issues for Cancun negotiations. *ECBI*, pp.1-10. Izgūts no: www.pubs.iied.org/pdfs/G03017.pdf
- Cozier, M. (2011) Restoring confidence at the Cancun Climate Change Conference. *Greenhouse Gases: Science and Technology*. Volume 1, Issue 1, pp. 8–10. <http://dx.doi.org/10.1002/ghg3.10>
- Cuyper, D., Dauwe, T., Vangoidsenhoven, M. (2011) REDD+ in the Cancun Agreement: An analysis from the front line. *BeReddi*, pp. 1-12. Izgūts no: <https://sites.vito.be/sites/be-REDDi/Documents/wp%201.pdf>
- Danish, K.W. (2007). An Overview of the International regime Addressing Climate Change. *Sustainable Development Law & Policy*. Vol. 7, Issue 2. 10. 2007, pp.10-15 & 76-77.
- Desai, B.H. (2013) *Multilateral Environmental Agreements: Legal Status of the Secretariats*. New York: Cambridge University Press.

- Diehl, P. F. (1989) *The politics of international organizations: patterns and insights*. California Pacific Grove: Brooks/Cole Publishing.
- Donnelly, J. (2000) Anarchy, hierarchy, and order. *Realism and International Relations*. pp. 81-106.
- Dooley, K. (2010) Forest Watch Special Report – UNFCCC Climate talks, Cancun. *FERN*, pp.1-2. Izgūts no: www.fern.org/sites/fern.org/files/Cancun%20update.pdf
- Eisenack, K., Reckien, D. (2013) *Climate Change and Simulation/Gaming*. *Sage Publications*, 44:245. 245-252. <http://dx.doi.org/10.1177/1046878113490568>
- ES līgumi (2014) Izgūts no: http://europa.eu/about-eu/basic-information/decision-making/treaties/index_lv.htm
- EU Macro-Regional Strategies (2014). Izgūts no: http://ec.europa.eu/regional_policy/cooperate/macro_region_strategy/index_en.cfm
- EU Strategy for the Baltic Sea Region (2014). Izgūts no: <http://www.balticsea-region-strategy.eu/>
- Evans, P.B., Jacobson, H.K., Putnam, R.D. (1994) Double-Edged Diplomacy: International Bargaining and Domestic Politics. *Foreign Affairs*. Vol. 73, No. 2, p. 140.
- Financial, technology and capacity-building support(2011). Izgūts no: <http://cancun.unfccc.int/financial-technology-and-capacity-building-support/helping-to-build-capacity-in-developing-countries/#c315>
- Forest management reference levels. Izgūts no: <http://unfccc.int/bodies/awg-kp/items/5896.php>
- Grubb, M. (2011). Cancun: the art of possible. *Climate Policy*, Vol.11, Issue 2, pp.847-850. <http://dx.doi.org/10.3763/cpol.2011.0698>
- Hasenclever, M., Mayer, P., Rittberger, V. (2001) *Theories of international regimes*. United Kingdom: Cambridge University Press.
- Hedegaard, C. (2010). Cancún must take us towards a global climate deal. *European View*. Vol.9, Issue 2, pp.175-179. <http://dx.doi.org/10.1007/s12290-010-0130-6>
- Hovi, J. (1998) *Games, Threats, and Treaties: Understanding Commitments in International Relations*. Continuum International Publishing Group Limited.
- Hovi, J., Sprinz, D.F., Bang G. (2012) Why the United States did not become a party to the Kyoto Protocol: German, Norwegian, and US perspectives. *European Journal of International Relations*, 18:129. 2010. 129-150. <http://dx.doi.org/10.1177/1354066110380964>
- Intergovernmental Panel on Climate Change (2014); Izgūts no: <http://www.ipcc.ch/>
- K.S., Pease (2010). *International organizations: perspectives on governance in the twenty-first century*. New York: Longman.

- Kahler, M. (1998) Rationality in International Relations. *International Organizations*, Vol. 52, Issue 4, pp. 919-941.
- Kartha, S., Erickson, P. (2011) Comparison of Annex I and non-Annex I pledges under the Cancun Agreements. Stockholm Environment Institute, pp.1-17. Izgūts no: <http://www.oxfam.org.nz/resources/onlinereports/SEI-Comparison-of-pledges-Jun2011.pdf>
- Katzentein, P.J., Keohane, R.O., Krasner, S.D. (1999) *Exploration and Contestation in the study of world politics*. Massachusetts Institute of Technology.
- Krasner, S.D. (1983) *International Regimes*. New York: Cornell University Press.
- Lisowski, M. (2002) Playing the Two-level Game: US President Bush's Decision to Repudiate the Kyoto Protocol. *Environmental Politics*, Vol. 11., Issue 4, pp. 101-119. <http://dx.doi.org/10.1080/714000641>
- Luterbacher, U., Sprinz D.F. (2001) *International Relations and Global Climate Change*. Massachusetts Institute of Technology.
- Malone, E.L. (2009) *Debating Climate Change: Pathways through argument to agreement*. United Kingdom: Batelle Memorial Insitute.
- Morrow, D. J. (1994) *Game theory for political scientists*. Princeton University Press.
- Muldoon, J. P., Aviel, H. F., Reitano, R., Sullivan, E. (2005) *Multilateral diplomacy and the united nations today*. New York: Westview Press.
- NATO Smart Defence (2014). Izgūts no: <http://www.nato.int/cps/en/natolive/78125.htm>
- Ongaro, E., Massey, A. Holzer, M., Wayenberg, E. (2010) Multi-level Governance and Intergovernmental Relations: Integrating the Theoretical Perspectives. United Kingdom Edward Elgar Publishing Ltd. <http://dx.doi.org/10.4337/9781849807067.00008>
- Ott., H.E. (2001)Climate Change: An Important Foreign Policy Issue. *Royal Institute of International Affairs*. Vol. 77, No. 2. 277-296. <http://dx.doi.org/10.1111/1468-2346.00192>
- Pinkse, J., Kolk, A. (2012) Addressing the Climate Change—Sustainable Development Nexus: The Role of Multistakeholder Partnerships. *Business & Society*, Vol. 51, Issue 1, pp. 176-210. <http://dx.doi.org/10.1177/0007650311427426>
- Putnam, R., D. (2009) Diplomacy and domestic politics: the logic of two-level games. *International Organization*. Vol.42. 1988. 427-460. <http://dx.doi.org/10.1017/s0020818300027697>
- Rajamani, L. (2011) The Cancun Climate Agreements:Reading the text, subtext and the leaves. British Institute of International and Comparative Law: *International and Comparative Law Quarterly*, Vol. 60, Issue 2, pp. 499-519. <http://dx.doi.org/10.1017/S0020589311000078>

Report of the Conference of the Parties on its sixteenth session, held in Cancun from 29 November to 10 December 2010; Part Two: Action taken by the Conference of the Parties at its sixteenth session (2010). Izgūts no: <http://unfccc.int/resource/docs/2010/cop16/eng/07a01.pdf#page=2>

Rittberger, V., Zangl B., Kruck, A. (2006) International Organization. New York: Palgrave Macmillan.

Rochester, M.J. (2010) *The Fundamental Principles of International Relations*. Colorado: Westview press.

Rosenau, J.N. (1997) *Along the Domestic-Foreign Frontier: Exploring Governance in a Turbulent World*. United Kingdom: Cambridge University Press.

Schilling, M. S., Mulford, M.A., Geiger I.R. (2006) Collective bargaining as a two-level game: Direct learner-expert interactions. *Simulation & Gaming*, Vol. 37., Issue 3, pp. 326-338.

Schmitter, P.C. (2005) The Disparity of European Integration: Revisiting Neofunctionalism in Honour of Ernst Haas. *Journal of European Public Policy*, Vol.12., Issue 2., pp.255-272.

Secretary-General's opening remarks to the United Nations Climate Change Summit Plenary (2009); izgūts no: <http://www.un.org/sg/statements/?nid=4080>

Snidal, D. (1985, b) The Game Theory of International Politics. *World Politics*, Vol. 38., No.1., Cambridge University press (2011) pp. 25-57. <http://dx.doi.org/10.2307/2010350>

Snidal, D. Coordination versus Prisoner's Dilemma: Implications for International Cooperation and Regimes. *The American Political Science Review*, Vol.79. 1985, pp.923-942. <http://dx.doi.org/10.2307/1956241>

Spangler, S.E. (1991) *Force and accommodation in world politics*. Alabama: Air University Press.

Stavins, R.N. (2010) What Happened (and Why): An Assessment of the Cancun Agreements. *Harvard Kennedy School Belfer Center for Science and International Affairs*. Izgūts no: <http://www.robertstavinsblog.org/2010/12/13/successful-outcome-of-climate-negotiations-in-cancun/>

Stripple, J., Bulkeley H. (2013) *Governing the Climate: New Approaches to Rationality, Power and Politics*. New York: Cambridge University Press.

The Cancun Agreements (2010), izgūts no : <http://cancun.unfccc.int/>

The Cancun Agreements: What the governments will do in 2011? Izgūts no: <http://cancun.unfccc.int/what-governments-will-do-in-2011/>

UNFCCC (2011), Compilation of economy-wide emission reduction targets to be implemented by Parties included in Annex I to the Convention.

Izgūts no: <http://unfccc.int/resource/docs/2011/sb/eng/inf01r01.pdf>

UNFCCC The Cancun Agreements (2010), Mitigation: Reducing and limiting greenhouse gas emissions. Izgūts no: <http://cancun.unfccc.int/mitigation/developed-country-emission-reduction-targets/#c147>

UNFCCC, *Milestones on the road to 2012: The Cancun Agreements* (2014). Izgūts: https://unfccc.int/key_steps/cancun_agreements/items/6132.php

United Nations Department of Economics and Social Affairs, Division for Social Policy and Development (2007), *Climate Change: An Overview*. Izgūts no: www.un.org/esa/desa/papers/2007/wp56_2007.pdf.

United Nations Environment Programme, *World Resources Institute* (2011) Building the Climate Change Regime: Survey and Analysis of approaches. Izgūts no: http://www.unep.org/PDF/PressReleases/UNEPWRI_BuildingClimateRegime_ADVANCED.pdf

United Nations Framework Convention on Climate Change (1992), pp.1-25. Izgūts no: <http://unfccc.int/resource/docs/convkp/conveng.pdf>

United Nations Framework Convention on Climate Change (2010). Report of the Conference of the Parties on its sixteenth session, held in Cancun from 29 November to 10 December 2010. Part Two: Action taken by the Conference of the Parties at its sixteenth session (Decisions adopted by the conference of the Parties). Izgūts no: <http://unfccc.int/resource/docs/2010/cop16/eng/07a01.pdf>

United Nations Framework Convention on Climate Change (2014); Izgūts no <https://unfccc.int/2860.php>

United Nations Sustainable development goals; Izgūts no: <http://sustainabledevelopment.un.org/>

Vīnes konvencija par starptautisko līgumu tiesībām (2003) Izgūts no: <http://likumi.lv/doc.php?id=73443>

Von Neumann, J., Morgenstern, O. (1944) (2004), „Theory of Games and Economic Behaviour”. New Jersey: Princeton University Press.

Von Stein, J. The International Law and Politics of Climate Change: Ratification of the United Nations Framework Convention and the Kyoto Protocol. *Journal of Conflict Resolution*. 2008, Vol. 52, Issue 2, pp.243.-268. <http://dx.doi.org/10.1177/0022002707313692>

Walt, S. M. (1987) *The Origins of Alliance*. New York: Cornell University Press.

Yamin F., Depledge, J. *The International Climate Change Regime: A Guide to Rules, Institutions and Procedures*. Cambridge University Press, 2004.

Zhao, L., Chai, G., Wang, H, Li. G. (2013) Evolutionary Analysis of Cooperative Behavior of the Countries in Cancun Climate Summit. *LTLGB/Springer*, pp. 1027-1033.
http://dx.doi.org/10.1007/978-3-642-34651-4_136

Maģistra darbs

„„Divu līmeņu spēles” pieejas izvērtējums globālas klimata vienošanās panākšanai.”
izstrādāts LU Sociālo zinātņu fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Darba apjoms (neskaitot izmantotos informācijas avotus un pielikumus) ir 242'311 rakstuzīmes (ieskaitot intervālus).

Autors: (*personiskais paraksts*) Inga Prokofjeva

Rekomendēju/nerekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītāja: Dr. sc. pol. Gunda Reire (*personiskais paraksts*) 28.05.2014.

Recenzents: docents Dr. sc. pol. Toms Rostoks

Darbs iesniegts Politikas zinātnes nodaļā 28.05.2014.

Dekāna pilnvarotā persona: metodiķe Inga Poļaka (*personiskais paraksts*)

Darbs aizstāvēts maģistra gala pārbaudījuma komisijas sēdē

___.06.2014. prot. Nr.

Komisijas sekretāre: doktorante Nora Vanaga (*personiskais paraksts*)